

KLEİODTÜ

BAHAR '23
SAYI 03

Genel Yayın Yönetmeni/ Editör-in-chief:

Fatma Nur Karaaslan

Yayın kurulu/ The Editorial Board:

Esra Aydın

Eren Öztürk

Fatma Nur Karaaslan

Editörler/Editors:

Bora Odabaşı

Ulaş Yücesu

Redaktörler/Redactors:

Aykut Küçük yıldız

Arda Yıldız

Dila Matrak

Esra Nur Tetik

Görkem Rüzgar

Meriç Kaleli

Bora Tolga Türksoy

Tasarım Ekibi/ The Design Team:

Tarık Ahmet Özen (Baş Tasarımcı/ Executive Designer)

Bengisu Bülbül

İbrahim Sarıkodal (Sanat Danışmanı ve Tasarımcı/ Art Consultant and Designer)

İçerik Ekibi/The Content Team:

Tarık Ahmet Özen(Konsept Koordinatörü/Consept Coordinator)

Fatma Nur Karaaslan (Yazım Şefi/ Article Chief)

Bora Odabaşı (İçerik Geliştirme ve İçerik Direktörü/Content Development and Content Director)

Yayın Koordinatörü/Public Coordinator:

Bora Odabaşı

Fatma Nur Karaaslan

İletişim Sorumluları/Communication Managers:

Fatma Nur Karaaslan

Bora Odabaşı

Katkıda Bulunanlar/Contributors:

Eren Akkoç

ODTÜ Tarih Topluluğu Reklam Komitesi

SEVGİLİ OKURLARIMIZ,

DERGİMİZİN ÜÇÜNCÜ SAYISINI SİZLER İLE PAYLAŞMaktan BÜYÜK BİR MUTLULUK DUYUYORUZ.

DERGİMİZİN BU SAYISINDA TÜRK MÜZECİLİĞİNİN TARİHİNDEN TÜRK SİNEMA TARİHİNE, İSLAM TARİHİNDEN SELÇUKLU SİYASİ TARİHİNE, ORADAN ANADOLU COĞRAFYASINDA YER ALAN ANTİK KENTLERDEN, YAKIN DÖNEM TOPLUMSAL CİNSİYET TARİHİNE VE SON OLARAK KENDİ OKULUMUZ ODTÜ'NÜN TARİHİNE UZANAN ÇOK GENİŞ BİR TARİHSEL OLAY VE OLGUYU KONU EDİNER DOYURUCU YAZILARIMIZI SİZ DEĞERLİ OKURLARIMIZIN DEĞERLENDİRMELERİNE SUNUYORUZ.

BAŞTA DANIŞMAN HOCAMIZ ASSOCIATE PROFESSORS GÜÇLÜ TULÜVELİ'YE, SAYIMIZDA EMEĞİ GEÇEN BİRBİRİNDEN FARKLI BÖLÜMLERDE OKUYUP KLEİODTÜ ÇATISI ALTINDA BULUŞAN KIYMETLİ YAZARLARIMIZA, EDİTÖRLERİMİZE VE TASARIMCILARIMIZA TEŞEKKÜRLERİMİ SUNUYORUM. SON OLARAK, YAZILARINI BİZİMLE PAYLAŞMIŞ OLAN ÇOK DEĞERLİ YAZARLARIMIZA KLEİODTÜ EKİBİ OLARAK TEŞEKKÜR EDERİZ.

AKADEMİK CAMİADAN AMATÖRLERE TÜM TARİHSEVERLERİ BİR ARAYA GETİRMİYİ AMAÇLAYAN DERGİMİZİN 4. SAYISINDA GÖRÜŞMEK DİLEĞİYLE,

TARİHTE DEĞİL TARİH İLE KALIN.

Fatma Nür Karaaslan
Genel Yayın Yönetmeni

DEAR READERS,

WE ARE VERY HAPPY TO SHARE THE THIRD ISSUE OF OUR MAGAZINE WITH YOU.

IN THIS ISSUE OF OUR MAGAZINE, WE PRESENT OUR SATISFYING ARTICLES ON A WIDE RANGE OF HISTORICAL EVENTS AND PHENOMENA RANGING FROM THE HISTORY OF TURKISH MUSEOLOGY TO THE HISTORY OF TURKISH CINEMA, FROM THE HISTORY OF ISLAM TO THE POLITICAL HISTORY OF THE SELJUKS, FROM THE ANCIENT CITIES IN THE ANATOLIAN GEOGRAPHY, TO THE RECENT HISTORY OF GENDER, AND FINALLY TO THE HISTORY OF OUR OWN SCHOOL, METU. WE PRESENT IT TO YOU, OUR ESTEEMED READERS.

WE WOULD LIKE TO THANK OUR ADVISOR, ASSOCIATE PROFESSORS GÜÇLÜ TULÜVELİ, AND OUR ESTEEMED WRITERS, EDITORS AND DESIGNERS WHO HAVE CONTRIBUTED TO OUR ISSUE, READING DIFFERENT DEPARTMENTS AND MET UNDER THE ROOF OF KLEİODTÜ. FINALLY, AS THE KLEİODTÜ TEAM, WE WOULD LIKE TO THANK OUR INVALUABLE AUTHORS WHO SHARED THEIR ARTICLES WITH US. HOPE TO SEE YOU IN THE 4TH ISSUE OF OUR MAGAZINE, WHICH AIMS TO BRING TOGETHER ALL HISTORY LOVERS FROM THE ACADEMIC COMMUNITY TO AMATEURS,

STAY WITH HISTORY, NOT HISTORY.

Kleiodtü

Fatma Nür Karaaslan
Editor-in-Chief

İÇİNDEKİLER CONTENTS

03

The Artistic and Intellectual Life at the Court of Henry VIII
EĞE BARIŞ KANIK
(DOKTORA NEN FİRENGİZİN WILHELM UNİ DOKTORA ÖDÜNCÜSÜ)

70

Reproduction of Capitalism on Children's TV
MERİÇ HASAN KALELİ
(DOKTORA ÖDÜNCÜSÜ)

72

The Power of Sovereignty or the Sovereignty of Power: Charismatic Leadership in Nizami-Mulk's Siyer al-Mulk, Firdaws's Shahnama, and Narshakhi's The History of Bukhara
ZEYNEP AVCI
(DOKTORA ÖDÜNCÜSÜ)

75

Scrutinization of an Excerpt from Plutarch's "Life of Alexander" and Inferences about Ancient Beliefs and Ideas
CEMİL BİLÇİN
(DOKTORA ÖDÜNCÜSÜ)

78

Ayastefenostaki Rus Abidesi'nin Yıkılışı Filmini Tarihsel Bağlamında İncelemek
BENGİSU BÜLBÜL
(DOKTORA ÖDÜNCÜSÜ)

24

Röportaj Klei
BORA ÖDÜBAŞI
(DOKTORA ÖDÜNCÜSÜ)

28

İslam ve İran'ın Yüzyıllar Süren Karşılıklı Etkileşimi
Ali Eray Keye
(DOKTORA ÖDÜNCÜSÜ)

35

Polis, Hekim, Transkribe: Kronik Bunalmı Belgeseli
AĞAH ENES YASA
(DOKTORA ÖDÜNCÜSÜ)

37

Axel Olrik'in Epik Yasaları Işığında Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürdüğü Boyun İncelemesi
Doğukan Öğüü
(DOKTORA ÖDÜNCÜSÜ)

42

Osmanlı'da Müzeciliğin Temelleri ve İmparatorluk Müzesi Mevlânâ Türkan Aksoy
(DOKTORA ÖDÜNCÜSÜ)

45

Tahrir Defteri
Hüseyin Karabulut
(DOKTORA ÖDÜNCÜSÜ)

49

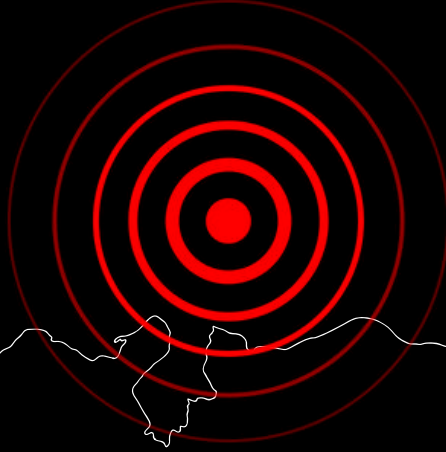
Have You Noticed This Before?
FATMA NUR KARAAŞLAN
(DOKTORA ÖDÜNCÜSÜ)

51

İstanbul'a (Konstantinopolis) Alternatif Bir Başkent: Alexandria Troas
CEREN ADA YALDIZ

6 ŞUBAT 2023

Kahramanmaraş merkezli gerçekleşen ve 10 ili etkileyen depremden dolayı büyük üzüntü içindeyiz. Bugün aramızda bulunmayan arkadaşlarımız, dostlarımızı hiç unutmayacağız. Yaralılara acil şifalar, geride kalanlara ise sabırlar diliyoruz.

Bu zor günleri **'DAYANIŞMA YAŞATIR'** bilinci içerisinde birlikte atacağız !

THE ARTISTIC AND INTELLECTUAL LIFE AT THE COURT OF HENRY VIII

By Ege Barış KANIK

Henry VIII is the king of England between the years 1509 – 1547 as a member of Tudor Dynasty after his father Henry VII and mother Elizabeth of York. He was born in Greenwich Palace in London on June 28, 1491 and on April 22, 1509 coronated to the English throne. His reign was a scene for many significant events of the history. He became one of the most well-known monarchs of the European history with his political attempts, personality and private life, interest to arts having given a portrait of a colourful personality. “No other English King is better known or more quickly recognized in his portraits than Henry VIII” [1]. Major famous facts of his reign can be listed as his “Great Matter” which caused the separation of the Church of England from the Roman Catholic Church, although he hadn’t favoured the Protestant movements in the Continent, based on the request to divorce from Catherine of Aragon which was followed by five more marriages, dissolution of monasteries and convents, relations with The Holy Roman Empire, Kingdom of France and Kingdom of Spain, enhancement of English navy or coinage reform. Statesmen like Thomas Wolsey, humanist and political philosopher Thomas More, Thomas Cromwell, Richard Rich and the Archbishop of Canterbury Thomas Cranmer served in administrative duties in this period mainly. As mentioned above, during his reign the arts and culture were active at the court. Henry VIII himself was an intellectual and interested in producing art not only by himself but also a patron for artists and philosophers not only from England but from several countries of Europe. Since his childhood he was very fond of learning and artistic activities and kept this interest as a king as well by providing patronage. He, himself, was also directly into dance, theology, music and literature both as an artist/thinker and a patron. Additionally painting, drama, architecture and even armour ornamentation were the other artistic activities at the Tudor court during the rule of Henry VIII.

Since the times when he was Prince Henry Tudor, he had been interested in learning, sports and arts beside all the political business. British historian Jasper Ridley depicts young Henry’s ambition for these activities as “He was determined to shine as an intellectual as well as a sportsman”[2]. He was passionate about jousting which even later caused that he had a serious accident on a horse. Henry was given a very good education. He was proficient in French, Italian, Spanish and Latin; Venetian ambassadors stated that he practised multiple

[1] C. R. N. Routh, Who’s Who in Tudor England (Shepherd-Walwyn, 1990). p: 38.

[2] F. Dwyer, Henry VIII (Chelsea House Publishers, 1988). p: 30

musical instruments such as lute, organ and harpsichord ‘day and night’ together with his ability to dance emphasising that ‘acquitted himself divinely’ as a dancer[1]. Scarisbrick depicts him as “the last of the troubadours... a youth wholly absorbed in dance and song, courtly love and knight errantry”[2]. He was about eight or nine years old when Erasmus visited Tudor court, Henry wrote a note to him during a dinner requesting some of his writings to be given that Erasmus would make it come true within three days. Erasmus discusses about how he brought a poem to Henry in 1499:

[A]fter paying his respects to the boy Henry, the same that is now King of England, presented him with some writing. For my part, not having expected anything of the sort, I had nothing to offer, but promised that, on another occasion, I would in some way declare my duty towards him. Meantime, I was angry with More for not having warned me, especially as the boy sent me a little note, while we were at dinner, to challenge something from my pen. I went home, and in the Muses’ spite, from whom I had been so long divorced, finished the poem within three days[3].

The tutor of Henry’s elder brother Arthur was Bernard André and he taught classics to them together with contemporary Italian writings. Later royal librarian and French author Fleming Giles D’Ewes instructed French language and lute playing to him. Guillam was a music teacher too and he was an expert of wind instruments. The famous poet John Skelton was also in charge with Henry’s education and wrote about education of Henry:

*The honour of England I learned to spell
In dignity role that doth excel ...
I gave him drink of the sugared well
Of Helicon’s waters crystalline
Acquainting him with the Muses nine.
It comes ... well [for] me to remorde [recall]
That creasner [tutor] was [I] to thy sovereign lord.
It pleases that [a] noble prince royal
Me as his master for to call
In his learning primordial (Hutchinson).*

[1] C. R. N. Routh, Who’s Who in Tudor England (Shepherd-Walwyn, 1990). p: 25

[2] F. Dwyer, Henry VIII (Chelsea House Publishers, 1988). p: 29

[3] A. F. Pollard, King Henry VIII History Makers (Obooko Publishing, 2011). pp: 24-25

It is not very possible to know clearly which pieces really belonged to him since there are many attributions to Henry VIII some of which are falsely attributed. "It was once thought that Henry had written the motet "O Lord the Maker of All Things," but it was almost certainly composed either by William Mundy, a Gentleman of Queen Elizabeth's Chapel Royal, or by John Shepherd, organist of Magdalen College, Oxford"[1]. Another misattribution is even much more famous, which is Greensleeves, a very well-known one having even covers by rock musicians. However, "The song is written in an Italian style called passamezzo antico that would not have reached England during Henry's lifetime"[2]. Weir argues that it is probably Elizabethan in origin.

Henry VIII was not only a poet or composer himself but also a patron for the poets and musicians at his court. For the patronage of music, the Chapel Royal and its secular counterpart The King's Musick can be seen as his major projects. Henry allocated a strong budget and because of the stipends offered very talented musicians both from England and all over Europe and lived like gentlemen with the income three times as much as a parish priest, he had sixty musicians on his payroll[3].

The Chapel Royal was not at this time a single building, but a body of chaplains, lay clerks and choristers traditionally attendant on the King, for singing the daily services in the chapel of the royal house at which he happened to be in residence. Men and boys, like a touring company, moved with the sovereign from Greenwich to Richmond and on again. Not until 1533, with the foundation of a royal chapel at the new St. James's Palace, did they lead a more settled existence[4].

Among the musicians of Tudors during the reign of Henry VIII, Dr. Robert Fayrfax can be seen as one of the major figures. He was a gentleman in the Chapel Royal from 1497 until the end of his life, 1521. He had MusB degree from Cambridge, in 1501 and DMus from both Cambridge and Oxford in 1504 and 1511; his works named Missa o Bone Iesu and Missa o Quam Glorifica are notable in consideration of their contributions to the English mass composition techniques[5].

[1] Allison Weir, *Henry VIII the King and the Court* (Ballantine Books, 2002).

[2] Courtney E. Clark, "Pastime with Good Company: The Songs of Henry VIII and His Daughter Elizabeth I," *SLIS Connecting* 4, no. 2 (December 18, 2015), <https://doi.org/10.18785/slis.0402.08>.

[3] Neville Williams, *Henry VIII and His Court* (Chancellor Press, 1971). p: 37

[4] Neville Williams, *Henry VIII and His Court* (Chancellor Press, 1971). p: 39

[5] Charles Edward McGuire and Steven E. Plank, *Historical Dictionary of English Music: Ca. 1400-1958*, Google Books (Scarecrow Press, 2011), https://books.google.com.tr/books?id=Pv4YnBvEpb0C&pg=PA127&lpg=PA127&dq=Fayrfax+Manuscript+ms5465&source=bl&ots=Obs7KuWhD9&sig=U77L2sTOxjdWdOryyIv1tZxSk_0&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwjo4MHknubeAhXFKewKHX7RBiMQ6AEwBXoECAgQAQ#v=onepage&q=Fayrfax%20Manuscript%20ms5465&f=false. p: 127

Beside these Fayrfax composed secular songs like *Somewhat Musing* and *My Harte's Lust* and he explored the range of the counter – tenor as a solo voice, he requested for him to be buried in St. Alban's and Henry VIII paid for his fully choral funeral[1]. The Fayrfax Manuscript is also an important songbook of early Tudor period together with Henry VIII's Songbook and the Ritson Manuscript and it contains lyrics and compositions by Richard Davy, John Browne and William Cornysh[2].

Along with Robert Fayrfax there were some other remaining figures of the English sacred music. Based on the religious upheavals of Henrician era there is a possible lack of extant sources in religious music but still the works of the musicians such as William Cornysh or John Taverner reached today (Fisher in *The Cambridge History of Christianity* 395). The courtly musicians were not only English but also coming from different places of Europe like Italy, France, Germany or the Low Countries. The lutenist Philip van Wilder from Flanders, Bassano family from Italy, the French drummer Marquese Loreden, the resigned organist of St. Mark's Venice Friar Denis Memmo and Zuan de Leze are some of them[3].

In the Venetian state documents it is possible to find out information about Tudor music in an international scale. Zuan da Leze, the son of Ser Donado da Leze, Lord Lieutenant of Cyprus, was an organ and clavicimbalum specialist musician who came to the court of Henry VIII, according to the diary of 24 December 1525, hung himself because the King was not satisfied with his performance[4]. Venetian ambassador Sebastian Giustinian describes the choir of Chapel Royal as "gloriously sung by His Majesty's choristers, whose voices are really rather divine than human. They did not chant but sang like angels, and as for the counter-bass voices, I do not think they have their equals in the world" as Alison Weir tells.

Other than music there is an anthology of love poems written by the court members, especially the inner circle of Anne Boleyn, called *Devonshire Manuscript* which is now held by the British Library with the shelfmark Add MS 17492.

[1] Neville Williams, *Henry VIII and His Court* (Chancellor Press, 1971). p: 37

[2] Charles Edward McGuire and Steven E. Plank, *Historical Dictionary of English Music: Ca. 1400-1958*, Google Books (Scarecrow Press, 2011), https://books.google.com.tr/books?id=Pv4YnBvEpb0C&pg=PA127&lpg=PA127&dq=Fayrfax+Manuscript+ms5465&source=bl&ots=Obs7KuWhD9&sig=U77L2sTOxjdWdOryyIv1tZxSk_0&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwjo4MHknubeAhXFKewKHX7RBiMQ6AEwBXoECAgQAQ#v=onepage&q=Fayrfax%20Manuscript%20ms5465&f=false. p: 127

[3] Allison Weir, *Henry VIII the King and the Court* (Ballantine Books, 2002)., Neville Williams, *Henry VIII and His Court* (Chancellor Press, 1971). pp: 38-39

[4] "Venice: December 1525 | British History Online," www.british-history.ac.uk, n.d., <https://www.british-history.ac.uk/cal-state-papers/venice/vol3/pp506-517>.

The poems of the manuscript was started to be written in 1530s and additions made in the next three decades, and in the beginning was a blank notebook of Mary Fitzroy née Howard, the wife of Henry Fitzroy and the cousin of Anne Boleyn, consisted of poems by Sir Thomas Wyatt, Lady Margaret Douglas, Mary Shelton and Lord Thomas Howard. Although they are not directly literature productions, the letters between the King and Anne Boleyn are quite poetic works done by courtiers. To give examples, in the fifth letter sent from King Henry to Anne Boleyn depicts the courtly love and even has style reminding chivalry literature or to compare with troubadour poetry as follows: "...humble submission which your goodness hath used towards me in this case; for I think it would be very difficult for me to find an occasion to deserve it, if I were not assisted by your great humanity and favour, which I have always sought to seek, and will seek to preserve by all the kindness in my power..." Mainly in the letters Henry VIII shows his concerns about Anne Boleyn's health by using poetic and kind words and repeating he had never meant to offend her and sometimes talks about the courtly business too. Beside the court members there were also quite notable authors and poets under the patronage of Tudors.

John Skelton can be seen as the first poet coming to minds among who served to the court of Henry VIII. John Skelton was dismissed after the death of Arthur with a gift of 40s and having left living of Diss in Norfolk but came back to royal service in 1513 to write patriotic verses to praise the glories of Henry VIII at Tournai and Therouanne and then wrote satirical works against Cardinal Wolsey which could be exemplified as *Speke, Parrott, Collyn Clout and Why Come Ye Nat to Courte?* as poems and *Magnyfycence* as a drama[1]. Having got a good position at the court Skelton had problems with the corruption he witnessed and *The Bowge of Courte* became the product of his discontent[2]. Sir Thomas Wyatt was another important member of Tudor literature circle. He was not only a poet and also served as Clerk of the King's Jewels in 1524[3]. Wyatt was also a master of translation[4]. Petrarchan sonnet was introduced to England by Thomas Wyatt[5].

[1] Greg Walker, *Plays of Persuasion: Drama and Politics at the Court of Henry VIII* (Cambridge University Press, 1991). pp: 60-61.

[2] A. Fox, *Politics and Literature in the Reigns of Henry VII and Henry VIII* (Basic Blackwell, 1989). p. 25

[3] A. Fox, *Politics and Literature in the Reigns of Henry VII and Henry VIII* (Basic Blackwell, 1989). p. 259

[4] S. Lerer, *Courtly Letters in the Age of Henry VIII: Literacy Culture and the Arts of Deceit* (Cambridge University Press, 1997). p. 161

[5] A. Fox, *Politics and Literature in the Reigns of Henry VII and Henry VIII* (Basic Blackwell, 1989). p. 259

Together with Thomas Wyatt, Henry Howard, who was also Earl of Surrey, was in charge of bringing the contemporary style of Italian poetry to England. Henry Howard paid an artistic tribute to Thomas Wyatt with his poem *Wyatt Resteth Here* with the verses honouring him like the one following: "A hand that taught what might be said in rhyme;/ That reft Chaucer the glory of his wit;/ A mark the which (unperfited, for time)/ Some may approach, but never none shall hit." Henry Howard was to be executed at his age 30 in 1547 due to political problems although he served as a field marshal, had attended several campaigns and was the cousin of Catherine Howard who was the fifth wife of Henry VIII[1]. Edward Herbert, 1st Baron Herbert of Cherbury in his biographical book about Henry VIII, *The Life and Raigne of King Henry the Eighth* which was published in 1649, mentions the writings of the father of Henry Howard, Thomas Howard the duke of Norfolk, about his son's political problems having said his son committed actions against the King's Majesty and laws in the page dated to year 1547[2]. There was John Heywood at the Tudor Court as an artist and intellectual. John Heywood was a 'singing man', a 'player of virginals' and as a *Sewer of the Chamber*[3]. He produced music and poetry, and also famous for his drama *The Play of the Weather* which was intended to be performed in dining hall[4]. John Heywood, in his conservative play *The Foure PP*, proposed reforms regarding Christian praxis just after it came to be a hot topic to be discussed in England (*House 185*). There were also other intellectuals or humanists mainly busy with fields like philosophy, theology and political theory without going so far away from the context of literature.

Sir Thomas More is one of the most notable personalities of the Tudor Court. He served as the Lord Chancellor and before then he had studied Greek, Latin, French, music and law. He published his masterpiece *Utopia* in 1516 his representation of the ideal society was also a satire for the country that he lived in, however his relations went well those times and in 1521 he was called to assist the King with his book against Martin Luther although he was later accused of villainously and traitorously provoking the King about defending the Pope against himself by giving a sword to him and in 1529 he became the Lord Chancellor after Thomas Wolsey[5].

[1] The Editors of *Encyclopaedia Britannica*, "Henry Howard, Earl of Surrey | English Poet," *Encyclopedia Britannica*, n.d., <https://www.britannica.com/biography/Henry-Howard-Earl-of-Surrey>.

[2] Edward Herbert, *The Life and Raigne of King Henry the Eighth*, Internet Archive (London: E. G., 1649), <https://archive.org/details/lifeandraigneofk00herbrich/page/64>. p. 567

[3] Greg Walker, *Plays of Persuasion: Drama and Politics at the Court of Henry VIII* (Cambridge University Press, 1991). p. 133

[4] Greg Walker, *Plays of Persuasion: Drama and Politics at the Court of Henry VIII* (Cambridge University Press, 1991). pp. 133-134

[5] C. R. N. Routh, *Who's Who in Tudor England* (Shepherd-Walwyn, 1990). pp. 97-98

Desiderius

Thomas More wrote History of King Richard III in Latin and in English as the first masterpiece of English historiography. However, the things always did not go on very well and More's attachment to Catholicism caused conflicts with the King. His refusal to attend the coronation of Anne Boleyn was a big issue and after following disputes he was executed in 1535 and canonized by Pius XI in 1935[1]. During his life he was a good friend of the contemporary scholar Desiderius Erasmus who was under the English patronage too.

Desiderius Erasmus came to England for the first time in 1499 together with Charles Blount and Lord Mountjoy, he was actually from Rotterdam. He restored the Latin language and made translations like the New Testament, Euripides, Isocrates, Xenophon and the works of the early Fathers of the Church; his command to the Latin language was seen even to be superior to Cicero by his contemporaries[2]. His masterpiece is The Praise of Folly or Moriae Encomium in the name of Sir Thomas More and it is a satirical work written in Latin and illustrated by Hans Holbein, and his other successful works are Adages which contains ancient thoughts and proverbs with his comments and Colloquies which is a book of sarcasm, criticism and humour[3]. Erasmus was dissatisfied with the pensions he receive and complaint about the poverty, however he received additional pensions from Warham and Mountjoy and occasional gifts from the Tudor Court; for other scholars the situation was even worse, for example Robert Ferington after having returned from his study in Louvain wrote to Cromwell about his disappointment at not getting a fellowship at King's Hall, Cambridge and having had sold some of his books, bedding and clothes (Dowling 141). Erasmus was most probably the most privileged scholar of his age in England.

In spite of the fact that More and Erasmus still today remain well known and their books have been being read widely. Nevertheless, there were some other scholars and networks of More and Erasmus gave them place sometimes, especially for Erasmus' European connections with giving letter of recommendations. There have always been foreign students in Oxford and Cambridge, John Sixtinus was one of them although he had been in Oxford before Erasmus came to England he wrote to Erasmus then prospered with the King's support and even left money for poor scholars in Oxford and Cambridge with his death and he was one of the scholars who wanted to avoid household service and private teaching and prefer university (Dowling 147).

[1] Germain P. Marc'hadour, "Sir Thomas More | Biography, Books, & Facts," in Encyclopædia Britannica, 2019, <https://www.britannica.com/biography/Thomas-More-English-humanist-and-statesman>.

[2] C. R. N. Routh, Who's Who in Tudor England (Shepherd-Walwyn, 1990). pp. 87-88

[3] C. R. N. Routh, Who's Who in Tudor England (Shepherd-Walwyn, 1990). p. 88

Juan Luis Vives could be second greatest scholar after Erasmus from the Continent under patronage and he received financial support from Catherine of Aragon and favour from the King himself (Dowling 149). Another scholar under the patronage of Catherine of Aragon was a familiar name: Ignatius Loyola, the founder of Jesuit order, he knew Vives and came in 1530 (Dowling 144). Erasmus was not the only one who came to the Court before the reign of Henry VIII. Bernard André was one of them. He was born in Toulouse, just after Henry VII had become the king André was appointed as the courtly poet and also he was the official historian. His most famous work is Hymni Christiani which is composed of 200 poems arranged around the liturgical calendar and praised by More and Erasmus[1]. Roger Ascham was also another important scholar but not from the Continent, from York. He served as tutor and Latin secretary for three Tudor ruler and his most famous works are Scholemaster about education and Toxophilus about archery[2]. Another important English intellectual was Robert Barnes who came back from Louvain, probably he met Erasmus there, to England after his studies. He was an influential English Lutheran and he wrote books about his religious views such as Articles of the Christian Church, Supplication unto the most Gracious Prince VIII and Vita Romanorum Pontificum with a preface by Martin Luther as the first Protestant history about the popes' lives[3]. Thomas Murner was a Franciscan from Strasbourg famous for his translation of the book of Henry VIII against Martin Luther, Assertio Septem Sacramentum into German and composing a defence for it (Dowling 143).

Henry VIII himself was interested in theology and scholarly activities and took part directly. Before the Anglican Reformation he wrote a book against Martin Luther to defend the Catholic practices and the book was called Assertio Septem Sacramentum means The Defence of the Seven Sacraments published in 1521. The book became a bestseller and caused Henry to request a title from Pope Leo X which he had desired before. Charles V of the Holy Roman Empire was titled with "the Most Catholic King" and "Protector of the Holy See" and Francis I of France "the Most Christian King" and Henry chose "Fidei Defensor" (Defender of the Faith) among the suggested "Most Orthodox" and "Angelic"[4]. In the book Henry talks about himself as "the most devoted son" to "Most Holy Father" who was the Pope. In the book Henry gives references to several Fathers of the Church such as St. Jerome, St. Ambrose, St. Cyrill and St. Augustine. An interesting part in the book is the Chapter XI which is about marriage as Henry VIII might be the first monarch coming to people's mind when calling the term "marriage".

[1] John A. Wagner and Susan Walters Schmid, eds., Encyclopedia of Tudor England (California: ABC-CLIO, 2011). pp. 19-20

[2] John A. Wagner and Susan Walters Schmid, eds., Encyclopedia of Tudor England (California: ABC-CLIO, 2011). p. 57

[3] John A. Wagner and Susan Walters Schmid, eds., Encyclopedia of Tudor England (California: ABC-CLIO, 2011). pp. 93-94

[4] Allison Weir, Henry VIII the King and the Court (Ballantine Books, 2002).

Levina

Henry VIII argues that Luther denies marriage to be a sacrament and the King defends his counter thesis with theological references. King Henry asserts that St. Augustine and Jerome would disagree with Luther and gives Biblical references like Ephesians 5:31 "For this reason a man will leave his father and mother and be united to his wife, and the two will become one flesh" and Genesis 2:24 "Therefore shall a man leave his father and his mother, and shall cleave unto his wife: and they shall be one flesh". This book shows his theological knowledge and interest, though he got help during the writing process. There were first attempts to translate the Bible in English under an authorization. "The King was not opposed in principle to the Bible being translated into English, but disapproved of the existing reformist versions, which in his view only encouraged heresy"[1]. The King and his last wife, Catherine Parr who was a dedicated Protestant, had long conversations about theological themes[2]. Hence, Henry VIII carried his interest in every phase of his life and spent time on scholarly discussions at the times that he was not known as stupor mundi like his youth.

A very important religious artwork of the Henrician period would be Henry VIII's Psalter. It was written and illustrated by Jean Mallard, a French scribe and illuminator, he came to England after having served at the court of King Francis I in the year 1539. The text is based on Jerome's Latin translation of the Bible and there are miniatures inside of it.

Most significantly, however, Henry's Psalter reveals that by the 1540s Henry VIII perceived himself as King David of the Old Testament. In 1534, Henry's declaration of independence from Rome and his new role as Supreme Head of the Church of England had marked a return to theocratic kingship. The most important element of the theocratic model of kingship was the use of Old Testament prototypes to justify and define the supremacy. David's jurisdiction over the priests of the Temple was therefore invoked to confirm Henry's power over his clergy[3].

In various scenes, or miniatures, Henry VIII is depicted as a man of learning and art, especially music. In the beginning of the Psalter we can see him studying with a book on hands of him (Exhibit. 2). In a later scene it is possible to see him playing harp (Exhibit. 3) and in another one there is a musical band with various instruments (Exhibit. 4). Henry VIII's Psalter itself an art as a book full of colours and also depicts the King as an artistic person. The book is also a product of King Henry's interest to theology and religious concerns even with political practices using the tools of visual arts.

[1] Allison Weir, Henry VIII the King and the Court (Ballantine Books, 2002).
[2] F. Dwyer, Henry VIII (Chelsea House Publishers, 1988). p. 102
[3] "Turning the Pages - British Library," www.bl.uk, n.d., <http://www.bl.uk/turning-the-pages/?id=3ff14446-29b5-4198-b32a-fb42c43a4b71&type=book>.

There were also important painters in the court of Henry VIII since he was interested also in visual arts. Lucas Hornebolte or Horenbout, Levina Teerlinc and Hans Holbein the Younger can be seen as the leading ones. Lucas Horenbout, a Flemish artist, was the first painter of the Henrician era specialised on portraits and became the King's Painter in 1528[1]. His father Gerard Horenbout was a miniature artist too. He made five portraits of Henry VIII, three of Catherine of Aragon, two probably incorrectly identified as Anne Boleyn and single studies of the Duke of Suffolk, the Princess Mary, Charles V, Henry Fitzroy, Jane Seymour, Prince Edward, and Catherine Parr which has also been suggested that the portrait of Margaret Pole[2]. Horenbout was a master of limning and many artists including Holbein influenced and learnt from his works. Alison Weir argues that Hans Holbein on his learning of limning having indicated "the famous Master Lucas" who was almost certainly Lucas Horenbout. In order to reach the roots of the art of Holbein it is needed to take a look back to Hornebout's instructions given about limning (Murrell 15). Hornebout depicted the young King in a miniature for a manuscript and at the centre of letter "h" like a kind of gilding activity and it was a creative work with new techniques at that age (See Exhibit. 5). An interesting portrait by Hornebout is the depiction of Catherine of Aragon with a monkey (See Exhibit. 6) which may mean many presents flew to Tudor Court from overseas even consisting living animals and the Queen would have liked it much so even wanted to have a portrait with.

Lucas Hornebout inspired other artists both around the Europe and the courtly circle. Levina Teerlinc was a female artist of the Tudor Court having been the daughter of an artist, Simon Benninck, of limning from the Brugge/ Ghent line. She was under the influence of Hornebout and used almost the same methods with him during her contribution to English limning art (Murrell 15). As mentioned the influence of Hornebout above Hans Holbein the Younger might have been the most important artist under his influence. He was born in Augsburg in 1497/8 and his first service in London was in 1526 - 1528 then again from 1532 until his death because of plague in 1543. German art started to get influenced by Italian Renaissance with Albrecht Dürer before Holbein (Langdon 5 - 6). His father was an artist like the other two painters mentioned above, Hans Holbein the Elder was a leading artist in his region and generation with the style of Gothic realism (Langdon 8). Hans Holbein the Younger became a specialist on portraits.

[1] Allison Weir, Henry VIII the King and the Court (Ballantine Books, 2002).
[2] Allison Weir, Henry VIII the King and the Court (Ballantine Books, 2002).

REFERENCES

His most famous works from Tudor Court were his pictures of Henry VIII, Thomas More and his family, Desiderius Erasmus, Thomas Cromwell, Jane Seymour and Anne of Cleves mainly[1]. He had good relations with the leading scholars, Desiderius Erasmus and Thomas More whom he portrayed. Erasmus had been a friend of Holbein and gave him a letter of introduction to More[2]. Holbein had a painting called Solomon and the Queen of Sheba (See Exhibit. 7) in which King Solomon represents Henry VIII (Routh 462). As King Solomon represents the power, the aim of the image is to display the power of Henry VIII like the sole king above all other powers such as the Church. Holbein designed also materials to use like a dagger or jewels and broches together with religious books and building related creations. Thus, Holbein was a multitalented artist who found Tudor patronage and created an iconic legacy there.

The King was interested in visual arts and design not only limited with painting. In terms of architecture according to Simon Thurley, Henry VIII was certainly the most prolific, talented and innovative builder among all English monarchs (39). Mainly the most important Tudor buildings during the reign of Henry VIII can be listed as: Bridewell; the house of the King in Essex, Beaulieu; the temporary palace at the Field of Cloth of Gold; Whitehall and Hampton Court; several monastic conversions; Nonsuch and Outlands (Thurley).

In conclusion, Henry VIII was beside all his political activities and all debates around those, was a king who was interested in art and learning. He was a great patron for artists and scholars although some of them were punished based on disagreements. His patronage came from his own and inner passion for arts and thinking as his writings, poems and songs which became even classics have proven. Despite the negative social and political things happened during his era to depict him as a brutal monarch, he had a colourful personality as Edward Hall depicts him mounted with silver and gold apparels with purple velvet[3]. Henry VIII's legacy would not remain only as the split of churches to shape England then, but also the legacy of the music and poetry he left himself and productions of artists and scholars he supported from theology to painting or from music to architecture and literature.

[1] C. R. N. Routh, *Who's Who in Tudor England* (Shepherd-Walwyn, 1990). pp. 161-162

[2] C. R. N. Routh, *Who's Who in Tudor England* (Shepherd-Walwyn, 1990). p. 461

[3] Edward Hall, *Henry VIII*, Internet Archive (London: T.C. & E.C. Jack, 1904), <https://archive.org/details/henryviii01halluoft/page/n9>. p. 211

The British Library. "Pastime with Good Company": Composition by Henry VIII," n.d. <https://www.bl.uk/collection-items/pastime-with-good-company-composition-by-henry-viii>.

Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "Henry Howard, Earl of Surrey | English Poet." Encyclopedia Britannica, n.d. <https://www.britannica.com/biography/Henry-Howard-Earl-of-Surrey>. www.bl.uk. "British Library," n.d. <https://www.bl.uk/collection-items/the-devonshire-manuscript>.

Clark, Courtney E. "Pastime with Good Company: The Songs of Henry VIII and His Daughter Elizabeth I." *SLIS Connecting* 4, no. 2 (December 18, 2015). <https://doi.org/10.18785/slis.0402.08>. www.bl.uk. "Digitised Manuscripts," n.d. https://www.bl.uk/manuscripts/FullDisplay.aspx?ref=Add_MS_31922. www.bl.uk. "Digitised Manuscripts," n.d. http://www.bl.uk/manuscripts/FullDisplay.aspx?ref=Royal_MS_11_E_XI.

Dwyer, F. *Henry VIII*. Chelsea House Publishers, 1988.

Fox, A. *Politics and Literature in the Reigns of Henry VII and Henry VIII*. Basic Blackwell, 1989.

Guy, J. *Henry VIII: The Quest for Fame*. Penguin Monarchs, n.d.

Hall, Edward. *Henry VIII*. Internet Archive. London: T.C. & E.C. Jack, 1904. <https://archive.org/details/henryviii01halluoft/page/n9>.

Henry VIII, King of England, and Kelly - University of Toronto. *Assertio Septem Sacramentorum, Or, Defence of the Seven Sacraments*. Internet Archive. New York: Benziger Brothers, 1908.

https://archive.org/stream/assertioseptem00henruoft/assertioseptem00henruoft_djvu.txt.

Herbert, Edward. *The Life and Raigne of King Henry the Eighth*. Internet Archive. London: E. G., 1649. <https://archive.org/details/lifeandraigneofk00herbrich/page/64>.

Herman, Peter C., and Ray G. Siemens. "Henry VIII and the Poetry of Politics," n.d. <http://web.uvic.ca/~siemens/pub/2002-RMW-H8PoetryPolitics.pdf>.

Howard, Henry. "Wyatt Resteth Here." Poetry Foundation, n.d. <https://www.poetryfoundation.org/poems/50016/wyatt-resteth-here>.

Hutchinson, R. *Young Henry: The Rise of Henry VIII*. Thomas Dunne Books St. Martin's Press, n.d. Lerer, S. *Courtly Letters in the Age of Henry VIII: Literacy Culture and the Arts of Deceit*. Cambridge University Press, 1997.

MacCulloch, D., ed. *The Reign of Henry VIII: Politics, Policy and Piety*. Macmillan Press, 1995.

Marc'hadour, Germain P. "Sir Thomas More | Biography, Books, & Facts." In *Encyclopædia Britannica*, 2019. <https://www.britannica.com/biography/Thomas-More-English-humanist-and-statesman>.

McGuire, Charles Edward, and Steven E. Plank. *Historical Dictionary of English Music: Ca. 1400-1958*. Google Books. Scarecrow Press, 2011. https://books.google.com.tr/books?id=Pv4YnBvEpb0C&pg=PA127&lpg=PA127&dq=Fayrfax+Manuscript+ms5465&source=bl&ots=Obs7KuWhD9&sig=U77L2sTOxJdWdOryyIv1tZxSk_0&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwjo4MHknubeAhXFKewKHX7RBiMQ6AEwBXoECAgQAQ#v=onepage&q=Fayrfax%20Manuscript%20ms5465&f=false.

Pollard, A. F. *King Henry VIII History Makers*. Obooko Publishing, 2011.

Representative Poetry Online. "Representative Poetry Online," n.d. <https://rpo.library.utoronto.ca/poets/henry-viii-king-england>.

Routh, C. R. N. *Who's Who in Tudor England*. Shepherd-Walwyn, 1990.

Stephen, Leslie. *Dictionary of National Biography*. Internet Archive. London, Smith, Elder, & co., 1885. <https://archive.org/details/dictionarynatio46stepgoog/page/n86>.

Strong, Roy C, and V J Murrell. *Artists of the Tudor Court*. London: Victoria & Albert Museum, 1983.

The Love Letters of Henry VIII to Anne Boleyn with Notes by J. O. Halliwell-Phillip. Obooko Publishing, 2010.

Tindemans, Margriet. *Music at the Tudor Court*. School of Music, University of Washington, 1990. <https://digital.lib.washington.edu/researchworks/bitstream/handle/1773/30428/2802.pdf?sequence=1>.
www.british-history.ac.uk. "Venice: December 1525 | British History Online," n.d. <https://www.british-history.ac.uk/cal-state-papers/venice/vol3/pp506-517>.

Wagner, John A., and Susan Walters Schmid, eds. *Encyclopedia of Tudor England*. California: ABC-CLIO, 2011.

Walker, Greg. *Plays of Persuasion: Drama and Politics at the Court of Henry VIII*. Cambridge University Press, 1991.

Weir, Allison. *Henry VIII the King and the Court*. Ballantine Books, 2002.

Williams, Neville. *Henry VIII and His Court*. Chancellor Press, 1971.

Reproduction of Capitalism on Children's TV

By Meriç Hasan Kaleli

One may say that with the invention of television, media became more important as a socialization agent. Barthes mentioned a confusion of history and nature in mass media which created an ideological abuse, hidden in the "what-goes-without-saying" .[1] Barthes argued further that these hidden but obvious narratives make things appear natural, rather than a result of history. These hidden narratives are myths: self-evident messages, or narratives that transcend the literal sense of the words or images. When it comes to children's TV shows, one may easily conclude that mythical speech is quite often included as means of socialization. This essay will attempt to demonstrate how certain messages are transmitted to children through TV shows.

The example I will investigate is *SpongeBob SquarePants*. Running since 1999, it is impossible to take all episodes into account, so the analysis is inevitably going to be fragmental. To summarize the plot: *SpongeBob* is a sea sponge, in his late teenage/early youth years living alone in a pineapple house with his pet sea snail, Gary (who behaves like a cat). He works at *Krusty Krab*, a fast food restaurant famous for its *Krabby Patty* burgers, as the cook. *SpongeBob*'s job is a big part of his identity, so that, in season 4, episode 2, he sees that *The Krusty Krab* is closed when he shows up for work in the morning, his colleague *Squidward* finds him in panic, repeating the sentence "This isn't happening".[2] Later on when he is asked what is going on, he says: "... the doors are locked and we are on the outside.... There are *Krabby Patties* inside, all alone." [3] This sequence reveals two things about the discourse of the show.

The first one is that work is an essential part of life, and that its absence is unthinkable: Imagining the loss of his job sends *SpongeBob* into a state of turmoil, it is portrayed as a part of his identity throughout the show. According to Marx, class is determined by private property ownership in the means of production, and thus there are two main dichotomous classes: The owners of the means of production (dominant) and the producers (subordinate).[4] Moreover, "... economic domination or subordination is fused with personal ties between individuals." [5] Through this lens, *SpongeBob* is the subordinate in many aspects: He doesn't own his means of production; he works on wage; furthermore, his subordination is also reflected upon his relationship with his boss, Mr. Krabs. Mr. Krabs is generally portrayed as a greedy capitalist, constantly thinking of increasing his profits. He is also somewhat of a father figure to *SpongeBob*, whose family is mostly absent. Thus, *SpongeBob* is emotionally connected to his workplace, which makes him blind to his own exploitation – on the contrary, he is delighted to work for unpaid extra shifts. Him being the main character, one may guess that the viewers are mainly identifying themselves with *SpongeBob* and his joyful obedience in the workplace. For *SpongeBob*, exploitation doesn't result in alienation: He has an endless enthusiasm and energy for work. The fact that he is exploited is thusly hidden.

[1] Roland Barthes, *Mythologies* (New York: Hill and Wang, 1972), 11.

[2] *SpongeBob SquarePants*, season 4, episode 2a, "The Lost Mattress", produced by Stephan Hillenburg and Paul Tibbit, aired 13 May, 2005, on Nickelodeon, 01:16.

[3] *Ibid.*, 01:33.

[4] Anthony Giddens. *Capitalism and Modern Social Theory: An Analysis of the Writings of Marx, Durkheim and Max Weber* (Cambridge: Cambridge University Press, 1971), 37.

[5] Giddens, *Capitalism and Modern Social Theory*, 39.

Interestingly, the show accepts the fact that there may be people who don't like to work. This acceptance is embodied in two characters of the show. The first one is the aforementioned Squidward Tentacles, a middle-aged octopus (not a squid despite the name). He works as the cashier at the Krusty Krab and is also the next-door neighbor of SpongeBob. His relatively older age is conveyed by his hair loss and wrinkles on his forehead. Moreover, his age creates a difference in his tastes and hobbies: he enjoys art and plays the clarinet at his leisure time. Squidward works as the antitheses of SpongeBob in the narrative: Not joyful, but boring, and hostile against SpongeBob on many instances. Squidward is the closest character to reality: He is not happy with work, since work, a boring thing, prevents him from pursuing his hobbies full time. For this reason, he is being mocked at, driven into situations in which he will seem funny, by SpongeBob and his close friend Patrick. Patrick Star, the second example, is a sea star, SpongeBob's best friend, and his other neighbor. He doesn't work, nor he looks for a job – he is the embodiment of laziness, watching TV while eating junk food most of the time, and as a result he is overweight. And despite having a good rapport with SpongeBob, the ideal individual of a capitalist society, he is again being mocked at not by the narrative, but by means of depiction. He is naïve, more than SpongeBob, to the point of being dim-witted. We see his dim-wittedness is associated with his unhealthy eating habits which is signified through his overweight in the episode “Band Geeks”, when he asks the question “Is mayonnaise a [musical] instrument?”.^[6] On this instance, the show covertly body shames Patrick, and makes fun of his intelligence, and if the character is evaluated as a whole, these are the attributes of a person who rejects working. As demonstrated, the show portrays not working, or even disliking work as so undesirable that, one is either an idiot, or an enemy of joy, if one dislikes work.

The second part of the quotation is also worth notice: “There are Krabby Patties inside, all alone”. The utterance personifies the Krabby Patty, a mere burger; a commodity is declared to be a subject, by “feeling alone”. This is deemed as the “Fetishism of commodities” by Marx.^[7] The way capitalism forms the social relations for production is reflected upon objects, and seen as the order of things;^[8] thus “... the products of the human brain appear as autonomous figures endowed with a life of their own, which enter into relations both with each other and with the human race.”^[9]

[6] *SpongeBob SquarePants*, season 2, episode 15b, “Band Geeks”, produced by Stephan Hillenburg and Paul Tibbit, aired 7 September, 2001, on Nickelodeon.

[7] Karl Marx, *Capital: Volume 1* (New York: Penguin Books), 1990.

[8] Ben Fine and Alfredo Saad-Filho, *Marx's Capital* (Pluto Press), 2016.

[9] Marx, *Capital*, 165.

The problematic aspect of this in a children's cartoon is that, in the surreal universe of *SpongeBob SquarePants*, reification of a commodity seems purely natural, not historical. Another interesting example of this phenomenon is in the episode “To Love a Patty”, where SpongeBob falls in love with a Krabby Patty which he himself has cooked.^[10]

Despite the fragmental structure of this analysis above, it briefly demonstrates how the values of a capitalist society are engraved into a children's cartoon. However, this essay needs one last remark: Althusser's concept of ideology,^[11] can be useful to elaborate on Barthes's notion of myth.^[12] According to Althusser, ideology is “an imaginary assemblage”,^[13] it is the imaginary relation of the individuals' real conditions of existence. In other words, ideology is pure subjectivity: “there is no ideology except for concrete subjects”,^[14] and to sustain its existence, ideology defines individuals as subjects with a certain function (interpellation). This is done by what he calls ideological state apparatuses, by which means individuals become subjects, acting in a certain way, recognizing other individuals as subjects in the same structure, and the structure is taken for granted as reality;^[15] and thus, the capitalist society is reproduced via ideology. What Barthes calls the confusion of history and nature^[16] is really apparent in *SpongeBob SquarePants*, and the fact that it depicts a capitalist reality as the natural order of things reveals that, what we are dealing is not simply mass media, but the “cultural apparatus”.^[17]

[10] *SpongeBob SquarePants*, season 5, episode 7a, “To Love a Patty”, produced by Stephan Hillenburg and Paul Tibbit, aired 26 July, 2007, on Nickelodeon.

[11] Louis Althusser, *On the Reproduction of Capitalism: Ideology and Ideological State Apparatuses* (London: Verso Books), 2014.

[12] Barthes, *Mythologies*.

[13] Althusser, *On the Reproduction of Capitalism*, 175.

[14] Althusser, *On the Reproduction of Capitalism*, 188.

[15] Althusser, *On the Reproduction of Capitalism*, 197.

[16] Barthes, *Mythologies*, 10.

[17] Althusser, *On the Reproduction of Capitalism*, 75.

The Power of Sovereignty or the Sovereignty of Power: Charismatic Leadership In Nizam al- Mulk's Siyer al-Mulk, Firdawsi's Shahnama, and Narshakhi's The History of Bukhara

By *Zeynep Avci*

1. Introduction

The political and social turmoil processes experienced by Medieval Turco-Persian societies enabled the interaction of cultures with "different" ones, and the heterogeneous culture that emerged as a result of this interaction spread over a wide geography. In the period, the multicultural and multireligious structure of the region increased with the existence of The Silk Road, and for this reason, the absolute power of the orthodox in the region was taken by multiple heterodoxic forces. The development and spread of Islam also strengthened the Arab-Muslim identity in this period as a heterodoxic power. In order to identify this power, the concept of charismatic leadership, which holds divine and earthly power, has emerged. According to this concept, charismatic leaders had worldly power by gaining superiority in political, economic and social contexts, and they had divine power due to the belief which they adopted. Thus, the existence of charismatic leaders aimed to bring people whose holy state-father beliefs have weakened, especially during the turmoil periods, to a new and different salvation. The most important difference between charismatic leaders and holy state-father was the dynamic structure of charismatic leadership versus the unchangeable structure of the holy state-father figure identified with tradition. Thus, charismatic leadership has been suitable for creating new political, economic and social orders, acting from a position that can affect the society in its favour. The charismatic leadership concept in the works of Nizam al-Mulk's Siyar al-Mulk, Firdawsi's Shahnama and Narshakhi's The History of Bukhara constituted a traceable path regarding the patriarchal state structuring of the periods in which the works were produced.[1]

[1] This article was written as an assignment paper for the History of Medieval Turco-Persian Societies course given in the Fall 2021 semester at Boğaziçi University by Oya Pancaroglu and has been rewritten/reorganized for the KleiODTÜ.

2. Identification of divine-absolute ruler with charismatic leadership: Nizam al-Mulk' Siyer al-Mulk

Nizam al-Mulk, in his work Siyer al-Mulk, created a ruler archetype and presented the parallel structure of this archetype with charisma as a prerequisite in the context of sovereignty for the hierarchical formation of the patriarchal state order. According to Jafri, the position of the vizier in the work was shaped in the context of unquestionable integrity. [1] This situation emphasizes Nizam al-Mulk's charisma in the period and increased the charisma of Melikshah who was the ruler that the work was attributed. In Chapter III, the king's listening to his subjects with his own ears[2] changed the perception that the ruler is "inaccessible" in the understanding of the ruler-the ruled ones. However, it can be interpreted that the ruler's power was accepted by the work in the face of political and religious changes in the period, about the divine-power of the king was not changing.

According to Yavari, the combination of religion and politics that can be seen in most of the medieval Islamic writings, made the king the protector of religion and absolute ruler.[3] Based on Yavari's statement, it can be interpreted that the abovementioned ruler's divine-power was legitimized in the work, and that the political hierarchy in the work increased the king's charisma in the centralization concept. In Chapter VI, the king's identification with The Prophet and Adam in the context of the king's hierarchical positioning of judges, preachers and inspectors[4] can be shown as an example of the divine and absolute power policy adopted in the work. The king archetype, created by Nizam al-Mulk in the work of Siyer al-Mulk, held the political and religious power and was structured in parallel with the kings to which the work was attributed, thus increasing the charisma of the praiseworthy kings.

[1] Jafri, S. Wali Husain. "Problems of Saljuqid Administration As Reflected in Siyasat Nama (Summary)." Proceedings of the Indian History Congress 53 (1992): 610.

[2] Nizam al-Mulk, "Chapter III," The Siyasat-nama or Siyar al-Mulk: The Book of Government or Rules for Kings, translated by Hubert Darke (London: Routledge & Kegan Paul, 1960), 14.

[3] Neguin Yavari, "Mirrors for Princes or a Hall of Mirrors? Nizām al-Mulk's Siyar al-mulūk Reconsidered," Al-Masaq (Al-Masaq: Islam and the Medieval Mediterranean), 20/1 (2008): 68-69.

[4] Nizam al-Mulk, "Chapter VI," The Siyasat-nama or Siyar al-Mulk: The Book of Government or Rules for Kings, 44.

Kennedy

3. The sovereignty which come from blood ties: Firdawsi's Shahnama

Firdawsi's Shahnama creates a parallel structure with the concept of charismatic leadership in terms of the perception that blood ties provide continuity in sovereignty and the unity of reign-divine power. The blood ties between the Kayumars, Hushang and Tahmures ensured that the family's absolute rule, emphasizing the presence of divine power as the source of their charismatic leadership. The aforementioned kings were portrayed in the Shahnama as "good" characters with their founding roles and the realm of power they provide. Tahmures' son, Jamshid, is the villain who corrupts absolute "goodness", and his evilness stems from his denial of the existence of divine power and kinship. [1] As another example, Zahhak, the evil son of the good king Merdas, was responsible for the death of his father with help of the Eblis. Another remarkable point here is that it was said that a child cannot kill his father.[2] Based on this, it can be interpreted how strong the blood ties were and the perception that the divine power will not allow such an event. Since Dahhak's "evil" character cannot ensure the continuity of blood ties in the reign, Feraydun, who was descended from Tahmures, will seized the throne and conveyed the power to the blood ties that it should "belong to". In this context, Dahhak killed Feraydun's father and damaged his blood ties. For this reason, Feraydun ensured justice by punishing Dahhak and increased the power of his own charismatic leadership by reinforcing the belief in the power of blood ties. In the same aspect, Manuchehr, who avenged his grandfather Iraj from Iraj's brothers -Salm[3] adn Tur[4] with a grudge, was also shaped in a structure that emphasized the importance of the power of blood ties and hereby, ensured the absoluteness of the charismatic leadership.

The unity of reign-divine power, which was another factor that increased the notion of charismatic leadership in Shahnama, was formed in a symbiotic structure and so, legitimized both sovereignty and power. However, since the divine-power was a god-given factor, the person in power should also behave accordingly to the mandatory requirements of divine-power. For this purpose, the "good" characters in Shahnama, are aware of the god-given power which they have and are rewarded, while the "bad" characters are punished because they believe that they created this divine-power. For example, as Jamshid gets stronger in power, he errs into thinking that he created the world and eventually loses his charismatic leadership.[5] Based on this, it can be said that the charismatic leadership concept in Shahnama is shaped around the blood ties and god-given divine-power of the characters.

- [1] Firdawsi, Shahnameh: the Persian Book of Kings, translated by Dick Davis, (London: Penguin, 2007), 6.
- [2] Ibid, 10.
- [3] Ibid, 59.
- [4] Ibid, 56.
- [5] Ibid, 8.

4. The symbiotic relationship of divine power and gender: Narshakhi's The History of Bukhara

In The History of Bukhara, charismatic leadership is experienced by Arab-Muslim men, shaped within the framework that glorifies the Arab-Muslim identity, which was a heterodoxic identity according to the identities prevalent in the region. According to Kennedy, the urban settlement order of Bukhara from the pre-Islamic period strengthened the power of the Arab-Muslim identity with the conquest of the city.[1] In the parts from the excerpt, the ruler of Bukhara was Khatun, and the Arab-Muslim identity existed with the emirate system to achieve dominance in the region. Appointed emirs were charismatic leaders with elements of warfare, leadership, and dignity, so they were the only men who can also manage the turmoil in the region. The fact that God was put terror into the hearts of the infidels[2] in the war between Said ibn Uthman and Khatun points to Said's divine power in the context of charismatic leadership. The fact that Qutham ibn Abbas did not want to profit unjustly from the spoils of war[3], Said's giving fresh dates to Khatun in exchange for Khatun's stale dates[4], and Qutaiba's sending the spoils from the cave to Hajjaj[5] emphasizes the fact that the Arab-Muslim identity, which was superior in war and administration, was also morally superior to the "others". The fact that Muslim ibn Ziyad is not a man of arms[6] caused Abdallah ibn Khudan to take the decisions, so the Arab-Muslim identity did not remain without a charismatic leader.

The charismaticity in the work was not only based on divine and worldly wealth, but also the appearance of Abdallah ibn Khazim demonstrates the power of the Arab-Muslim warrior. Qutaiba ibn Muslim's plan to conquer the castle[7] and Nabati's plan[8] were conveyed as Arab-Muslim's strategic plans for their own benefit, while Khatun's request for help[9] and driving those who were against her away from herself[10] conveyed as tricks in the narrative. In this context, it is emphasized in the narrative that Khatun, as a woman, was busy with worldly affairs by playing tricks due to her "nature". Based on this, I want to emphasize that the Arab-Muslim identity, internalized with charismatic leadership, consists of the male gender. On the contrary, being lack of charisma was identified with the female gender.

- [1] Hugh Kennedy, "The Coming of Islam to Bukhara," Living Islamic History: Studies in Honour of Professor Carole Hillenbrand, ed. Yasir Suleiman (Edinburgh, 2010): 80.
- [2] Narshakhi, The History of Bukhara, edit. by Richard N. Frye (Massachusetts: The Medieval Academy of America, 1954), 38.
- [3] Ibid, 40.
- [4] Ibid, 40.
- [5] Ibid, 45.
- [6] Ibid, 43.
- [7] Ibid, 44.
- [8] Ibid, 46.
- [9] Ibid, 38.
- [10] Ibid, 39.

The fact that Khatun offered to marry her as a result of Tarkhun's help[1] can be interpreted as the female ruler's desire to complete his lack of power with a man who was "born" with sovereignty. In addition to the elements such as superiority in administration, wars and booty that come with charismatic leadership, religious superiority also increases the divine-earthly power of charisma. The fact that Qutaiba has a say in the religion of the local people every time he comes to Bukhara[2] exemplifies this situation. The initiatives he implemented for this purpose, by causing the spread of Islam in the region, both strengthened the belief that his charismatic leadership defended and strengthened his charisma with the spread of this belief. In Narshakhi's work, shaping his narrative by utilizing the hegemonic power of the Arab-Muslim identity, reduced Khatun's leadership in the context of charismatic leadership between the two genders, and created a hierarchy among men in a structure where charismatic leadership was taken as a criterion.

5. Conclusion

As a result, the charismatic leadership, which was a factor in the strengthening of the ruler's divine power perception in the turmoil processes experienced by Medieval Turco-Persian societies, created a theme for the period by reflecting on the works produced in the period. In this context, Nizam al-Mulk's *Siyar al-Mulk*'s framing the ruler's political hierarchy in a way that enhances his own charisma, Firdawsi's *Shahnama*'s charisma of the absolute rulers of the past and the rulers of the era strengthened by blood ties, and the political-religious identity is shown as the dominant identity in the Narshakhi's *The History of Bukhara*, shows that the works were structured in parallel with the political, religious, economic and social developments in the period in which the works were written.

[1] Ibid, 41.

[2] Ibid, 48.

BIBLIOGRAPHY

Amanat, Abbas. *Divided Patrimony, Tree of Royal Power, and Fruit of Vengeance: Political Paradigms and Iranian Self-Image in the Story of Faridun in the Shahnama.* *Pembroke Papers* 5 (2006): 49-70.

Firdawsi. *Shahnameh: the Persian Book of Kings.* Translated by Dick Davis. London: Penguin, 2007.

Jafri, S. Wali Husain. "Problems of Saljuqid Administration As Reflected in *Siyasat Nama* (Summary)." *Proceedings of the Indian History Congress* 53 (1992): 609-611.

Kennedy, Hugh. "The Coming of Islam to Bukhara." *Living Islamic History: Studies in Honour of Professor Carole Hillenbrand.* Ed. Yasir Suleiman. Edinburgh: 2010, 77-91.

Narshakhi. *The History of Bukhara.* Edit. by Richard N. Frye. Massachusetts: The Medieval Academy of America, 1954.

Nizam al-Mulk. *The Siyasat-nama or Siyar al-Mulk: The Book of Government or Rules for Kings.* Translated by Hubert Darke. London: Routledge & Kegan Paul, 1960.

Peacock, A. C. Spencer. "Firdawsi's *Shahnama* in its Ghaznavid Context." *Iran* 56/1 (2018): 2-12.

Yavari, Neguin. "Mirrors for Princes or a Hall of Mirrors? *Nizām al-Mulk's Siyar al-mulūk Reconsidered.*" *Al-Masaq (Al-Masaq: Islam and the Medieval Mediterranean)* 20/1 (2008): 47-69.

SCRUTINIZATION OF AN EXCERPT FROM PLUTARCH'S "LIFE OF ALEXANDER" AND INFERENCES ABOUT ANCIENT BELIEFS AND IDEAS.

By *Cemil Bilgin*

In ancient times, writing about past lives, wars, incidents and so on were almost completely different from how they are written today, in an unquestionably biased way. This excerpt from Plutarch's "Life of Alexander" is one of them, a Greek biographer who praises Alexander for his deeds. The writer shows his superiority among other leaders throughout history by comparisons and discussions. Starting briefly about Plutarch, this essay scrutinises the excerpt widely and ambiguously rather than giving certain answers impossible. It infers characteristics and ideas of ancient times from Plutarch's writing and focusing key elements of that era: the perception of a leader, views on barbarians (peoples who are not Greek), the role of religion and the need of legitimacy. All of these elements show us why this excerpt is biased.

Before beginning, writer of this excerpt, Plutarch, lived approximately 400 years later after Alexander's death; therefore, he was not the witness of incidents happened during Alexander's time. Because of this situation, he used primary and secondary sources which mostly could not reach us about Alexander's life, and they must have been biased as he does not claim he is writing history but a biography.[1] He was born in Chaeronea, the place which he mentions the battle occurred there in the excerpt. When he was born, Greece was being controlled by Rome. He must have been raised by learning both Roman and Greek cultures. Because of the culture Plutarch raised, it is likely he was an enthusiast of him. It is also known that he travelled many cities[2] which must have contributed to his world view, and he must have learnt different stories about Alexander throughout his journeys. He wrote the lives around 100 CE, under the Roman emperor Trajan. Romans were admirers of Alexander the Great[3], an admiration generally everywhere in ancient times, and Plutarch held the chief magistracy of Chaeronea[4]. Hence, his biography must also have had a political partiality, writing it necessarily biased. I believe criticising Alexander at that time might not have been appropriate. Furthermore, the biography might have written to impress Romans.

[1] Ernst Badian, *Collected Papers on Alexander the Great* (New York: Routledge, 2012), 479.

[2] Britannica Academic, s.v. "Plutarch," accessed January 19, 2022,

<https://academic.eb.com/levels/collegiate/article/Plutarch/60464>.

[3] Judith G. Coffin and Robert C. Stacy, *Western Civilizations: Their History and Culture*. Based on *Western Civilizations* by Robert E. Lerner, Standish Meacham, Edward McNall Burns. (New York: W.W. Norton, 2005), 146

[4] Britannica Academic, "Plutarch"

In the first part of this excerpt[1], it can be understood that obeying a person who is older than you is a significant tradition: "Do you criticise those who are older than yourself, as if you knew more, and were able to manage him then they?" Philip said. Also, Alexander as a boy was not even taken serious by his father at first, he had to repeat the sentence. We may notice that age was very crucial that your words sometimes is invalid among older than you, even if you may be right. Writer tells us Alexander's courage, despite the tradition, maybe he is trying to give a message about common taboos of that time: "I could manage this horse, better than others do" replied Alexander. We see Alexander's determination and confidence here, as those heroic deeds were common in ancient times around the world. This must have been the sign of an excellent leader. As a life of hero, I consider that that's a cliché of such type of biographies, he managed to ride the horse very well. Moreover, it can be assumed that as a noble person, Alexander might have had a well training of riding a horse. At first people laughed at him, then later, however, they started to applause him: "O my son, carve out a kingdom equal to and worthy of yourself, for Macedonia is too small for you" Philip said. Obviously, it is observed that his father was shedding tears, and giving the message that he will conquer many lands. It is like a prophecy sign I believe. Not being similar to the others in ancient times must have been perceived as a miracle.

In the second part of this excerpt[2], the drunk company were singing verses of a man named Pranichus. The verses had been written for defeat of Macedonians by barbarians. Alexander has a tolerance of such things as we can see: "Alexander and those sitting near him listened with obvious pleasure and told the man continue". However, older members are offended. Plutarch here stated "older" people. If he wrote it deliberately, he might have tried emphasizing the difference between the young and old people. Older people of that time, who probably spent their most of the time in the Greek peninsula, might have been more narrow-minded than young people, especially considering their probable life. They tend to be more traditionalist I believe. Then, drunk Cleitus, an angry man by nature, started to insult Alexander. He was talking about proud of Macedonians, and they see them greater than barbarians and enemies that they cannot be insulted by them like this.

[1] Plutarch, "Life of Alexander," in *Perspectives from the Past: Primary Sources in Western Civilizations*, eds. James M. Brophy et al. vol. 1. (New York, NY: W.W. Norton, 2005), 176.

[2] Plutarch "Life of Alexander," 176-177.

Alexander

. Later there is a discussion about cowardice, it is said by Alexander that he is trying to disguise cowardice with misfortune, he is alleging him with saying Macedonians are coward. Cleitus here also said that he had saved Alexander's life. Moreover, he insulted Alexander with declaring himself as son of Ammon, rather than Philip, betraying Macedonian traditions. He tried to make Alexander been aware of that he was in his current position thanks to his soldiers who had died for him. He added that dead people are lucky not to see this. As we can infer here that there was an antipathy for who was not a Macedonian for that time. Alexander was blamed for accepting other peoples' cults and having their service or wearing their clothes. Cleitus' emphasize of "Persian girdle" is an example of it. Again, Plutarch might be trying to show the conflict between people and Alexander's approach of other peoples. Even though Alexander was a very influential leader and general, some people were still opposed to his deeds, I consider they were not able to leave their tradition.

After these, discussion continued, older man tried to tranquilize the harsh atmosphere. Here, we see "old" people again as though it was their mission to control people since they were the most experienced. Despite all the attempts of crowd, the discussion terminated with a homicide by Alexander. Nevertheless, Alexander regretted after his anger had left him. He shed tears, and his friend Aristander reminded him that those had been written already. Plutarch here, I guess, is trying to show us Alexander was not a vicious man, and right after what happened he regretted and became very sorrowful. He never had bad intentions. It is also shown here that our fates have already been written and we cannot escape from it, might be telling us that we should not blame Alexander here. He is using divine power to convince readers, as many times were used in ancient times, justifying a person's status, deeds and so on. The text also emphasizes the personality of Cleitus, which must have demonstrated us the belief about personality: He was aggressive instinctively, and people of that time must have believed that we are born with certain and unchangeable features, rather than they are shaped while we are growing. The message tried to be given here might have been that as temper and roughness were his "destiny", meaning that he deserved such an action, making Alexander right in his deeds, and he was innocent. In the third part of this excerpt[1], Plutarch talks about Alexander's relationship with "Fortune". Alexander rejected that his deeds do not come from fortune, and claimed she is his adversary. For example, his thigh was gashed by a sword, or his shin was broken at Maracanda. More and more misfortunes such as gales, droughts, deep rivers and so on. Those sentences might have been claiming that Alexander encountered with many problems, and life with all struggles, nothing was easy... Also, this must have been a message telling us Alexander succeeded despite every misfortune and struggle. He had the will... I believe there is a contradiction between the Cleitus' story and this part. In the former, bad deeds explained with "destiny", but in the latter, it is the opposite.

[1] Plutarch "Life of Alexander," 177-180

Philip's empire was about to collapse during before Alexander ("Athens extended a helping hand to the coalition in the Battle of Chaeronea", stressing Macedonia was left alone), they were defeated. It is known that Alexander joined that battle, obviously, he was talking that part. "Persian gold, diffused in every direction by popular orators, stirred up the Peloponnese". I believe we can conclude that Persia was secretly trying to separate Greek states so that they would not be united. This situation must have been a great justification of invasion of Persia later. Wars shook Macedonia under Philip's reign. Nevertheless, Alexander could build a formidable empire, his success is stated.

Later, there is a discussion about the number of soldiers. There are different claims by different people. Aristobulus, King Ptolemy, who joined the battles, and Anaximenes about Alexander's army. As I said before, this text written years later Alexander lived. Therefore, there were used different ancient sources. It is noticed that he is not giving mere numbers here without resources, instead, he is talking different numbers given by different people, and he is showing us who claimed what. It is a good instance of history writing in those times. However, there is a discussion about Alexander's campaign chest. Aristobulus states that Alexander had a great sum of money, but Duris' claim is that they only had thirty day enough supplies. It must have been a good example of how resources could differ in ancient times. Both of them were the contemporaries of Alexander, and certainly one of them is a lie. Thus, I infer that people could have told or written wrong statements in ancient times intentionally as they were an adversary or to slander and so on. We should also notice that Duris is criticized by Plutarch.

In the next paragraph, Plutarch is questioning whether Alexander was a philosopher or not and makes a comparison between philosophers and Alexander. First, saying that he was the student of Aristotle might have been his justification that Alexander had a good education from a great philosopher; thus, he is eligible to be one, albeit Aristotle's ideas about treating other people than Greeks as subservient were not followed. Later, he gives examples from previous philosophers, Socrates, for example, did not write anything. Similarly, Alexander also did not write anything, but he can be classified as a philosopher since criteria of being a philosopher are living in a certain way, teach and speak. Moreover, he then highlights that Alexander succeed which others "could not". Explicitly, he even considers Alexander was greater than other philosophers. As Plutarch states: "Although a few of us read about the laws of Plato, countless numbers have adopted and continue to use the laws of Alexander". Before Alexander, many peoples were not civilized, those "barbarians" had not even known trade, they had lived their isolated life. He created a cultural bridge between other cultures and Greeks. His motives brought peace, harmony, and mutual fellowship, he made them spoken Greek, obeying Greek gods, adopted Greek customs, and with this way, he civilized "barbarians". In addition, we can see here, Plutarch separates people into two. One Greeks, and the other one is "barbarians". He perceives the Greek culture and customs are more enhanced than other people's. Born in the Greek land, learning its customs might

Alexandria

have contributed to this situation, even though talking about Greek nationality would be anachronistic. Alexander's contribution to "humanity" was enormous according to Plutarch, he disseminated Greece's whole cultural features.

He mentions Republic of Zeno about his ideal that every person should be treated as a fellow citizen rather than separate from each other. Creating a one form of government and one state. People are not distinguished with their appearance but their way of living. They were blended with their blood. Alexander was the person who made their dream real. This paragraph has the same perspective discussed above, stressing superiority of Alexander again and again. He made enemies friends, united great nations together. In the whole extract, this is highlighted. After that, Plutarch, gives us a quote of Alexander: "If I were not Alexander, I would like to be Diogenes!". Whether this quote has a historical accuracy or not, Plutarch probably tries to create an image of Alexander who is not an insatiable personality, and he did not do what he did for the sake of it. The example of famous Dionysus, a member of Cynicism who lived in poverty and rejected luxurious life, must have been given here to stress Alexander's actual personality, whose will in the life were to unite the Greeks and barbarians, that he would have chosen being Dionysus if he had not been born as that gifted person who would achieve miraculous accomplishments in his life. It seems that in ancient times, despite a person's social position, having an identical life to the majority's must also have justified someone's reign as it might have created the feeling of commonality and equality that the ruler is similar to the majority of people rather than a disdainful aristocrat who perceived other people as obedient subordinates. Also, Xerxes is insulted, and his ways were wrong, it is said. Again, clearly, seen as a barbarian. Stressing chains, meaning forcing people to unite does not work. Alexander did not have savage intentions as others had, compared with Hannibal.

Alexander's deeds were justified with divinity, sent by gods to do his mission. Creating a family line extending to deities must have used as a justification, and making his deeds appropriate to the religion in order to take the approval of people in ancient times must have been a sober characteristic of then. These might have been used to give us the impression of "holy mission of Alexander", for the sake of Gods.

Plutarch gives us a good example of writing about a leader very influential years after his death. He draws a picture of Alexander almost flawless and superior, a person who ruled humankind with his deeds rather than ruling for his own sake. Stories about him must have been destined for change through years, making their historical accuracy unclear, but I believe this article is a very good example of how perceptions, beliefs and ideas of ancient times reflected in writings. Concept of "barbarians", or image of Alexander are just few of them. Also, this writing demonstrates us where and under which state you are born and how you are raised play a significant role about someone's ideas. Being raised in Greece under Roman Empire, for instance, must have shaped his opinions.

BIBLIOGRAPHY

Badian, Ernst. *Collected Papers on Alexander the Great*. New York: Routledge, 2012. Britannica Academic, s.v. "Plutarch," accessed January 20, 2022, <https://academic.eb.com/levels/collegiate/article/Plutarch/60464>.

Coffin, Judith G., and Stacy, Robert C. *Western Civilizations: Their History and Culture*. Based on *Western Civilizations* by Robert E. Lerner, Standish Meacham, Edward McNall Burns. New York: W.W. Norton, 2005.

Martin, Thomas R. *Ancient Greece: From Prehistoric to Hellenistic Times*. 2nd ed. New Heaven: Yale University Press, 2013.

Plutarch, "Life of Alexander," in *Perspectives from the Past: Primary Sources in Western Civilizations*, eds. James M. Brophy, Joshua Cole, Steven Epstein, John Robertson, Thomas Max Safley 176-180. 2 vols. New York, NY: W.W. Norton, 2005.

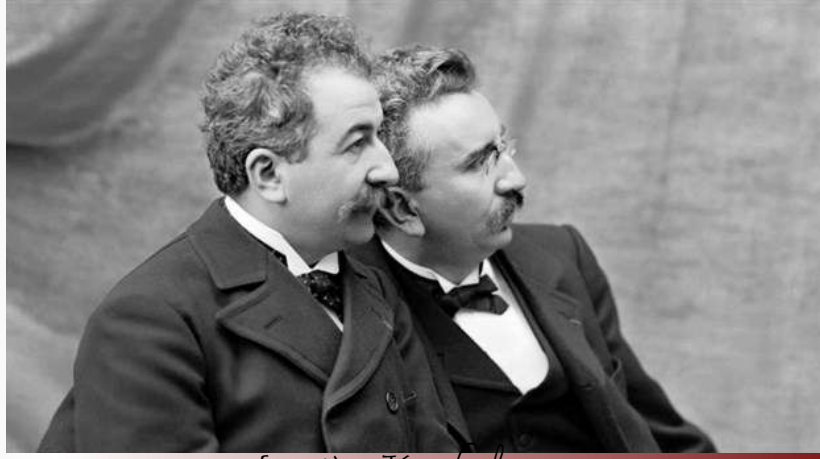

YASTEFANOS'TAKİ RUS ABİDESİ'NİN YIKILIŞI FİLMİNİ TARİHSEL BAĞLAMINDA İNCELEMEK

Günümüzde “yedinci sanat” olarak kavramsallaştırılan sinema, görsel ve işitsel anlamda sahip olduğu zenginliğiyle kitleler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu özelliğinin sinemayı diğer sanat dallarından biraz daha ayrıcalıklı kıldığı söylenilebilir. Sinema, kendine özgü kullandığı sanat diliyle tarihe tanıklık ederken, toplumsal gerçekleri kuşaktan kuşağa aktararak sosyo-kültürel anlamda da bir sanat dalı olarak çok önemli bir işlevi yerine getirmektedir.

Türk sineması ise yüz yılı aşkın süredir çeşitli dönemlerden geçti. Bu süre içinde yeri geldi toplumsal sorunlar beyaz perdeye aktarıldı, yeri geldi farklı mizahların konu olduğu hikayeler anlatıldı. Türkiye sinema tarihi, bu uzun yolculuğunda Muhsin Ertuğrul’dan Lütfi Akad’a, Atıf Yılmaz’dan Nuri Bilge Ceylan’a kadar birçok önemli ismi heybesinde taşıdı.

Peki Türk sinemasının tarihi nasıl ve ne zaman başlamıştır? Türkiye’de sinema aslında 1897 nisanında Lumière Kardeşler’in operatörü Alexandre Promio’nun çektiği dört filmle başladı. Filmleri çekenin hangi milletten olduğunun önemsiz olduğunu belirtsek de, o dönemde fişeklenen Türk milliyetçiliği amentüsü sadece bu apaçık gerçeği değil aynı zamanda 1907 yılında Manaki Kardeşler’in Despina ninelerini kayda aldıkları filmi de inkar ediyor. Peki, 1911’de Sultan Reşad’ın Selanik ve Manastır seyahatlerini çektikleri filmler? Manaki kardeşler özbeöz Müslüman Türk olmadıkları için Türkiye sinema tarihinde yerinin yok sayılmasının anlamı nedir? O halde yazıya devam ederken Türkiye değil de Türk sineması diye devam etsek daha doğru olacak gibi. Neyse ki sinema tarihi, bu yadsımada başı çekmiyor, aynı şekilde diğer bilinen tarihi başlangıçlar için de farklı örnekler sayabiliriz. İbrahim Müteferrika’dan tam 235 yıl önce Osmanlı’nın ilk matbaasını İspanyol göçmeni kardeşler David ve Samuel İbn Nahmias Kardeşler’in kurduğu ya da edebiyatımızdaki ilk romanı aslında Şemseddin Sami’den 21 yıl önce Osmanlı Ermenisi Hovsep Vartanyan’ın yazmış olduğunun göz ardı edilen gerçeği gibi...

Lumière Kardeşler

Баба Деспина (1905) Baba Despina (Manaki Brothers)

“Türk” sinemasının başlangıç yılı, 14 Kasım 1914 olarak bilinmektedir. Bu tarihte, Fuat Uzkinay tarafından “Ayastefanos’taki Rus Abidesi’nin Yıkılışı” filme alınmış ve çekilen ilk film sayılmıştır. İttihatçı kadronun Osmanlı’yı Alman hayranlığıyla 1. Dünya Harbi’ne sokmasından tam 3 gün sonra yani 14 Kasım 1914 Ayastefanos Abidesi’nin yıkılmasını belgeleyen film bir ilk kabul edilir, yani sinemamızın doğumu düpedüz barbar bir yıkımla gerçekleşir ya da aslında gerçekleşmez. Çünkü resmi tarihteki hemen her şey gibi bu da aslı astarı olmayan, epey şüpheli bir iddia. Bugün baktığımızda bu film ile ilgili hiçbir somut belgenin günümüze ulaşmadığını görmekteyiz. Bu film ile ilgili ileri sürülen birçok iddia var. Kimilerine göre film hiçbir zaman çekilmemiştir, kimilerine göre ise film çalınmıştır. Üstelik bu filmde önce birçok filmin çekilmiş olduğunu bilmekteyiz lakin bu filmin ilk Türk filmi sayılmasındaki ana etkenin bir alışkanlıktan ya da sinema tarihçilerinin ortak paydada bu şekilde buluşmasından kaynaklı olduğunu söyleyebiliriz. Aynı şekilde, bu uzlaşının bir sonucu olarak Türk sinemasının doğum günü olarak 14 Kasım 1914 esas alınmıştır.

11 Kasım 1914'te Osmanlı İmparatorluğu'nun İtilaf Devletleri'ne resmen savaş ilan etmesi, artık "hasta adam" diye nitelendirilen ülkede milli duyguların körüklenmesine neden olmuştur. Savaş ilanı ile İstanbul'da Fransız, İngiliz ve Rus tebaaya ait bazı mekanlara saldırılar gerçekleşir (Morgenthau, 1918, s. 169-70). Bu mekanların başında, Ayastefanos'taki (bugünkü Yeşilköy) Rus kilise-abidesi de vardır. Propaganda yoluyla milli duyguların körüklenmesinin sonucunda Ayastefanos'taki Rus Anıtı yıkılmıştır. Bu anıtın propagandaya açık olması Osmanlı halkı için kötü anıları olduğundandır. Rumi 1293 yılına rastladığı için halk arasında 93 Harbi olarak bilinen 1876-77 Osmanlı-Rus Savaşı'nın galibi Ruslar olunca, zaferlerinin simgesi olarak İstanbul'da ulaştıkları en uç nokta olan Ayastefanos'ta bir anıt dikmek istemişlerdir. Anıtın en alt katına savaşta ölen Rus askerlerinin kemikleri, üstündeki katlara ise papaz ile muhafızların odası yapılmıştır. Osmanlı-Rus Savaşı'nın halk üzerindeki etkisi ağır olduğu için, yeni bir savaşın eşliğinde milli duyguları körüklemek için anıtın yıkılması söz konusu edilmiş ve yapılan hazırlığın ardından anıt yıkılmıştır. Halk arasında "utanç abidesi" olarak bilinen, 93 Harbi'nin sonunda dikilen ve uzunca bir süre yenilginin ve hüznün sembolü olan bu anıt, ne tesadüftür ki, başka felaketler yaşatacak olan bir başka savaşın eşliğinde, yani 1914 yılında yıkılmıştır. Böylece bir savaşın sonucunda yapılan abide, bir başka savaşın başlangıcında yıkılarak yalnızca siyasi yaşamımızda değil, sinema tarihimizde de bir sembol haline gelecektir. Abide, yıkımıyla yalnızca sinemamız özelinde değil sanat tarihimiz açısından da önemli bir yer tutmaktadır. Ama ne yazık ki bugün elimizde sadece birkaç fotoğraf ve birkaç yazı dışında kaynağımız yoktur.

Anıtın yıkımı esnasında, bu tarihi olayın filme alınması gündeme gelmiştir. Türkiye'de bunu filme alacak bir kişi bulunmadığı için müttefik Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndan yardım istenerek Viyana'da yeni kurulan Sacha-MessterGasellschaft adlı bir firma ile anlaşmıştır. Ancak milli duyguların had safhada olması, filmin bir yabancı eliyle değil de Türkler tarafından çekilmesini zorunlu kılmıştır. Bunun üzerine, o sırada yedek subaylığını yapan ve daha önce sinemaya ilgisi olduğu bilinen Fuat Uzkınay bulunmuştur. Uzkınay'ın yedek subay olması aslında o dönem için bile Türkiye'de modernleşmenin ordu yoluyla başlamasının bir yolu olarak gösterilebilir. Uzkınay, kısa sürede Avusturyalı sinemacılardan aldığı eğitimle bu anıtın yıkılışını 14 Kasım 1914 Cumartesi günü çekmiştir. 150 metrelik bu belgesel niteliğindeki film uzun bir süre kimsenin haberi olmamış, belirli bir tarihten sonra da "İlk Türk Filmi" olarak lanse edilmiştir.

Peki, iddia edildiği gibi film gerçekten çekilmiş miydi yoksa bütün bunlar birer varsayım mıydı? Bu soruya kesin bir yanıt bulmak zor. Filmin varlığının en güçlü delili Fuat Uzkınay'ın filme dair verdiği bilgiler. Uzkınay, bir söyleşide bu filmi bin bir zorlukla nasıl çektiğini anlatıyor. Ayrıca filmin varlığından haberdar olan ve defalarca izleyen tanıklar da mevcut ama şu an film ortada yok. Çeşitli nedenlerle günümüze ulaşamamış olması en olası ihtimal. Filmin var olduğuna ilişkin bir belge de Merkez Ordu Sinema Dairesi'ndeki üzerinde filmin ad ve kod numarası yazan kutusudur fakat kutunun içinde film bulunamamıştır. Filmin bir süre bu merkezin depolarında saklandığı biliniyor ancak daha sonra Ankara'ya taşınmasıyla film kayboldu, yani kutu ulaştı ama içi boştu. Bu ilk film, o günden bugüne hala gizemini korumakta.

İLK TÜRK FİLMİ 78 YAŞINDA

Osmanlı-Rus Savaşı'nın neticesinde (1876-1877) Yeşilköy'e kadar gelen Ruslar, geldikleri en son noktaya bir zafer abidesi dikmeye

karar vermişlerdi. Büyük iç ve dış baskılar altında olan hükümet ve İkinci Abdülhamid Hamidî bunu önceleri kabul etmedilerse de, sonraları imaret olarak kullanılacak bir yapıya izin vermek mecburiyetinde kaldılar.

Yapıldığı günden yıkıldığı güne kadar hiçbir zaman kullanılmayan abide halk tarafından hiç azalmayan bir tepki gördü. Hep "Hınzır Abide", veya "Utancı Abidesi" olarak anıldı. Ve halk, her fırsatta bir parçasını tahrip etti.

se basın da kutak verince Ayestefanos'taki Rus Abidesi'nin sonunu yaklaştı. Ardından hükümetten çıkan izinle de 14 Kasım 1914 tarihinde abidenin yıkılmasına ise birkaç ay sürdü. Hamidiye Zirhbinden da bombalanan abidenin tamamen ortadan kaldırılması ise birkaç ay sürdü.

Fransa'da ilk film gösterisinin yapıldığı 1895 yılından sonra Osmanlı Yönetimi de sinemayla tanışmakta gecikmedi. Ülkemizde ilk film çekimi ve gösterimi Avrupa ile aynı tarihlere olmasına rağmen, bir Türk tarafından çekilen ilk film için 1914 yılını beklemek gerekti.

FUAT UZKINAY

1914 yılında yedeksubay olarak askere alınan Fuad Efendi fotoğrafçılık ve film gösterimiyle ilgilenmişti. Sigmund Weinberg'den öğrendikleriyle İstanbul Sultanisi'nde öğrencilere film göstermişti.

Ayestefanos'taki Rus Abidesi'nin yıkılıp dyesine önemli bir

çekmeyi bilmiyordu. İşi üzerine alan Avusturya firması Sascha Geneschkall'ın bir operatörü Fuad Efendiye film çekimini öğretti. Ve Türk sineması 14 Kasım 1914'te Ayestefanos'taki Rus Abidesi'nin Yıkılışı adlı bu belgesel filmle başlamış oldu. Böylece sinemamız milli bir başarıya başlamış oldu. Ne yazık ki zamanla bu çizgiden uzaklaştı.

● Mustafa Çetin

Bu film üzerine araştırmalar yapan sinema tarihçileri çeşitli savlar ileri sürüyorlar. Bunlardan birisi Fuat Uzkınay'ın bu filmi aslında hiç çekmediği, çekmeyi beceremediğidir. Subay olduğu için hem üstlerinden ve de sorumluluk aldığı için kamuoyunun tepkisinden çekindiği için çekilmiş gibi göstermiştir. Eğer bu film çekilmiş olsaydı şüphesiz birçok yerde gösterilir ya da en azından gündemde olurdu. O yıllarda sinemayla ilgili her haberin basında yankılandığı gerçeğinden bu çıkarımı yapmak mümkün. Başka bir iddia ise filmin Merkez Ordu Sinema Dairesi'nde kaybolduğu ya da çalındığıdır.

Hiç beklenmedik bir şekilde savaşa girilmesi, Osmanlı Devleti'nde büyük etki yarattı. Halka savaş kararını kabul ettirmek ve savaşa girmemizin kaçınılmaz olduğunu vurgulamak için büyük bir propagandaya başlandı. Talat Paşa'nın deyişiyle "Harbi popüler hale getirmek" gerekiyordu. Bunun için yapılan gösterilerden biri de 14 Kasım 1914'te Fatih Camii'nde "Cihad-ı Ekber" ilanıydı. Müslümanlar, Hristiyanların yanında, başka Hristiyanlara karşı savaşa çağrılıyordu. Mitingler, söylevler ve buna benzer bir dizi etkinliklerle artırılarak halkın milli duyguları yükseltiliyor ve savaşa hazırlanıyordu. Fatih Camii'nde bazı kişiler Cihad-ı Ekber ilan ederlerken, diğerleri de 93 Harbi'nde Ayestefanos'ta dikilen Rus Abidesi'ni yıkmak için yola koyulmuştu. Abide yıkılarak Ruslardan intikam alınacaktı fakat daha sonradan çok daha büyük acılar getirecek bir savaşın başlangıcında olduklarından bihaberlerdi.

Ayastefanos'taki Rus Abidesi'nin yıkımıyla ilgili az sayıda da olsa elimizde yazılı-görsel belge mevcuttur. Abidenin yıkım evreleri çeşitli fotoğrafçılar tarafından saptanmıştır. Bunlardan biri de ilk Müslüman Türk fotoğrafçılarından Resne Fotoğrafhanesi'nin sahibi Rahmizade Bahattin Bey'dir. Bu ünlü fotoğrafçımız abidenin yıkım evrelerini görüntülemeyi başarmış, daha sonra da foto-kart halinde satışa sunmuştur. Yazılı belgeler ise birbirleriyle çelişkiler göstermektedir. Gazete haberlerinde abidenin daha önceden tasarlanmış ve bir günde yıkılmış olduğu yazılırken, bir başka yazıda ise bir rastlantı sonucu anlık bir kararla yıkıldığı yazmaktadır.

Fuat Uzknay'ın 14 Kasım 1914 yılında çektiği Ayastefanos'taki Rus Abidesi'nin Yıkılışı filmiyle ilgili ilk ve tek belge, ilk kez Nurullah Tilgen tarafından Yıldız Dergisinin 18 Temmuz tarihine rastlayan 30. sayısında yayınlanmıştır. Daha sonra araştırmacı-yazar Nijat Özön, bu belgeyi biraz daha genişleterek "Türk Sineması Tarihi" (1962) kitabında kullanmıştır. Bu konu üzerine günümüze kadar yapılan tüm çalışmalar, bu iki çalışmadan alıntılar şeklinde sürdürülmüştür. Türk sinemasının başlangıç tarihi sayılan ve bugün kendisini temel alarak saydığımız Ayastefanos'taki Rus Abidesi'nin Yıkılışı filmine bir de bu kaynaklardan bakmakta yarar var: Abidenin yıkılışı zamanın İttihat ve Terakki hükümeti tarafından Avusturyalı bir şirket aracılığıyla filme çektirilmek istenir. Fakat bu kadar önemli bir olayı ancak bir Türk tarafından çekilebileceğine karar verilir ve Fuat Uzknay bulunur. Avusturyalı şirketin kısa talimatının ardından Uzknay kamerasını çalıştırarak "ilk Türk filmi" Ayastefanos'taki Rus Abidesi'nin Yıkılışı'nı meydana getirir (Özön, 1962, s. 37-38).

Ayastefanos'taki Rus Abidesi'nin yıkılışı dönemin gazetelerinde de yer almış, İttihat ve Terakki Fırkası'nın yayın organı "Tanin" 15 Teşrinisani 1914 tarihli sayısında olayı şöyle duyurmuştur:

"Dün sabah saat 08.30'da Ayastefanos'ta 93 Moskof Muharebesi'nin bir hatıra-i şeameti olmak üzere Ayastefanos muahedei edilmesine müteakip, zahiren bir müessese-i diniye ve hayriye, hakikatte ise Moskof nişane-i zaferinden başka bir şey olmayan binanın kal'i esası resmi bir cem'igafir tarafından icra edilmiştir. Millet-i islamiye, şüphesiz paytaht-ı muazzamada Rus galibiyetini ilan eden bu abidenin bakasına tahammül gösteremezdi..."

"artık, ruhlarını saran intikam tufanları içinde mazinin bu acı hatıralarını ilelebet silmek ve unutmak isteyen bir millet için bu [...] hareket kadar makul bir şey olamaz" (Kal-i Esas-ı, 1914, s.6.)

Tanin Gazetesi'nin yanı sıra dönemin bir diğer gazetesi Tasvîr-i Efkâr da 20 Teşrinisani 1914 tarihli sayısında bu olaya yer vererek, abidenin dört çanının kamyonlara yüklenerek askeri müzeye götürüldüğünü ve burada Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'un fethi sırasında Haliç'i kapatmak için kullanılan zincirin yanına konulduğu yazmaktadır.

Yarbay Bahri Doğançay'ın 30 Haziran 1950'de Tarih Dünyası'nın 6. Sayısında ise abidenin yıkılışıyla ilgili olarak yer alan yazısında olayı bir kahraman edasıyla anlatmıştır. O günün behrinde İttihatçıların kışkırttığı halkın duygularını yadsımak mümkün değildir.

Sonuç olarak, Türk sinemasının başlangıç yılı, Ayastefanos'taki Rus Abidesi'nin Yıkılışı filmiyle 14 Kasım 1914 olarak bilinmektedir. Fakat, günümüzde 100. Yılı aşmış kabul edilen Türk sinemasıyla ilgili belgeler yok denecek kadar azdır. Daha önceki Osmanlı tebaası tarafından çekilen filmleri de hesaba kattığımızda, Ayastefanos'taki Rus Abidesi'nin Yıkılışı filminin Türkiye sinemasındaki halihazırdaki kimliğini tartışmak yerinde olacaktır. Yanlış, eksik ve tutarsız belgelerle sadece iddialar üzerinden tarihimize yön vermek yanlış bir tutumdur.

KAYNAKÇA

Evren Burçak, Usallı, B. S., & Çebi İsra Şengül. (2014). *Türk sinemasının 100 yılı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Kal-i Esas-ı Resmi (1914, 15 Teşrinisani [Kasım]). *Tanin*, s.6.

Kaya, Dilek. (2014). Kırık Bir İlk Hikayesi: Türk Sinemasının 100. Yılına Dair. *sinecine*, 5(2), s. 113-120

Kurtuluş, Hakkı & Saraçoğlu, Melik; “Müjdeler Var Yurdumun Toprağına Taşına, Erdi Sinemam 100 Şeref Yaşına!” (2015,https://www.imdb.com/title/tt5333544/?ref=nm_flmg_c_4_wr.)

Morgenthau, H. (1918). *Ambassador Morgenthau's Story*. New York: Soubleday, Page & Company.

Özön, N. (1962). *Türk Sineması Tarihi Dünden Bugüne (1896-1960)*.

RÖPORTAJ KLEİ

Bora Odabaşı kaleminden

Soru: Okuyucularımız için kendinizi kısaca tanıtır mısınız? Arif Aygündüz kimdir, kaç yılında ODTÜ'ye girmiştir, hangi bölümden ne zaman mezun olmuştur?

Arif Aygündüz: Ben doğma büyüme İstanbulluyum. 1965 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi İşletme Bölümü'nü kazanıp girdim ve 70' yılında mezun oldum, yani bir sene hazırlık 4 sene okul. Bizim zamanımızda probationa 2 defa kalındığında dismiss olunmasından dolayı, derslerimiz bugünkü öğrencilerden biraz daha fazla çalışıyorduk. Daha kolay girdik ama çok daha zor mezun olduk. Mezuniyetimin ardından bir Koç iştirakinde işletme şefi olarak çalışmaya başladım. O günkü konjonktür izin verdi ve patronum merhum Vehbi Bey, Vehbi Koç, çalışmalarımızı herhalde takdir etti, 26 yaşında genel müdür oldum. Bu görev geldiğimde Koç grubunun en genç genel müdürü unvanına sahip olmuştum. Hâlâ en genç genel müdür olarak benim adım yer almaktadır. En genç genel müdür olmak güzel gözüküyor ama yaptığın hataları da yanında getirir. Mesela yaptığım en büyük hatayı söyleyeyim, bunu paylaşmakta hiç zorluk çekmiyorum, genel müdürlük teklif edildiğinde rahmetli Vehbi Bey "Ne istiyorsun," dedi. Herkes dolgun bir maaş isterdi ancak benim işim parayla değildi. O zaman böyle araba özel sekreter falan da yoktu tabi. Fakat fabrika müdürü iken bana zorluk çıkaran iki müdürümüz vardı: biri finans müdürü diğeri de muhasebe müdürü. O zamanlar, mali işlerde, finans, muhasebe gibi pozisyonlar kavram kargaşası yaratırdı. Vehbi bey bir deadline vermiş bir son tarih vermiş ve "Eylül ayında yeni fabrika yapıyoruz, yeni fabrika bitecek," demiş. Ben de bu sebeple gece gündüz çalışıyorum hatta eşim birinci çocuğumuza bebek bekliyor o sıralar. Ben fabrikada yatıyorum bazen sırf iş yürüsün diye ama muhasebe müdürü diyor ki, "Para yok, bütçede yer yok, ödenek kalmadı, nasıl yapacağız bu işi?". Bana bunlar söylendiğinde ben de dedim ki, "Efendim ben kendi takımıyla çalışırım muhasebe müdürüyle finans müdürüyle çalışmam," dedim. "O kadar mı," dedi evet dedim ve ertesi gün işten attılar ikisini de. Biri 38 yaşındaydı, ben 26 yaşındaydım diğeri de 40 küsur yaşındaydı. Eve geldim, rahmetli babam emekli subaydı, kasıla kasıla içeri girdim ve "Baba, zafer kazandım," dedim. "Ne kazandın? Muharebeye mi gittik, ne yaptın yani subay değilsin, ordu mensubu değilsin," dedi. "Bana karşı gelen 2 tane müdür vardı, onları işten attırdım," dedim. "Oğlum, sana öğüdüm olsun, çingene beylik vermişler, önce babasını asmış. Yanlış yapmışsın sen," dedi. Babamın bu sözleri kulağıma küpe oldu. Belki o gün, babamın sözlerine tamamen inanmadım ama 10 yıl sonra yönetici denen kişinin zor olanı idare etmekle mükellef olduğunu anladım. Kolayı herkes yönetir diye düşünüyorum.

Ben o insanları kazanan kişi olmalıydım çünkü kaybetmek dünyanın en kolay işi. Daha sonra kendi şirketlerimi kurdum. Yaklaşık 28 yıl boyunca ailemle Türkiye'deydim. Tabii yaşlar ilerleyip büyük kızım üniversiteye girince onunla önce Amerika'ya sonra bütün Avrupa'ya giyim ürünleri (hazır giyim, spor dış giyim) imalatı ve ihracatı yaptık. 2005 yılında şirketleri kapadım ve "Artık yaşamımı sadece gönüllü çalışmalara ayıracağım," dedim. ODTÜ'nün ilk mezun derneğini İstanbul'da 1975 yılında İdari Bilimler Fakültesi Mezunlar Derneği olarak kurmuştuk. Ben de başkanlarından biriydim. Daha sonra ODTÜ Mezunlar Derneği'nin kurucu başkanı oldum. ODTÜ Mezunlar Vakfı Eymir Vakfı'nın kurucularından biriyim. Yani şu anda tam 57 yıllık ODTÜ maceramda, İstanbul'da yaşamama rağmen ODTÜ'den hiç kopmamış bir mezunum. Bugün de Türk Eğitim Vakfı'nda oluşturduğum bir ODTÜ fonunda 500 öğrenciye eğitim bursu sağlıyoruz. 1998'de Mezunlar Derneği'nde, bir ilk olarak, burs vermeye başlamıştık. Toplu olarak 2003'te 553 öğrenciye burs verirken bırakmıştım derneği. Bugün ODTÜ fonunda da 500 öğrenci burs alıyor. Yani ODTÜ maceram devam ediyor bu şekilde ve yaşamımın sonuna kadar da edecek.

Soru: Peki sizin zamanınızda Robert Koleji'ne mi girmek daha zordu ODTÜ'ye mi?

Arif Aygündüz: Şimdi benim zamanımda Robert Kolej üniversite değildi. Benim zamanımda Robert Kolej'ini bitirdikten sonra askerlik yapılır, ardından gidip bir sene Amerika'da okunur ve ondan da sonra gelip üniversite mezunu olunurdu. Dolayısıyla benim zamanımda İngilizce bilen üniversite mezunları ODTÜ'lülerdi. Yani ODTÜ ondan sonra 1970lerde, Robert Kolej, Boğaziçi Üniversitesi oldu. Çok değerli bir üniversite elbette. Bunu kimse inkâr edemez. Şu anda da puanları ODTÜ'den yüksek.

Soru: İstanbul'da olduğu için mi?

Arif Aygündüz: Hayır. Kontenjanı çok az ve biz her sene binlerce öğrenci alıyoruz. Örneğin, biz bu sene 280 bursiyer alırken, Boğaziçi'nde 100 öğrenci alındı. Yani ODTÜ 30.000 kişilik bir şehir denilebilir.

Soru: ODTÜ'nün ve kampüsün ilk yıllarında burada öğrenciydiniz o yıllarda ODTÜ'lü olmak nasıldı?

Arif Aygündüz: Ben nasıl bir ODTÜ'lü olduğumu bir anekdot ile anlatayım. Çünkü bu anlatacağımın herkese bir ders niteliğinde olduğunu düşünüyorum.

Ben bir memur çocuğuydum ama yine de ailemin imkanları sayesinde çocukluğumdan beri kaloriferli, asansörlü evlerde oturduk. ODTÜ'yü kazanmıştım. O zamanlar ODTÜ, İstanbul Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Robert Kolej ve İTÜ ayrı ayrı sınavlar yaparlardı. Biz hepsine tek tek girerdik. Bu sınavlar sonucunda ODTÜ'yü, Ankara Üniversitesi'ni ve Çapa Tıp'ı kazandım. O zamanlar ODTÜ, İstanbul Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Robert Kolej ve İTÜ ayrı ayrı sınavlar yaparlardı. Biz hepsine tek tek girerdik. Bu sınavlar sonucunda ODTÜ'yü, Ankara Üniversitesi'ni ve Çapa Tıp'ı kazandım. Rahmetli annem İngilizce öğrenmemi çok istiyordu. Annem bir Beyoğlu kadınıydı. Pera'da okumuş, Beyoğlu Lisesini bitirmiş aydın bir fikir kadınıydı. İngilizce öğrenmenin bana ne kadar yararı olacağını söylerdi. Neyse, bu nedenle ODTÜ'ye kaydım yapıldı ve geldik Ankara'ya. O zamanlar birinci yurt var, ikinci yurt var. Birinci yurttan bir odada altı tane ranza var. 12 kişi aynı odada yatıyoruz. Ben kardeşimden başka kimseyle yatmamışım o zamana kadar. Bir tane arkadaşımız almış eline sazi, tellerine vuruyor. "Anam anam, yandım anam bittim anam!" diyorum içimden. Benim öyle bir kültürüm de yok tabii, çok yabancı geliyor bana. "Ben doğma büyüme İstanbulluyum. Allah'ım ben burada yapamam!" dedim. Yıldırım Telgraf isimli bir yer var. Gittim oraya, eve benim kaydımı silmeleri, Çapa Tıp'a geçirmeleri için çektim telgrafi. Üç gün sonra annem geldi. Bahçelievler 7.caddede çarşı durağında bana bir ev tuttular. Rahmetli anneannem de geldi sonra. Artık yemekler güzeldi, kaldığım ev pırıl pırıldı ama bir sıkıntı vardı hala: arkadaşım yoktu. Hazırlık okulunda okuyoruz o zaman. Hazırlık da baraka. O zamanki kampüsteki binaları şöyle sıralayayım: mimarlık, es binası fizik binasının yanında şimdiki burs ofisi yani avare var, inşaat merkez mühendislik binası ve 2 tane de yurt var. Başka da bir şey yok. Hazırlıkta barakalardayız. Bir gün bir müstahdem kapıyı çalıp içeri girdi. Öğretmene bir şeyler söyledi ve öğretmen de bana döndü "Aygündüz," dedi, ayağa kalktım "Buyurun efendim," dedim. "Dekan Bey seni çağırıyormuş," dedi o da. "Dekan mı? O da kim?" diye düşündüm ben içimden. Ben hayatımda dekan diye birisi duymamışım ki o zamana kadar. Neyse, müstahdem önde, ben arkada ES binasına geldik. Bir sekreterden geçtik, içeri girdim. Dekan şöyle bir baktı. "Otur buraya şekerim," dedi. "Adaşım otur," dedi tekrardan. Oturdum ben de. "Sen bu okuldan niye ayrılmak istiyorsun?" dedi. Nereden biliyordu benim bu isteğimi anlayamamıştım. Kimseyle de konuşmazdım, yani söyleyecek birisi de yoktu. Neyse, anlamamıştım ama ben dürüstçe açıklama kararı verdim. Bana, "Sen bu okuldan mezun olunca ne olacağını biliyor musun?" dedi. "Hayır efendim," dedim. O iki saat boyunca bir dekan, 18 yaşındaki bir delikanlıya ODTÜ'yü anlattı. Mezun olunca ne olacağını anlattı. İki saat bittikten sonra şöyle bir döndü bana, "Hala bu okuldan ayrılmak istiyor musun?" dedi. Onca konuşmadan sonra evet demek zordu tabii. "Hayır efendim," dedim. "Haydi güle güle şekerim," dedi. Rahmetli, İdari Bilimler fakültesinin kurucu dekanlarından Arif Payaşoğlu'yu gördüğüm. Arif Hoca beni ikna etti, daha doğrusu ben de ikna olmak zorunda kaldım karızmasının karşısında. Geldim eve düşündüm "Nerden bilebilir, nasıl bilebilir?" diye. Sonra bir baktım annem evde oturuyor. Öğrendim tabii ben de neler olduğunu. Annem gitmiş dekan "Çok inatçı bir oğlum var. Asla dediğinden vazgeçmez.

Onu mutlaka ikna edin," demiş. O zamanlar, burada beş tane bina vardı. Bir tane bile ağaç yoktu. Adeta Kerbelâ'ydı. Böyle bir yerde yaşamak kolay değildi. Ama Allah rahmet eylesin aile dostu olmaktan büyük gurur duyduğum rektörümüz Kemal Kurdaş gelirdi, "Hadi kalkın dersler bitti. Ağaç dikmeye," derdi. Herkes omzuna fidanları alır, ağaç dikmeye giderdi.

Soru: Kemal Kurdaş ve Erdal İnönü dönemlerinde ODTÜ'deydiniz. O dönemlerden bahsedebilir misiniz?

Arif Aygündüz: Şimdi şöyle söyleyeyim, Kemal Kurdaş bir rektörün de ötesinde çok büyük bir insandı. İki anekdotum var kendisiyle ilgili. Birincisini anlatayım. O zaman kapalı spor salonu yeni yapılmış. ODTÜ'nün de o tarihlerde ligde oynayan yani rakipleri Galatasaray ve Fenerbahçe voleybol ve basketbol takımları. Sınıf arkadaşlarımdan biri o zamanki ihtilal teşebbüsünden dolayı harp okulundan atılmıştı. 1.90 boyunda bir arkadaşımı Cihangir Özer. Allah ömür versin şu an da Bodrumda yaşıyor. Bacağını kırmış antrenmanda. Kemal Kurdaş, şu anki rektörümüz gibi odasından çıkmayan biri değildi. Sürekli dolaşan biriydi. Gidiyordu spor salonuna, bir de top veriyorlardı Kurdaş'a, o da pat pat topu sektiriyordu 1.65 boyundaydı. Gençler ile bir arada olmaktan çok mutlu olan biriydi. Baktı, Cihangir'i göremedi, sordu öğrencilere. Öğrenciler de "Cihangir ayağını kırdı yatıyor," dediler. "Eee nerede peki?" dedi o da. Yurttan kaldığını söylediler. Hemen gitti oraya. Gitti yurda, Cihangir odada yatıyordu. Bacağı askıya alınmış, eskiden böyle kocaman alçılar vardı. "Geçmiş olsun," dedi Cihangir'e. Kaçınıcı sınıf olduğunu sordu. "Hocam ben 3. sınıfım İşletme Bölümü'nde," dedi Cihangir de. Derslerinin nasıl olduğunu, bu alçının kaç ay kalacağını sordu. Üç ay kalacağını öğrendi.

"Kalırsın sınıfta oğlum," dedi, "Senin okula gitmen lazım," diye ekledi. Ama yurt ve idari bilimler birbirine çok uzak tabii. Hemen garajlar müdürünü aradı Kurdaş. Cihangir'in derslerinin 8.30'da başladığını, 16.30'da bittiğini öğrendi. Bu saatler arasında Cihangir'in yurttan alınıp bırakılması için gerekli talimatı verdi. Cihangir de çok teşekkür etti bunun üzerine ve "Bir şey daha isteyebilir miyim hocam?" diye ekledi. "Söyle," dedi Kurdaş da. "Hocam Cumartesi veya Pazar da beni Kızılay'a indirebilirler mi?" diye sordu Cihangir. Kemal Bey bunun üzerine hemen yeni bir talimat verdi, "Cumartesi ve Pazar da eklendi," dedi.

Erdal Hoca, sadece 6-8 ay rektörlük yaptı. Diplomasında Erdal Hoca'nın imzası olan tek dönem biziz. Yani 1970 mezunları. Mezun Derneği başkanırken ben bir yemek düzenlemiştim 1998'de. Erdal Hoca da geldi. Arkadaşlar, "Erdal Hoca da bursa katkıda bulunsun," dediler. Gittim hocayla konuştum ben de. "Tabii, tabii veririz başkan," (Erdal İnönü'nün sesini taklit ederek) dedi. Bugünün parasıyla "50 lira" yazdı. Dernektekiler dediler ki "Ya başkan 50 lira olur mu? Koskoca Erdal İnönü,". Bunu verdi ama itiraz yok. İki üç yıl geçti aradan, dernek müdürü "Kredi kartının vadesi dolmuş. Erdal Hoca ile bir temas kurar mısınız?" dedi. "Tabii," dedim. Aradım Anadolu Hisarı'ndaki evini, telefonu eşli Sevinç Hanım çıktı, onunla da tanışıyorduk. "Hocamla görüşebilir miyim?" dedim, verdi telefonu Erdal Bey'e. "Hocam sizin de destek verdiğiniz burs havuzu büyüdü, 15 öğrenciyle başladık 150 öğrenci oldu.

Sizin kredi kartınızın vadesi dolmuş yeni bilgilerinizi alacağım. Ama bir şey daha söyleyeyim o zaman biz öğrencilere 100 lira veriyorduk şimdi 300 lira veriyoruz,” dedim. Tabii müthiş zeki bir adam sayın başkan, “Sen beni ODTÜ mezunları kadar zengin mi sanıyorsun?” (Erdal İnönü’nün sesini taklit ederek) dedi. Ardından, “Peki,” dedi 50 lira verirken bu miktarı 100 lira yaptı. Muhteşem bir insandı. Böyle rektörler, daha doğrusu böyle insanlar bu ülkede çok az.

Soru: ODTÜ’nün siyasi atmosferi nasıldı?

Arif Aygündüz: ‘68 kuşağında, ben ODTÜ’yü kazandığımda ODTÜ’de toplumcu bir grup vardı. Sosyalist gruptu ve içlerinde çeşitli fraksiyonları vardı tabii. ‘67 yılında 8-10 arkadaşla, merhum eski belediye başkanı Ali Dinçer (eski rektörümüz tabii o zaman hepimiz öğrenciyiz), Ural Akbulut, Ankara Mezunlar Derneği eski başkanı Levent Tola gibi arkadaşlarımla burada Sosyal Demokrasi Derneği’ni kurduk. O zamanlar Ecevit dönemi idi. Dolayısıyla o dönemin gençleri “ortanın solu” düşüncesine dahil olmuşlardı ve bunlardan biri de bendim. O zamanlar öğrenci birliği seçimi vardı. Öğrenci birliği seçiminde biz ilk defa toplumcu gruba karşı galip gelerek 2 defa seçimi kazanmıştık. Seçimi kazandık ama daha sonra iki seçim sonra da kaybettik. Yalnız o zamanki öğrenci profili, öğrenci birliğine seçimde aday göstermelik değildi. Öğrenci birliğinin olağanüstü bir ağırlığı vardı okulda. Maalesef şu anda kurallar gereği öyle bir ağırlığı yok. Mutlaka sağ düşünceli öğrenciler de zaman zaman çıkmıştır, zaman zaman partilerin üst kısımlarına da gelmişlerdir. Örneğin AKP Ordu Büyükşehir Belediye Başkan, Ali Babacan vs. bunlar da ODTÜ’lüdür. Hilmi Güler benim dönemimin ODTÜ’lüsüdür. Ama ben kendisi hiç tanımadım. Benim dönemimin en meşhur sağ düşünceli insanı İlhan Kesici’ydi. O da bizimle aynı dönemlerde okumuştum. Kendisi şimdi CHP’de biliyorsunuz. Ama hiçbir sağ hareket ODTÜ’de kolay kolay büyüyemezdi.

Soru: Karşıt görüşler veya fraksiyonlar arasında çok sık kavga oluyor muydu?

Arif Aygündüz: Solcular arasında, sosyal demokratların arasında bu kavgalar hep oldu. Yani şimdi bu dünyaya soldan bakanların galiba en büyük handikapı çabuk olmaları. Bölünmeyi çok seviyoruz. O yüzden güçlü olamıyoruz. O yüzden bazı şeyleri zor kazanıyoruz çünkü çabuk bölünüyoruz. Herkes baş olmak istiyor. Sıkıntı orada.

Soru: Amerikan elçisinin yakıldığında okulda mıydınız?

Arif Aygündüz: Evet. Bugün tesadüfen bir arkadaşla kahvaltı ediyordum. O arkadaşım uzun yıllar hapiste yattı. Maalesef, Sol fraksiyonlu bir arkadaşım. “Maalesef” dememin sebebi sol fraksiyonlardan olduğu için değil, hapiste yattığı için. Türkçeyi doğru kullanayım. Çünkü o günkü inancına göre öyleydi ve herkesin inancına saygı duymak lazım. Bazı arkadaşlar, ODTÜ’yü ziyaret etmesi sonucu o arabayı yaktılar. Yani çok enteresan, bugün o arkadaşımdan öğrendim. Ki kendisi o günlerin öğrenci liderlerinden birisiydi. Daha sonra akademisyen oldu.

Benim zamanımda Kennedy bursu vardı. John F. Kennedy eski ABD başkanlarından. O zamanki toplumcu grup öğrenci birliğini yönetirken bunu bilmiyordum, bugün öğrendim. O dönem Rektör Kemal Kurdaş’a gidiyorlar. “Hocam Kennedy bursu var da niye Atatürk bursu yok?” diyorlar. Bunun üzerine hemen Atatürk Bursu. Kurdaş işte böyle bir adamdı. Allah rahmet eylesin. Yani bugün biz burada okuduysak, siz burada okuyorsanız her taşında toprağında onun emeği, özverili çalışması, onun adalet anlayışı ve hoşgörüsü var. Siz belki hatırlamazsınız, o zaman okulda değildiniz. Melih Gökçek zamanında ODTÜ binalarının ruhsatsız ve iskansız olduğu ve bunun için belediyenin yıkacağı haberleri çıktı. Kemal Kurdaş’ı bir ziyaretimde bana “Arif, avukatıma talimat verdim 1950li yılların sonlarından itibaren bütün yapılan binaların imar iskân izinlerini çıkaracak,” dedi. İnanın şu kalınlıktaki klasörü (Eliyle işaret eder.) bana gösterdi, hepsini çıkartmış. Rahmetli rektörümüz Ahmet Acar’a ilettik. Ahmet Acar baktığında dedi ki “Bu kayıtlar ODTÜ evraklarında yok,”. Kemal Kurdaş, kayıtları bir dosya halinde çıkartıp Ahmet Acar’a vermişti. O yüzden ODTÜ’de çok büyük emeği var Kurdaş’ın. Bu ülkeye modern üniversiteyi getiren adam Kemal Kurdaş’tır. Tabii siyasal konjonktür hep Kurdaş’ın karşısında oldu. O, düşünce olarak siyasal güce karşıt bir adamdı. Dolayısıyla ODTÜ hep muhalefette kaldı. Bu nedenle dikkat edin, ODTÜ hep karşı durandır, eleştirendir. O yüzden birileri bizi sevmez. Sevmezler. Bizi sevmeyenler ölsün (şakacı bir üslup ile).

Soru: Yaşınıza ve sağlık sorununuza rağmen vakif işlerinden geri durmuyorsunuz bunu yaparken ki motivasyonunuz nedir?

Arif Aygündüz: Şimdi, benim şöyle bir düşüncem var. Ben bu ülkenin en iyi devlet okullarında, ilkokul ortaokul lise ve üniversiteyi ücretsiz olarak okudum. Annemin, babamın cebinden ne bir kuruş özel ders parası ne de dersane parası çıktı. Bu insanların mutlaka borçlu olacaklarını hissetmeleri lazım. Ben bu ülkeye borcum olduğunu düşünüyorum. Ülkeyi idare edenlere hiç borcum yok hangi devride olursa olsun ama ülkeme borcum var. Ülkeme borcumu öderken, gençlere çok güvendim. Hayatım boyunca gençlerin bu ülkeyi, Mustafa Kemal’in ülkesini, cumhuriyeti ve demokrasiyi sonuna kadar savunacaklarına da inandım. Gençlere güvenmek lazım, gençler için ne yapsak az. Yani her şey gençler için. Bu konuda pes etmemek lazım. Çünkü bizim ülkemizde bazı şeyler olumsuz gidiyorsa bunun kabahati taşın altına elini sokmayan belirli eğitim ve mali seviyede olan insanlar.

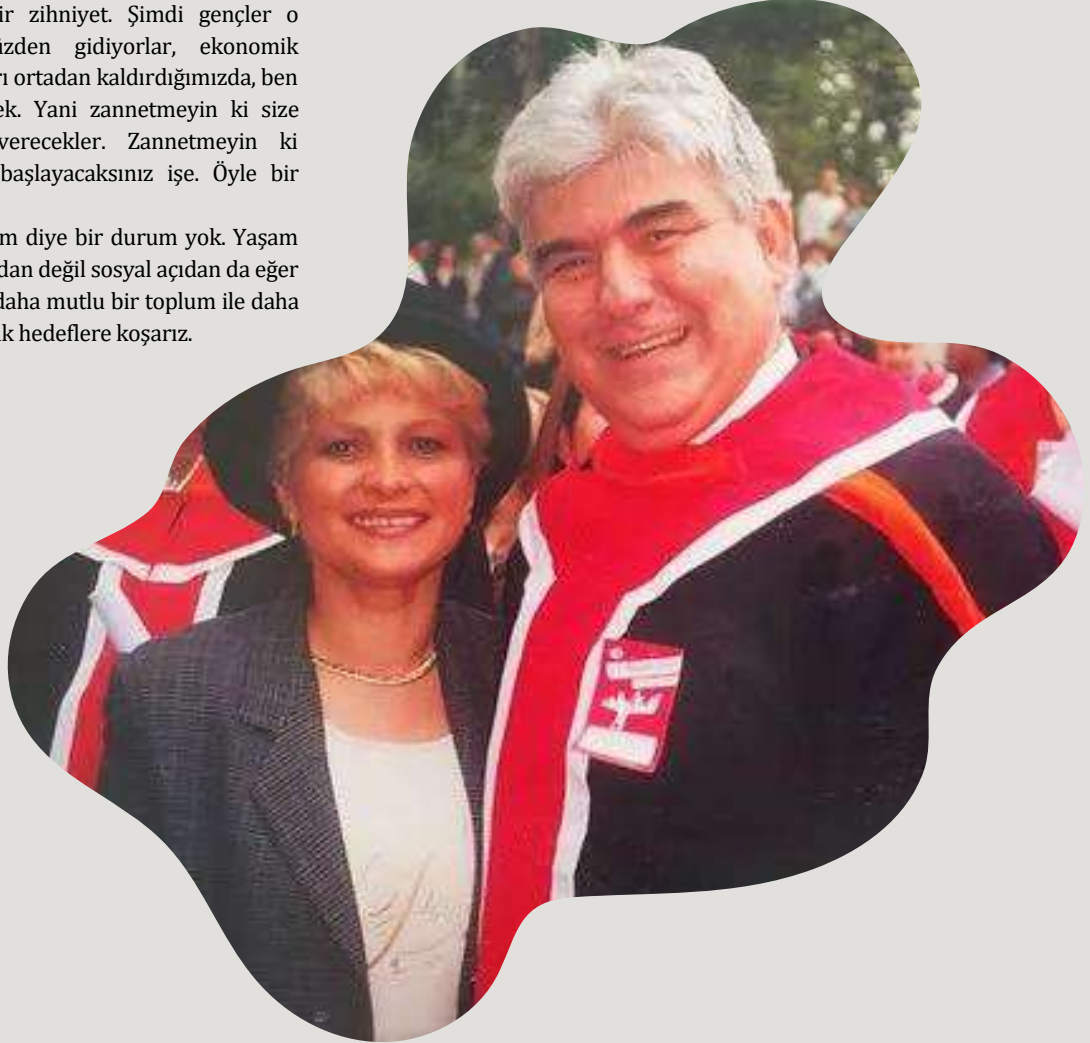
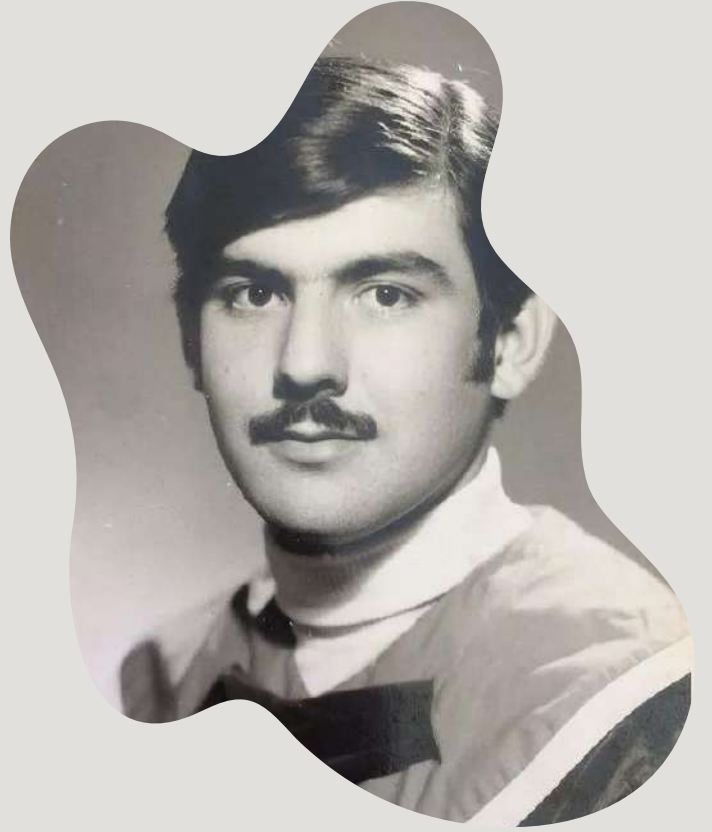
Soru: Gençlerin yurt dışına gitmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Arif Aygündüz: Gençler tabii ki gitsinler, öğrensinler ve dönsünler. Ama şunu hiç unutmayın, ben hasbelkader yaklaşık 20-25 ülkeyi dolaştım. Gittiğim hiçbir ülke Türkiye’den güzel değildi. Gittiğim ülkelerde Türkiye’den daha iyi bir düzen vardı ama örnek veriyorum İskandinav ülkelerinde inanılmaz bir intihar oranı var. Her şey çok güzel ama intihar oranları çok yüksek. Yani hiçbir yer sizin ülkenizden daha iyi değil. Bazı öne çıkan artıları var ama olumsuz tarafları da var.

Bir kere insan faktörü var. Bugün siz herhangi bir ülkede "Benim param yok, bana iki tane ekme alır mısınız?" deseniz, kimse almaz. Sizi kamu kuruluşlarına yönlendirirler. Türkiye'de ise iki ekmekten daha fazlasını verir ve sizin karnınızı doyururlar. Türkiye farklı bir ülke, ama gençler niye gidiyor? Gençlerin haklı olduğu iki yön var. Ekonomik nedenler; iş yok yatırım yok, fabrikalar satılmış. İkincisi de Özgürlük. Çünkü gençler özgür olmak istiyorlar. Ama bu özgürlüğün de başkasının özgürlüğüne zarar verene kadarki özgürlük olduğunu da herkesin bilmesi lazım. Özgürlük sınırsız değildir. Ama maalesef, ben 1966 yılında ODTÜ'de okurken o zamanki başbakanımız merhum Süleyman Demirel'in bir Amerikan şirketine ortak olduğu iddiaları vardı basında. Bizde ODTÜ öğrencileri, Mülkiye öğrencileri ve başka üniversitelerden de öğrencilerle birlikte Kızılay'da bir yürüyüş yaptık. Slogan şuydu: "Morrison Süleyman Yolculuk Ne Zaman?". Kızılay'ın kaldırımlarındaki ahali bizi alkış yağmuruna tutuyorlardı. Ne toma vardı ne biber gazı. Ertesi gün TRT radyo mikrofonlarına Süleyman Demirel'e muhabir şunu sordu: "Sayın başbakan dün protesto edildiniz gençler tarafından?" O da güzel şivesiyle "Yollar yürümeyle aşılmaz bırakın gençler yürüsün," dedi. O, bunu söylerken yıl 1966 yılı.

4-5 senedir ODTÜ'de yıllardan beri gelip protokol tribününde mezuniyet törenlerine katılıp, diploma alırken en yakınınızda olurum. 4 tane öğrenci "Tayyip Evreni" adında bir karikatür taşıdılar. Bir karikatürdü, bir mizahtı yani ve bu öğrenciler 4-5 ay cezaevinde tutuldular. Şimdi hep bunu söylüyorum mizaha bile tahammül edemeyen bir zihniyetle yollar sürümeyle aşınmaz diyen bir zihniyet. Şimdi gençler o Türkiye'yi istiyorlar. O yüzden gidiyorlar, ekonomik nedenlerden gidiyorlar. Bunları ortadan kaldırdığımızda, ben eminim, hiç kimse gitmeyecek. Yani zannetmeyin ki size Almanya'da 10.000 Euro verecekler. Zannetmeyin ki Amerika'da 8.000 Dolar ile başlayacaksınız işe. Öyle bir durum yok.

Oralar cennet, burası cehennem diye bir durum yok. Yaşam şartlarını sadece ekonomik açıdan değil sosyal açıdan da eğer biz o ortalamalara getirtirsek daha mutlu bir toplum ile daha mutlu bir gençlik ile daha büyük hedeflere koşarız.

İSLAM VE İRAN'IN YÜZYILLAR SÜREN KARŞILIKLI ETKİLEŞİMİ

Ali Eray Kaya kaleminden

İslam; ortaya çıktığı 200 yıl içerisinde Atlas Okyanusu'ndan Çin'e kadar, o dönemin bilinen dünyasının çok büyük bir kısmını siyasi egemenliği altına almış ve kültürel hegemonyasını kurmuştu. Mağrip, Mısır, Suriye, Filistin gibi bölgeler; yüzyıllar içerisinde Araplaştı ve eski kimlikleri toplum nezdinde radikalleşti. Fakat Antik Çağ'ın süper güçlerinden olan İran'da durum böyle olmadı. İran, İslam'ın bugün dahi en sağlam kalelerinden olsa da kendine has kültürünü bugüne kadar başarıyla taşımıştır. Üstelik kültür, devlet yönetimi gibi alanlarda İslam'ı büyük ölçüde etkilemiş; özellikle İran'ın doğusunda kalan coğrafyaların İslamlaşmasında Araplardan çok daha fazla etkisi olmuştur. Bu çalışma İran'ın İslamlaşma sürecini ve İran'ın İslam'a çeşitli açılardan etkilerini ele almaktadır.

İran'ın İslamlaşması

632'de İslam Peygamberi Muhammed öldükten sonra yerine ilk Müslümanlardan ve peygambere en yakın isimlerden Ebu Bekir İslam halifesi olarak seçildi. Bir yıl Arabistan'daki ayaklanmalarla uğraşıktan sonra 633'te Müslümanlar, yüzyıllarca sürececek ve dünyayı pek çok açıdan kökten değiştirecek İslam fetihlerine başladılar. Halihazırda El-Yemame'de Yemâme'de bir İslam karşıtı isyanı bastırmış olan Halid bin Velid, Ebu Bekir tarafından Sasani egemenliğindeki Mezopotamya'nın fethiyle görevlendirildi. Halid, emrindeki 18.000 kişilik orduyla bugünkü Irak'ın güneyinden Sasani topraklarına girdi. Bir yıl boyunca Fırat ve Dicle doğrultusunda Perslerle ve onlarla anlaşmış belli başlı yerel Arap kabileleriyle savaşarak Irak'ta başarılı bir şekilde ilerledi. 634'te Ebu Bekir, Halid bin Velid'i Suriye'de Bizans'a karşı savaşması için görevlendirdi. Halid yerine Müsenna 2bin Haris'i vekil olarak bırakarak Suriye'ye geçti.[1] (Akram 2009) Bu süre zarfında Ebu Bekir'in ölümü sebebiyle yerine Ömer bin Hattab geçti. Halife Ömer, Halid'in yerine Ebu Ubeyd es-Sekafi'yi Irak'taki orduların başkomutanı olarak atadı. Ebu Ubeyd, başarılı bir şekilde fetihlere devam etse de Köprü Savaşı'nda Bahman komutasındaki Sasani ordusuna yenildi ve bu savaşta öldü.[2] (Al Biladuri 2011) Halife Ömer, bunun üzerine Sa'düzerine Sa'd bin Ebû Ebû Vakkas'ı destek kuvvetlerle Irak'a gönderdi.

[1] Akram, A. I., and A. B. Al-Mehri. The Muslim Conquest of Persia. Birmingham: Maktabah, 2009.

[2] Al Biladuri, Ahmad Bin Yahya Bin Jabir. The Origins of the Islamic State: Being a Translation from the Arabic. Cosimo Classics, 2011.

636 yılında, bugünkü Irak'ın KufeKûfe şehri yakınlarındaki El-Kadisiye'de ünlü Sasani generali Rustem Farookhzad Rustem Ferruhzad komutasındaki sayı ve ekipman konusunda üstün olan Sasani ordusu, Ebû Ebû Vakkas komutasındaki ordu tarafından ağır bir yenilgiye uğratıldı. Rustem Farookhzad Rustem Ferruhzad başta olmak üzere pek çok üst düzey komutanın öldürüldüğü savaştan sonra İslam orduları, destek birlikler ve kendilerine katılan Pers güçleriyle birlikte kadim Pers başkenti Ktesifon'a doğru ilerlemeye başladılar (Lewental 2014).[1] Aylar süren kuşatmadan sonra 637'de başkent Ktesifon düştü ve Sasani hükümdarı III. Yezdigirt İran'ın içlerine çekildi. Müslümanlar, bu süreçte Ktesifon'un doğusu ve kuzeyinde ilerleyerek tüm Irak'ı ele geçirdiler ve Sasaniler Zagros Dağları'nın doğusuna çekildiler. Sasani komutanı ve Huzistan Valisi Hürmüzan, sağ kalmayı başarmış askerlerle hükümdar Yezdigirt'ten de destek alıp Irak'ta Müslümanlara karşı belli başlı yağma ve baskınlarla girişse de kalıcı bir sonuç alamadı ve Irak, İslam hakimiyetinde hâkimiyetinde kaldı.[2] (Akram 2009) Müslümanlar ilk başta Hürmüzan'ın üstüne yürüdüler. 640 yılı içerisinde Huzistan İslam hakimiyetine girmişti. Hürmüzan esir alınıp HaifeHalife Ömer'e gönderildi. 642'de ise Müslümanlar Sasani topraklarının tamamını ele geçirek geçirmek için harekete geçtiler. Nihavend'de 30.000 kişilik İslam ordusu, Yezdigirt'in büyük bir seferberlikle topladığı 100.000 kişilik orduyu yendi.[3] (Crafword 2013) Müslümanlar İsfahan'a, İran'ın içlerine doğru ilerlemeye devam ettiler. Buradan İran'ın çeşitli bölgelerine dağılan Müslümanlar Rey, Azerbaycan ve Fars'ı haraca bağladılar. Bunun karşılığında insanların köleleştirilmemesi ve öldürülmemesi, yağmadan korunması ve dinî serbestlik sözü verildi. 644'e gelindiğinde Halife Ömer, Medine'de İranlı bir köle tarafından öldürüldü ve yerine Osman bin Affan geçti. Bu dönemde ilk olarak kontrol altına alınan yerlerdeki otorite zayıflıkları giderildi. Garnizonlar sağlaştırıldı ve cizye-haraç sistemi yeniden düzenlendi. Gürgan, Gilan ve Taberistan'a akınlar yapılırsa da buralarda büyük bir toprak kazancı olmadı.

[1] Encyclopaedia Iranica. "Qadesiya Battle." RSS. Accessed February 4, 2023. <https://iranicaonline.org/articles/qadesiya-battle>.

[2] Akram, Muslim Conquest of Persia

[3] CRAWFORD, PETER. War of the Three Gods: Romans, Persians and the Rise of Islam. S.l.: PEN & SWORD MILITARY, 2013.

III. Yazdigirt, İstahr'a geçerek bir direniş örgütlemeye girişti. Müslümanlar da bunun üzerine 649'da gerçek bir fetih amacıyla Fars bölgesine doğru ilerlediler. Buradaki direniş kırıldı ve III. Yazdigirt önce Kerman'a, ardından Sistan'a kaçtı. [1]Buralarda beklediği desteği bulamadıktan sonra bugün Türkmenistan sınırları içinde bulunan Merv'e gitti ve 651'de burada öldü. Kerman ve Sistan'ı da ele geçiren Müslümanlar, Sasanilerin en büyük eyaletlerinden Horasan'a girerek Ceyhun Nehri'ne kadar ilerlediler. Halife Ali dönemindeki Dönemi'ndeki İlk Fitne döneminde Dönemi'nde de belirli başkaldırıları olsa da 651'de III. Yazdigirt'in ölümüyleölümlüye Sasaniler tarihe karıştı ve İran, Taberistan dışında İslam hakimiyetine girdi. (Morony 2012)

Dört Halife döneminde Dönemi'nde İranlıların dinî inançlarına karşı toleranslı davranıldı. İran'ın büyük çoğunluğunda Zerdüştlük inancı egemen olsa da azımsanmayacak derecede Hıristiyan ve Yahudi unsuru da de bulunuyordu ve hepsi İslam'ın kendileri için ortaya koyduğu kurallara uymak kaydıyla dinî açıdan özgürdüler. Ayrıca ilk halifeler İran'ın marzubanlar ve dehqanlar gibi üst sınıflarıyla anlaşmış ve halife adına vergi toplamalarını kabul etmişlerdi. Fakat Halife Ali'nin 661 yılında öldürülmesinden sonra başlayan ve 90 yıl sürecek olan Emevî döneminde Dönemi'nde durum değişti. Arapça'yı Arapçayı kimi zaman zor da kullanarak İran'da egemen dil olarak kurmaya haline getirmeye çalıştılar. Bu dönemde Farsça olarak yazılmış kayda değer bir eser yoktur. Aynı zamanda İran'ın İslam öncesi üst sınıfının herhangi bir şekilde yönetime dahil olmasını yasakladılar. Bu yüzden pek çok kişi, bulunduğu konumu ve imtiyazlarını kaybetmemek için İslam'a geçtiler. Bir çoğuBirçoğu da doğudaki ülkelere göç ettiler. Sonraki yüzyıllarda Hindistan, Çin ve hatta Moğolistan'da bulunan Zerdüştlük ve NasturiNesturî Hıristiyan cemaatlerinin kökenlerini bu insanlar oluşturur. Bir başka sorun da ağır toprak vergileriydi. Kırsal kesimde yaşayan İranlılara ve hatta sonradan gelen Arap yerleşimcilere uygulanan vergi politikaları büyük huzursuzluğa sebep oluyordu. Sadece kırsal da kırsalda değil kentlerde de aynı huzursuzluk mevcuttu. İslam'a İslam'a geçen İranlılar cizye ve haraç yükünden kurtulmayı beklediyse de Şam'daki Emevî yönetimi İranlı mühtedilere karşı hiçbir kolaylığa gitmedi.[2] (Hudson 2012) 747'de Ebu Müslim el-Horasanî önderliğinde başlayan ve Emevî hanedanlığına son vererek yerine Abbasîlerin Abbâsîlerin geçmesine sebep olan devrim hareketi de Horasan'da başlamış ve İran'daki pek çok kesimden de destek görmüştü.[3] (Akbâr al-'Abbâs 1971) Abbasî Abbâsîdöneminde Dönemi'nde Horasan Valisi olunca bölgede pek çok cami inşa etti, insanlara yoğun bir şekilde vaazlar verdi ve İslam'ın bölgede yayılmasını sağladı. Pek çok Şii Şîî hareket de merkezi yönetimin ulaşamadığı yerlerde İslam'ı yayarak kendi kurtarılmış bölgelerini yarattılar.[4] (Qomî 1934)

- [1] Foundation, Encyclopaedia Iranica. "Encyclopaedia Iranica." RSS. <http://www.iranicaonline.org/articles/arab-ii>
- [2] "How Have Zoroastrians Been Treated in Muslim Iran?" Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica, inc., n.d. <https://www.britannica.com/story/how-have-zoroastrians-been-treated-in-muslim-iran>
- [3] Akbâr al-'Abbâs. Beirut, 1971
- [4] Qomî, Hasan b. Moḥammad. Târîḫ-e Qom. Tehran, 1934,

Abbasiler İran'da cizye uygulamalarına belirli düzenlemeler getirdiler. ZimmilerinZimmilerin dinî özgürlükleri vardı ve askerlik yapma mecburiyetinde değildiler. Fakatdeğildiler fakat İslam dünyasının her yerinde olduğu gibi ata binme ve silah kullanma hakları yoktu dolayısıyla siyasi güç sahibi olamazlardı. Hatta kıyafetlerinin bile Müslümanlardan farklı olması gerekiyordu. Bu sebeple Zerdüştlük kısa sürede İran'da kentsel nüfustan büyük ölçüde silindi ve kırsal kesime taşındı. Kaynaklar 9. yy'da yüzyılda dahi İran'ın pek çok bölgesinde bulunan Zerdüştlük tapınaklarından söz etseler de İslam döneminde yeni tapınaklar inşa edilmedi ve valiler bu tapınakların önemli bir kısmını camiye çevirdiler.[1] (E.J. Brill's first encyclopedia of Islam 1913–1936) Dönem kaynaklarında ayrıca tapınakların yıkıldığı, dinî metinlerin yok edildiği söylene de bu uygulamaların bölgeden bölgeye değiştiği de anlaşılmaktadır.[2] (Hudson 2012)

9. yy'da yüzyılda İslam dünyasında Şu'ubiye Şu'ubiyye hareketi ortaya çıktı. (Tehrani 2014) Bünyesinde Endülüs'ten, Berberi ülkelerinden insanlar bulunsa da hareketin bel kemiğini İranlılar oluşturuyordu. Araplaşmaya karşıydılar fakat kuşkusuz İslamîİslami bir harekettiler. Ulusların İslam kimliği altında eşitliğini savunuyorlardı. Bugüne en büyük etkisi, Farsça'nınFarsçanın daha da güçlenerek günümüze ulaşması olmuştur. Bu dönemde Farsça ilk kez Arap harfleriyle yazıldı. Bu yeni Farsça, kökenlerini Batı İran'dan ve DariDari lehçesinin konuşulduğu Horasan ve Maveraünnehir'den alıyordu.[3] (Ludwig 2000) Bu sebeple bu bölge İslam'ın çok güçlü bir kültür merkezi haline geldi. Abbasî halifeleri de belli bir dönemden sonra bu dilin gelişmesine güçlü bir destek verdiler ve Emevîlerin aksine özellikle bürokraside İranlılara geniş bir yer verdiler.[4] (Fırar 1999)

Özellikle 9. yy'dan yüzyıldan itibaren Abbasiler pek çok yerde merkezi yönetimi kaybettiler ve pek çok yerel emirlik ortaya çıktı. Bunlar arasında en önemlisi Samanîlerdir. İslam döneminde İran'ı yöneten ilk yerli hanedan onlardı. Fars kültürünün canlanması ve İran'da İslam'ın yayılmasında büyük rol oynadılar.[5] (Canfield L. 2002) Orta Asya'nın içlerine kadar İslam'ı ulaştırdılar ve oradaki Türklerin Müslümanlaşmasında önemli rol oynadılar. İran mitolojisinin en büyük kaynaklarından kabul edilen Firdevsî'nin Şehname'si bu dönemde yazıldı. (Litvinsky 1998) Daha sonra yerlerine geçen Gazneliler de Irak'tan Hindistan'a kadar olan egemenlik alanlarında İslam'ınİslamın yayılmasında önemli bir rol oynadılar.

- [1] Houtsman, Martijn Theodor. In E.J. Brill's First Encyclopedia of Islam: 1913-1936, 100–100. Leiden: Brill, 1987.
- [2] "How Have Zoroastrians Been Treated in Muslim Iran?" Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica, inc., n.d. <https://www.britannica.com/story/how-have-zoroastrians-been-treated-in-muslim-iran>
- [3] Encyclopaedia Iranica. "PERSIAN LANGUAGE." RSS, n.d. <https://iranicaonline.org/articles/persian-language-1-early-new-persian>.
- [4] Finer, S. E. The History of Government from the Earliest Times. II: The Intermediate Ages. Vol. II: The Intermediate Ages. Oxford: Oxford University Press, 1999.
- [5] Canfield, Robert Leroy. Turko-Persia in Historical Perspective. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

Daha sonra Bağdat'taki Sünni Abbasi Abbâsî halifesini egemenlik altına alan Şii Büveyhîler de eski İran kültürünü kültürünü sahiplendiler hatta kendileri Farsça 'Şahların Şahı' anlamına gelen ve Sasanîlerin Sasanîlerin de kullandığı 'Şahenshah' 'Şahenshah' ünvanını ünvanını kullandılar.[1] (Davaran 2010) Gaznelilerden başlayarak İran'da yüzyıllar sürececek Türk hanedanlıkları dönemi başladı ve Safevilere kadar İran'da Sünni İslam'ı egemen kıldılar. 16. yy'ın yüzyılın başında İran'da Akkoyunluları def edendefeden Şah İsmail önderliğindeki Safevî hanedanı Hanedanı Şiiliği İran'da resmi dil haline getirdiler ve çoğu zaman zorla İran'ın büyük çoğunluğunu yıllar içinde Şiileştirdiler.[2] (Newman 2006)

İslam, İran'da büyük bir şehirleşmeye de sebep oldu. İslam öncesi İran'daki şehirler genelde fazla büyük değillerdi. Fakat özellikle Abbasiler'den Abbasîlerden sonra İsfahan, Rey, Nişapur Nişabur, Buhara, Semerkant gibi İranî kültür bölgesine bulunan pek çok şehir İslam dünyasının en önemli bilim ve kültür merkezleri haline geldiler.[3] (Wink 2002) Fakat 13. yy'daki yüzyıldaki Moğol İstilasası, bu şehirlerin pek çoğunun belini bir daha doğrulamayacak şekilde kırdı. Ancak İsfahan, Semerkant ve Tebriz gibi şehirler daha sonraki hanedanların yönetim merkezi olmaları nedeniyle bellerini doğrulabildiler doğrulabildiler.

İran'ın bugünkü nüfusunun yüzde 98'i Müslümandır. Bunun Müslümandır, bunun yüzde %90'ı da Şii'dir.[4] (Martin 2003) Ayrıca, dünyada yönetim biçimi İslamî teokrasi olan birkaç ülkeden biridir. Dolayısıyla, İran'ın bugün neredeyse homojen olarak İslamlaşmış İslamlaştığını söylemek mümkündür. Fakat İran'ın İslam'a etkileri ve kattıkları, zannedilenden çok daha fazladır. Yazının geri kalanı bu konuyu incelemek ve yorumlamak üzeredir.

Emevîlerin madeni para basımı gibi konularda Sasanîleri taklit ettikleri bilirse de İslam üzerinde asıl İran etkisi Abbasî döneminde başladı. Buna sebep olan en etkili olaylardan biri şüphesiz başkentini Şam'dan eski Sasanî başkenti Ktesifon'a oldukça yakın olan Bağdat'a taşınmasıydı. Bağdat, Halife el-Mansur döneminde sıfırdan kurulmuş olsa da 1258'de Moğollar tarafından ele geçirilmesine kadar en azından Sünnî İslam'ın merkezi olarak kaldı. Bu şehrin kurulmasında ve sonrasında Abbasi mimarisinde İran etkisi bariz bir biçimde görülmektedir. Merkezlemeden yapılan tonoz gibi teknikler, payanda kuleleri gibi tasarım özellikleri ve kerpiç, pişmiş tuğla gibi malzemeler Abbasi mimarisinde çokça görülmektedir.[5] (Petersen 2002) Bu mimarinin etkilerine, Abbasilerin siyasi etkisinin oldukça kısıtlı olduğu Mağrip ülkelerinde dahi rastlanabilir.[6] (M. Bloom ve S. Blair 2009)

[1] Davaran, Fereshteh. *Continuity in Iranian Identity: Resilience of a Cultural Heritage*. London: Routledge, 2014.

[2] Newman, Andrew J. *Safavid Iran Rebirth of a Persian Empire*. London: I.B. Tauris, 2009.

[3] Wink André. *Al-Hind, the Making of the Indo-Islamic World*. Leiden: E.J. Brill, 1991.

[4] Martin, Walter. *The Kingdom of the Cults*. Baker Books, 2003.

[5] Petersen, Andrew. *Dictionary of Islamic Architecture*. London: Routledge, 2002

[6] Bloom, Jonathan M., Sheila S. Blair, and Norma Jean Calderwood. *The Grove Encyclopedia of Islamic Art and Architecture*. 2. Vol. 2. Oxford: Oxford Univ. Press, 2009.

Divan teşkilatı, İslam'ın ilk dönemlerinden beri İslam devletlerinde karar ya da danışma organı olarak işlev görmüştür. İlk örneği Halife Ömer dönemindedir. Yaygın görüşe göre İran'dan esinlenerek kurulduğu düşünülse de Bizans'ı da kaynak gösterenler vardır. Kuruluş gerekçesi olarak artan nüfusu ve buna bağlı olarak artan vergi gelirlerinin düzenlenmesi gösterilmektedir. Bir görüşe göre Halife Ömer bunu, Sasanîlerin etkisinde olan bir coğrafya olan Bahreyn'in İslam valisinin önerisiyle hayata geçirmiştir. Başka bir görüşe göre de esir düşmüş Sasanî komutanlarından Hürmüzan'ın önerisiyle divan kurulmuştur. Emevî döneminde de İran'daki eyaletlerin çoğunun divan katibikâtibi Zerdüşt İranlılardı. Hatta eski Sasanî eyaletlerinde Emevî dönemine kadar divan kayıtları Farsça tutuluyordu. Abbasî döneminde de tam olarak kurumsallaşmasını tamamlamış ve bunda da Abbasî bürokrasisine önemli yer tutan İranlıların katkısı büyük olmuştur.[1] (Bosworth 1995)

Bugün tasavvuf veya sufizm sülûk olarak bilinen akımın kaynağı da pek çok araştırmacıya göre İran'dır.[2] (Schimmel 2018) Bu dönemde Anadolu, Suriye gibi Bizans etkisindeki ülkelerde de bu tarz düşünce akımları yayılsa da asıl kökeni Mezopotamya ve İran'dır. İran'da çıkmış olsa da Antik Yunan'dan, Maniheizm ve hatta Budizm'den de büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu düşünce tarzının İslam'ın ilk dönemlerine hatta mezhepsel bölünmelerden dahi önce Arabistan'da çıktığı düşünülmektedir. Sasanîlerin son dönemlerindeki düşünsel boşluk ve mistik ortam da tasavvufun İslam'la iç içe geçmesini sağlamıştır. Bunun dışında İslam tebliğcilerin anlattığı kıssa ve hikayeler de tasavvufi yorumun yayılmasında bir o kadar önemli olmuştur.[3] (Zerrinküb 2016) İlk dönem İslam tasavvufçularından Hasan el-Basrî, Haris el-Muhasibî, Ebu Nasr el-Serrac gibi pek çok isim eski Sasanî topraklarında yetişmişlerdi. (Karamustafa 2007) Dahayemişlerdi.[4] Daha sonra Mevlana Mevlâna Celaleddin-i Rumî ve Abdülkadir Geylanî gibi İslam'ın en büyük tasavvufçuları da İranlıydılar.

Pek çok İslamî bilimin öncüsü de İranlılardır. Arapça'yı Arapçayı bilim dili olarak benimseyip diğer mevali halklarla beraber Araplardan daha çok bu konu üzerinde durmuşlardır. Örneğin hem Sünnî hem Sünnî hem de Şii hadis derlemelerinin çoğunu İranlılar üstlenmiştir. İlk hadis derlemesini yapan İmam Buhârî Buhârî Buharalıdır. Daha sonra gelen Şeyh Sadık, Şeyh Küleynî, İmam Müslim ve Hakim Hâkim el-Nişaburî gibi pek çok Şii ve Sünnî hadisçi de İranlıdır. "Kelam" olarak bilinen İslam'ı yorumlama biliminin ilk kaynaklarının üslubu Zerdüştî metinlerle benzerlik göstermektedir. Ruh-beden düalizminin İslam kelamına girmesinde Antik Yunan'la birlikte İran'ın da etkisi büyüktür. İslam'daki pek çok kıyamet alameti Zerdüşt'lük'te Zerdüşt'lükte de mevcuttur.

[1] Bloom, Jonathan M., Sheila S. Blair, and Norma Jean Calderwood. *The Grove Encyclopedia of Islamic Art and Architecture*. 2. Vol. 2. Oxford: Oxford Univ. Press, 2009.

[2] "Sufi Literature." *Encyclopædia Britannica*. Encyclopædia Britannica, inc., n.d. <https://www.britannica.com/topic/Sufism/Sufi-literature>

[3] Zerrinkub, Abdhüseyni, and Nimet Yıldırım. "ANTİK İRAN'IN MİRÂSLI." *Doğu Esintileri*, December 1, 2016. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dogu/issue/25917/273129>

[4] Karamustafa, Ahmet T. *Sufism: The Formative Period*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007.

Aynı zamanda İslam'daki mehdî Mehdi gibi kıyamet sonrası kurtarıcı figürler de Zerdüşlük'te Zerdüştlükte bulunmaktadır. İki dinin metinleri de cehennemden sonsuz olmadığı konusunda hemfikirlerdir. Peygamber Muhammed'e atfedilen pek çok mucize Zerdüş'te de atfedilmiştir.[1][2]. (Özoğlu 2021) (Zerrinküb 2016) Mu'tezile Mutezile, Eşarîlik, İsmailîlik gibi pek çok kelimeler de İran'da çıkmıştır.

Pozitif bilimlerde de İranlıların İslam Altın Çağı'na etkisi büyüktür. el-El-Taberî, el-Razî, İbn-i Sina, Harezmi, Birunî, Ömer Hayyam gibi pek çok astronom, matematikçi, tıbbî vb. İranlıdır ve İran'da yetişmişlerdir.

İranlılar aynı zaman da pek çok halkın İslamlaşmasında Araplardan çok daha fazla etkili olmuşlardır. Örneğin Güneydoğu Asya'ya İslam ilk olarak 12. yy'da yüzyılda ağırlıklı olarak İran ve Hindistan'dan gelen vaiz ve tüccarların etkisiyle gelmiştir. Önce Endonezya'ya oradan da Tayland'a kadar yayıldı. İslam'ın bu bölgede yayılmasında Hindu ve Budist öğretilerle de önemli oranda örtüşen İranlıların hakim hâkim olduğu İslamî sufizm sülûflüğün etkisi büyüktür. Müslümanlar bölgede siyasi egemen sınıf haline geldiler. Basra Körfezi'nden Endonezya sahillerine kadar olan bölgenin ticareti de 18. yy'da yüzyılda Avrupalılar gelene kadar İranlı tüccarların kontrolündeydi. Safevîlerin Safevîlerin İran'da egemen olmasıyla zaten halihazırda yaygın olan İran sufizminin sülûflüğünün üzerine İran'ın siyasi tekelinde olan Şiilik de Güneydoğu Asya'ya geldi. Şiilik özellikle Tayland ve Siam'daki Müslümanlar arasında Safevî Safevî etkisiyle bir dönem yaygınlık gösterdi. Fakat bugün özellikle Endonezya ve Malezya'da egemen olan mezhep Sünnîliğin Şafii koludur. Vietnam ve Tayland gibi Müslümanların azınlık olduğu bölgelerde hala sufizmin sülûflüğün etkisi oldukça büyüktür.[3] (Yusuf 2013)

Fakat belki de en önemlisi Türklerin İslamlaşması'dır İslamlaşmasıdır. Türklerin yaşadığı coğrafyaya ilk olarak Emevîler girdi fakat bu dönemde Türklerin İslamlaşması Emevîlerin mevali politikası ve Kuteybe bin Müslim'in gibi çok sert dayatmalar sebebiyle gerçekleşmedi. Asıl mihenk taşı ise Abbasiler ve Çin Tang Hanedanlığı arasında 751'de gerçekleşen Talas Savaşı'dır. Bazı kaynaklar Tang ordusunda savaşan bazı Karluk Türklerinin Abbasi tarafına geçtiğinden bahseder. Savaşı Abbasiler kazansa da çok fazla ilerleyemeden durduruldular. Ancak kısa bir süre sonra Çin'de çıkan bir isyan sebebiyle Orta Asya'daki ordu geri çekildi.[4] (Baumer 2012) Abbasiler de tam anlamıyla kontrolü eline geçiremedi ve Türklerin bölgede siyasi nüfuzu arttı.

[1] OĞLU, Oguzhan. ÖZKELÂM İLMİNİN DOĞUŞUNDA İRAN KÜLTÜRÜNÜN ETKİLERİ, n.d. <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/72980/659989.pdf?sequence=1>.

[2] Zerrinkub, Abdhüseyni, and Nimet Yıldırım. "ANTİK İRAN'IN MİRÂSİ."

[3] İmtiyaz, Yusuf. THE HISTORICAL INFLUENCE OF PERSIA ON ISLAM IN SOUTHEAST ASIA AND THE NEED FOR MUSLIM UNITY TODAY, n.d. <https://jurnal.ar-raniry.ac.id/index.php/medsyar/article/download/1760/1303.crafwar>

[4] Baumer, Christoph. The History of Central Asia. the Age of the Steppe Warriors, 2012.

Türklerin kitleler haline Müslümanlaşması bu dönemde başladı. Türk ve İslam coğrafyaları arasında geçiş merkezi olan bölge Horasan ve Maveraünnehir'di. Bu süreçte de bu bölgede siyasi egemenlik Araplardan İranlılara geçmişti. Bu yüzden Türkler İslam'ı İranlılardan öğrendiler. İdil- Volga Bulgarları ve Karahanlılar gibi bazı Türk devletleri 9-10. yy'da yüzyılda İslam'a geçseler de nispeten daha uzak bir coğrafyada olmalarından dolayı İran etkisi nispeten fazla görülmemişir görülmemiştir. Türkistan'da İslam'ın yayılması büyük ölçüde sufizm sülûflük etkisiyle oldu. Dönemin en önemli Türk tasavvufçusu Hoca Ahmed Yesevî'nin Yesevî'nin etkisi çok büyüktür. Onun öğrencileri ve daha sonra ondan etkilenenler, Orta Asya'da ve özellikle daha sonraki dönemde Anadolu'da İslam'ın tasavvufî yolla yayılmasında yadsınamaz etkiye sahiptirler. 10. yy'da yüzyılda bugünkü Afganistan merkezli olarak kurulan Türk Gazneliler 11. yy'ın yüzyılın ortalarına kadar İran'da siyasi egemenlik kurdular. Kendileri Samanî döneminde Müslüman olmuşlardı. Kendileri Türk olsalar da resmî dillerdilleri Farsça'ydı Farsçaydı.[1] (Katouzian 2003) Daha sonra gelen Selçuklular da aynı şekilde Batı Anadolu'dan Çin'e kadar olan coğrafyada Farsça'yı Farsçayı resmî dil olarak kullandılar.[2] (Savory 1976) Bunun en önemli sonuçlarından biri de Türklerin İslamî terimleri Arapça'dan Arapçadan ziyade Farsça'dan Farsçadan almış olmasıdır. Örneğin Arapça "nebi" kelimesi yerine Farsça "peygamber", Arapça'daki Arapçadaki "salah" yerine Farsça'daki Farsçadaki "namaz", Arapça'daki Arapçadaki "gasilgasil" yerine Farsça'daki Farsçadaki "abdest" Türkçe'de Türkçede yüzyıllardır kullanılmaktadır. Selçuklu döneminde Türkler özellikle Moğol İstilasından İstilasından sonra kitleler halinde Anadolu'ya geçiş geçmiş fakat İslamlaşma süreçleri asla kesintiye uğramamıştır. Mevlâna, Hacı Bektaş-ı Veli, Baba İlyas gibi pek çoğu İran'da yetişmiş tasavvufçular Anadolu'da İslam'ın yayılmasında önemli rol oynadılar. 13. yy'dan yüzyıldan itibaren Türk devletleri arasında Türkçe büyük oranda resmî dil olarak benimsense de Farsça, Türkçe üzerindeki etkisini -özellikle toplumun üst kesimlerinde- yüzyıllarca kaybetmedi. Özellikle Osmanlılardan sonra Viyana kapılarında Çin'e kadar olan devasa bölgenin edebî dili Farsça'ydı Farsçaydı. Balkanlarda Boşnaklar, Arnavutlar gibi Türklerin etkisiyle Müslümanlaşan halklar da sözünü ettiğimiz birçok tarihçinin "İslam-ı Acem" olarak adlandırılan bu anlayış etkisiyle Müslümanlaştılar. Günümüzde de Balkan Müslümanlarında özellikle de Arnavutluk'ta sufizmin sülûflük oldukça yaygındır. Türkiye'de de Cumhuriyet döneminde Türk dilinin saflaştırılması çalışmaları olsa da Türkçe'de Türkçede çok temel alanlarda bile Farsça pek çok sözcük bulunmaktadır. Azerbaycan Türkleri ise yüzyıllarca İran'ın direkt olarak siyasi egemenliği altında oldukları için Farsça ve İran kültürünün etkisi diğer halklara göre daha yoğundur. Türkmenistan'dan Sincan Uyгур Özerk Bölgesi'ne kadar olan Müslüman Orta Asya'da da 150-200 yıllık Rus etkisine rağmen hala İran kültürünün ve dilinin izlerini geniş bir biçimde görmek mümkündür

[1] Katouzian, Homa. Iran Politics, History and Literature. London: Routledge, 2013.

[2] Introduction to Islamic Civilisation. Cambridge England: Cambridge University Press, 1976.

Sonuç olarak İslam medeniyeti transit bir medeniyettir. Kendi etkisi altındaki halkları etkilese de onlardan da pek çok şey almıştır. Bunun da en büyük örneği İran'dır. İran İslamlaştı fakat Suriye, Mısır gibi Araplaşmadı. Pers kimliğini her zaman kuvvetle korudu. İslam'ın Altın Çağı'nda özellikle bilim, kültür ve bürokrasi anlamında İslam medeniyetine çok büyük katkı sağladı. İslam'ın yorumlanması ve uygulanmasını dahi önemli ölçüde etkiledi. Başta Türkler olmak üzere pek çok halkın kendi İslam senteziyle Müslümanlaşmasını sağladı. Özellikle Türklerin etkisiyle bu kültür, Avrupa içlerine kadar yayıldı. İran'ın İslamlaşma süreci tarihte önemli bir yer edinse de şahsi yorumum İslam'a İran etkisi çok daha ilginç ve daha da üzerinde durulması gereken bir konudur.

Bu yazıyı, yazı konusunu bulmamda ve kaynak seçiminde büyük yardımı dokunan Purdue Üniversitesi öğrencisi değerli dostum Ozan Altuntaş'a teşekkürlerimi ileterek bitiriyorum.

KAYNAKÇA

Akram, A. I., and A. B. Al-Mehri. The Muslim Conquest of Persia. Birmingham: Maktabah, 2009.

Al Biladuri, Ahmad Bin Yahya Bin Jabir. The Origins of the Islamic State: Being a Translation from the Arabic. Cosimo Classics, 2011.

Baumer, Christoph. The History of Central Asia. the Age of the Steppe Warriors, 2012.

Bloom, Jonathan M., Sheila S. Blair, and Norma Jean Calderwood. The Grove Encyclopedia of Islamic Art and Architecture. 2. Vol. 2. Oxford: Oxford Univ. Press, 2009.

Canfield, Robert Leroy. Turko-Persia in Historical Perspective. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

CRAWFORD, PETER. War of the Three Gods: Romans, Persians and the Rise of Islam. S.I.: PEN & SWORD MILITARY, 2013.

Dani, Ahmad Hasan, and V. M. Masson. History of Civilizations of Central Asia. Paris: Unesco, 1992.

Davaran, Fereshteh. Continuity in Iranian Identity: Resilience of a Cultural Heritage. London: Routledge, 2014.

Finer, S. E. The History of Government from the Earliest Times. II: The Intermediate Ages. Vol. II: The Intermediate Ages. Oxford: Oxford University Press, 1999.

Foundation, Encyclopaedia Iranica. "Encyclopaedia Iranica." RSS, n.d. <https://iranicaonline.org/articles/divan#pt2>.

Foundation, Encyclopaedia Iranica. "PERSIAN LANGUAGE." RSS, n.d. <https://iranicaonline.org/articles/persian-language-1-early-new-persian>.

Foundation, Encyclopaedia Iranica. "Qadesiya Battle." RSS. Accessed February 4, 2023. <https://iranicaonline.org/articles/qadesiya-battle>.

Foundation, Encyclopaedia Iranica. "Qadesiya Battle." RSS. Accessed February 4, 2023. <https://iranicaonline.org/articles/qadesiya-battle>.

Foundation, Encyclopaedia Iranica. "Welcome to Encyclopaedia Iranica." RSS. Accessed February 4, 2023. <http://www.iranicaonline.org/articles/arab-ii>.

Houtsman, Martijn Theodor. In E.J. Brill's First Encyclopedia of Islam: 1913-1936, 100-100. Leiden: Brill, 1987.

"How Have Zoroastrians Been Treated in Muslim Iran?" Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica, inc., n.d. <https://www.britannica.com/story/how-have-zoroastrians-been-treated-in-muslim-iran>.

Introduction to Islamic Civilisation. Cambridge England: Cambridge University Press, 1976.

Jafar, Jamshidian Tehrani Tehrani. Shu'ubiyya: Independence Movements in Iran. CREATESPACE, 2014.

Karamustafa, Ahmet T. Sufism: The Formative Period. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007.

Katouzian, Homa. Iran Politics, History and Literature. London: Routledge, 2013.

Martin, Walter. The Kingdom of the Cults. Baker Books, 2003. Newman, Andrew J. Safavid Iran Rebirth of a Persian Empire. London: I.B. Tauris, 2009.

Petersen, Andrew. Dictionary of Islamic Architecture. London: Routledge, 2002.

Qomī, Ḥasan b. Moḥammad. Tārīḫ-e Qom. Tehran, 1934., n.d. "Sufi Literature." Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica, inc., n.d. <https://www.britannica.com/topic/Sufism/Sufi-literature>. Wink André. Al-Hind, the Making of the Indo-Islamic World. Leiden: E.J. Brill, 1991.

Yaḥyá Balādhurī Aḥmad ibn, Philip K. Hitti, and Francis Clark Murgotten. Essay. In The Origins of the Islamic State: Being a Translation from Arabic. Charleston, SC: Nabu, 2011.

Zerrinkub, Abdhüseyni, and Nimet Yıldırım. "ANTİK İRAN'IN MİRÂSİ." Doğu Esintileri, December 1, 2016. <https://dergipark.org.tr/pub/dogu/issue/25917/273129>

ÖZOĞLU, Oguzhan. KELÂM İLMİNİN DOĞUŞUNDA İRAN KÜLTÜRÜNÜN ETKİLERİ, n.d. <https://dSPACE.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/72980/659989.pdf?sequence=1>.

İmtiyaz, Yusuf. THE HISTORICAL INFLUENCE OF PERSIA ON ISLAM IN SOUTHEAST ASIA AND THE NEED FOR MUSLIM UNITY TODAY, n.d. <https://jurnal-ar-raniry.ac.id/index.php/medsyar/article/download/1760/1303>.

E.J. Brill's first encyclopedia of Islam içinde, 100. 1913–1936. Akbār al-'Abbās. Beirut, 1971.

Akram, A. I. The Muslim Conquest of Persia içinde, 19-26. Maktabah Publications, 2009.

Al Biladuri, Ahmad Bin Yahya Bin Jabir. The Origins of the Islamic State: Being a Translation from the Arabic içinde. Cosimo Classics, 2011.

Baumer, Christoph. The History of Central Asia: The Age of the Steppe Warriors. 2012.

Bosworth, C. E. Encyclopaedia Iranica. 1995. <https://iranicaonline.org/articles/divan#pt2>.

Canfield L., Robert. Turko-Persia in Historical Perspective içinde, 12. Cambridge University Press, 2002.

Akram, A. I., and A. B. Al-Mehri. The Muslim Conquest of Persia. Birmingham: Maktabah, 2009.

Al Biladuri, Ahmad Bin Yahya Bin Jabir. The Origins of the Islamic State: Being a Translation from the Arabic. Cosimo Classics, 2011.

Baumer, Christoph. The History of Central Asia. the Age of the Steppe Warriors, 2012.

Bloom, Jonathan M., Sheila S. Blair, and Norma Jean Calderwood. The Grove Encyclopedia of Islamic Art and Architecture. 2. Vol. 2. Oxford: Oxford Univ. Press, 2009.

Canfield, Robert Leroy. Turko-Persia in Historical Perspective. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

CRAWFORD, PETER. War of the Three Gods: Romans, Persians and the Rise of Islam. S.I.: PEN & SWORD MILITARY, 2013.

Crawford, Peter. The War of the Three Gods: Romans, Persians and the Rise of Islam. Barnsley: Pen and Sword, 2013.

Davaran, Fereshteh. Continuity in Iranian Identity: Resilience of a Cultural Heritage. Routledge, 2010.

Firar, S.E. The History of Government from the Earliest Times: Volume II: The Intermediate Ages içinde, 720. OUP Oxford, 1999.

Hudson, Myles. Britannica. 2012. <https://www.britannica.com/story/how-have-zoroastrians-been-treated-in-muslim-iran>.

Karamustafa, Ahmet. Sufism The Formative Period. Berkeley: the University of California Press, 2007.

Katouzian, Homa. "Iranian history and politics" içinde, 128. Routledge, 2003.

Lewental, D. Gershon. Encyclopædia Iranica Online. 21 July 2014. <http://www.iranicaonline.org/articles/qadesiya-battle>.

Litvinsky, Ahmad Hasan Dani. History of Civilizations of Central Asia: Age of Achievement, A.D. 750 to the end of the 15th-century. UNESCO, 1998.

Ludwig, Paul. Encyclopædia Iranica. 2000. <https://iranicaonline.org/articles/persian-language-1-early-new-persian>.

M. Bloom, Jonathan, ve Sheila S. Blair. "Mihrab". The Grove Encyclopedia of Islamic Art and Architecture. Vol. 2. Oxford University Press, 2009.

Martin, Walter. The Kingdom of the Cults. Baker Books, 2003. Morony, M. Encyclopaedia Iranica. 30 December 2012. <http://www.iranicaonline.org/articles/arab-ii>.

Newman, Andrew J. Safavid Iran: Rebirth of a Persian Empire. I.B. Tauris, 2006.

Özoğlu, Oğuzhan. «KELÂM İLMİNİN DOĞUŞUNDA İRAN KÜLTÜRÜNÜN ETKİLERİ.» Ankara, 2021.

Petersen, Andrew. Dictionary of Islamic Architecture. Routledge, 2002.

Qomī, Ḥasan b. Moḥammad. Tārīḫ-e Qom. Tehran, 1934.

Savory, R. M. and Roger Savory. Introduction to Islamic civilisation içinde. Cambridge University Press, 1976.

Schimmel, Annemarie. Encyclopædia Britannica. 2018. <https://www.britannica.com/topic/Sufism/Sufi-literature>.

Tehrani, Jamshidian. Shu'ubiyya: Independence movements in Iran. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2014.

Wink, André. Al-Hind: The Slavic Kings and the Islamic conquest, 11th–13th centuries. Brill Academic Publishers, Inc., 2002.

Yusuf, Imtiyaz. «THE HISTORICAL INFLUENCE OF PERSIA ON ISLAM IN SOUTHEAST ASIA AND THE NEED FOR MUSLIM UNITY TODAY.» 2013.

Zerrinkûb, A. , Yıldırım, N. «"ANTİK İRAN'IN MİRÂSİ"» Doğu Esintileri, 2016: 133-173.

<https://www.youlinmagazine.com/articles/2117-4.jpg>

Kerem

<https://cdn.britannica.com/89/143689-050-A859C866/Taq-Kisra-Ctesiphon-Iraq.jpg>

https://miro.medium.com/max/1400/0*vCehF7nDKYvFnc30.jpg

POLİS, HEKİM VE TRANS: KRONİK BUNALIM BELGESELİ

Agah Enes Yasa kaleminden

1. kısım

2. kısım

Kronik Bunalım, birçok kişinin aşına olduğu bir belgesel aslında. Belgeseli ilk izleme deneyimimde sürekli ortalıkta dolaşan polis araçları, ansızın basılan evler ve yüzlerine bembeyaz flaşlar tutularak "Neden bunu yapıyorsun?" sorusuyla köşeye sindirilmeye çalışılan trans bireyleri görmek epey gerici olmuştu. Bir süre sonra tekrardan ancak bu sefer buradan araştırma malzemesi olarak ne çıkabilir? gözüyle izlediğimde 80'lerde transların sosyal yaşantısından dönemin geçerli psikoseksüel tıbbi söylemine dek birçok şeye dair bir malzemeye sahip olduğunu fark ettim. Bu bildiri özetiyle de ben, belgesel boyunca başta Ayhan Songar olmak üzere konuşan hekimlerin, polislerin ve trans bireylerin birbirleriyle bazen çatışan bazen de kesişen söylemlerinin içereceği malzemeye dikkat çekmeyi amaçladım.

Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde psikoseksüel durumlar araştırmalarında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi merkezli gelişen bir ekolün varlığından söz etmek yanlış olmaz. Bu ekolün en belirgin temsilcisi ve yaratıcısı intiharlardan ulus devletin programına uygun olarak çocukların nasıl eğitilmesi gerektiğine kadar birçok konuda fikirlerini beyan eden Mazhar Osman Usman'dan başkası değildir. Usman, homoseksüellik söz konusu olduğunda o dönem için geçerli argümanlarla temellendirilmiş ifadelerle bunun tedaviye muhtaç bir sağlık sorunu olduğunu söyler. Bunda o devrin geçerli tıbbi diskuru arasında bir fark yoktur ancak Osman, yalnızca bunu tıbbî kavramlarla açıklamakla kalmayarak erken cumhuriyetin "sağlıklı ve gürbüz nesiller yetiştirmek" amacı doğrultusunda sosyo-politik bir zemine taşıyarak da konuyu ele alır. Usman'ın üzerine yapılan çalışmalar az da olsa fikir verecek ve tartışma yaratabilecek düzeyde vardır. Fakat onun dışında ne çağdaşı olduğu ne de sonrasında gelen psikolog ve seksologların bu amaca yönelik yaptıkları çalışmalar toplu şekilde ele alınıp ortaya konmamıştır. Mazhar Osman, "Tababeti Ruhîye" adlı çalışmasında cinsel bozuklukları tarif ederken bugünün homoseksüel ve transseksüel kavramların ikisini de cinselliğe ve çocuklukta travmalara indirgeyip puştluk, terslik, sevicilik ve kıyafet delaletleri gibi isimlendirmelerle kullanır ve bu kavramların aralarındaki farkları anlatır. Puştluk ve terslik olarak isimlendirdiği eş cinselliğin askerlik, gemicilik hatta özellikle de

yatılı okullarda okuyan ve kadın yokluğu çekenlerin buna meylettiğini söyler ve bunu hastalıklı olarak gördüğü transseksüellikten ayrı bir kısma alır. Bu durumu geçici olarak görür. Erkek eş cinselliğine dair uzunca yazmasına rağmen sevicilik, yani lezbiyenlik üstüne cinsel ilişkide nasıl bulduklarını ve puştlara nazaran ahlaken temiz olduklarını söylemek dışında pek bilgi vermez. Erkek puştluğunu ahlaksızlık ve norm dışı düşük karakter özellikleriyle ilişkilendirirken kadın eş cinselliğine neden bunu yapmadığı hakkında biraz fikir vermesi açısından içine doğduğu toplumun kadın mahremiyeti sınırlarıyla ilişkisi araştırılmayı hak eden bir konudur.

Transseksüellik ise diğerlerinden farklı olarak belki bu da hünsâlığın (erdişi, hermafrodit) hafi (gizli) şeklidir. İfadesini kullanarak tanımlamakta güçlük çeker. Onları günlük hayatta tıraşlı yüzleri, uzun ve boyalı tırnaklarıyla görmemizin mümkün olduğundan bahseder. Keza kadınların içinde de bunlardan mevcut olduğunu ekler. Osman, 30'lu yıllarda transseksüelliği kendi perspektifinden tanımlarken "Kronik Bunalım" belgeselinde konuşan uzmanlardan farklı olarak kriminalize etmemesi ilginçtir. Biz seyircilere şu soruyu sormamızı sağlar; Acaba 80'lerde cinsiyet değiştirme ameliyatlarının Türkiye'de yaygınlaşması, transseksüellerin içine itildikleri fuhuş sektöründen bu ameliyatlar için gereken paranın en hızlı sağlanması ve köyden kente göç gibi bir olgunun patlama yapmasını getirdiği trans görünürlüğüne artması büyük resimde ayrımcılık ve saldırganlık düzeyinde bir bunalıma dönüşmesi kaçınılmaz mıydı? Ancak, belgesel boyunca açıklamalarda bulunan Prof. Ayhan Songar'ın o dönem Avrupa ve Amerika'daki "queer" araştırmalarla simultane ifadeler kullandığı ve bunu eskiye, örneğin Mazhar Osman'a, nazaran hastalık olarak görmediğini; bir yönelim olarak tanımlanabileceğini ve hâlen üstüne çalışmaların devam ettiğini söylediğini bir de üstüne röportajı yapan spikerle bu yüzden tartıştığını görmemiz mümkün. Belgesel boyunca polis ve toplumun hekimlerden farklı olarak daha saldırgan yer yer devleti bile suçlayan bir tavır içinde olduklarını görürüz. Örneğin "Kronik Bunalım" ile benzer yıllarda Uğur Dündar tarafından hazırlanmış "Pürtelaş Sokak" adlı kısa belgeselde toplum, özellikle ötekileştirdiği bir zümrenin o eski ve nezih semtlerinde çıkarıcı ev sahiplerinden yüksek fiyatlarla tuttıkları evlerde beşerli onarlı yaşayan transların mahalleden çıkması için ellerinden geleni yaparlar. Ayrıca toplum, devletin translara sağlamış olduğu pembe kimlik hakkına da tepki gösterir. Belgesel boyunca trans bireyler için mahalle sakinleri eş cinsel, homoseksüel gibi o dönem basınında kullanılan yanlış tanımlamaları tercih etmiştir.

Öte yandan şu örnek ilginçtir, "Pürtelaş Sokak" belgeselinde konuşan ve çocuğunu translar yüzünden sokağa çıkmasından korkan "çağdaş" görünümlü bir kadının "Biz, translardan ziyade bunlara gelenleri, fuhuş için, daha hastalıklı görüyoruz" demesi o dönemde açık görüşlü olarak nitelendirebileceğimiz bir insanın bakış açısını anlayabilmemiz açısından önemlidir.

Bir diğer ilgi çekici nokta ise "Kronik Bunalım" belgeselinde iki trans bireyin kendi aralarında Lubunca konuştukları sahnenin bir kesitinin "Gmag" adlı sosyal medya hesabında paylaşılmasının ardından aldığı yorumlardır. Birçok yorumda TRT'nin o yıllarda ne kadar özgür ve kapsayıcı olduğuna atıfta bulunulmuş ancak belgeselin bütünü düşünüşümüzde pek mantıklı yönü olmadığını farkına varırız.

Son olarak, röportajları gerçekleştireninden hekimine polisinden bireylere kadar Türkiye toplumunun 80'li yıllarda yaşayan translar hakkındaki fikirleri belgeselde bir numune olarak bulunur ve hakikaten de yaşanan söylem çatışması bir bunalım olarak nitelendirilebilir. Translar yer yer çekimler sırasında seyircinin de çok rahat fark edeceği gibi üstünlerine yapılan baskı sebebiyle kendi varoluşlarını inkâr etmeye itilirken hekimler bunun çocukluktan da öte doğuştan geldiğini ve cinsiyet değiştirmek dışında da bir çözümünün olmayacağını söyler. Polisler bu konunun kriminal boyutuyla ilgilenirken toplum da kendisini ve çevresini korumanın derdine düşmüştür. Tüm bu sebepler, fobi söylemlerini geliştirerek sürdürmüştür.

KAYNAKÇA

- İNCİLER, H. (1991). " Cinsiyet Sapmaları ve Sosyal Yapımızdaki Etkileri" İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi 109-136.
- DEMİR, Ö. (2019). " Heteroseksist Abluka (I): Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Üzerine Notlar" Birikim, Alındığı URL:<https://birikimdergisi.com/guncel/9588/heteroseksist-abluka-i-gec-osmanli-ve-erken-cumhuriyet-uzerine-notlar>
- MUMCU, C. (2012) "Puşt Bir Kültür" Alındığı URL: <https://cemmumcu.com/pust-bir-kultur/>

AXEL OLRİK'İN EPİK YASALARI IŞIĞINDA SALUR KAZAN'IN YEDİ BAŞLI EJDERHAYI ÖLDÜRDÜĞÜ BOYUN İNCELENMESİ

Doğukan GÜÇLÜ kaleminden

Öz

Dede Korkut Destanları, yazı varlığımız, mitolojimiz, tarihimiz, edebiyatımız vb. için en önemli kaynaklardan biridir. Destanlarının hepsi ders verir nitelikte olduğu gibi, ayrıca kendine özgü bir mizah da barındırmaktadır. Bu anlatıların içinde bulunan motifler her ne kadar kendine özgü olup kendi toplumunun kültürünü, bireyini ve dünya görüşünü yansıtıyor olsa da, kültürlerarası motifleri de barındırmaktadır. Bu yazımızda yeni nüshadaki Salur Kazan'ın yedi başlı ejderhayı öldürdüğü boy, Axel Olrik'in epik yasaları bağlamında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut, Salur Kazan, Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürdüğü Boy, Axel Olrik, Epik Yasaları

Giriş

Dede Korkut Destanları; şüphesiz ki Türk dili, edebiyatı, tarihi ve kültürü için en önemli eserlerden biri, kimilerine göre en önemlisidir. Uzun yıllardır gerek Türk gerekse yabancı araştırmacılar tarafından, birçok disiplin içerisinde genel veya özel bağlamlarda incelenmektedir. Her ne kadar yeterince araştırılmamış ve aydınlatılmamış bazı tarafları olsa da, yıllar içinde bu yazıların halk tarafından daha da bilinir hale gelmesi bile başlı başına takdire değerdir.

Dede Korkut Kitabı'nın, 2018 yılının sonlarına kadar bilinen iki nüshası vardı. Bu nüshalar, buldukları yerlere göre "Dresden" ve "Vatikan" ismini almışlardır. Bu nüshaların ortak bir kaynaktan mı geldiği, yoksa ayrı ayrı mı derlendiği henüz tartışılan bir konudur.[1](Pehlivan, 2015) Üçüncü ve en son bulunan nüsha ise, 12 Aralık 2018 tarihinde İran'ın başkenti Tahran'daki bir kitabevinden sahaftan Veli Muhammed Hoca[2] tarafından satın alınmıştır. Ercilasun'a göre bu eser, 17.-18. yüzyıllara ait olmalıdır. [3](Ercilasun, 2019) "Türkistan/Türkmen-Sahra" adı verilen bu nüshanın içerisinde, diğer nüshalardan daha farklı soylamalar ve yine diğer nüshalarda bulunmayan bir boy bulunmaktadır. Salur Kazan'ın yedi başlı ejderhayı öldürdüğü boy, ilk defa bu nüsha içerisinde bulunmuştur.

Axel Olrik (1864-1917), Danimarkalı bir halkbilimcidir. 1897 yılında öğretmen olarak atandığı Kopenhag Üniversitesi'nin İskandinav Halkbilimi bölümünde 1913 yılında profesör

olmuştur. (Dundes, 1999, s. 122-123) Kendisinin halkbilimine yaptığı sayısız katkıların en büyüğü, 1909 yılında Alman Antik Çağı Dergisi'nde yayımladığı epik yasaları "Epik Yasaları" adlı kuramıdır. (Olrik, 1994a, s. 2) Olrik, anlatıların her ne kadar bulunduğu bölgelere özgü yanı olsa da, aynı zamanda diğer kültürlerin anlatılarıyla ortak bazı kalıplara tâbi olduğunu söyler. Olrik bu yasaları "süper organik" şeklinde açıklamıştır. Bunun anlamı, anlatılar anlatıcının elinde olmadan bu yasalara uymaktadır. (Çobanoğlu, 1999, s. 99)

Bu makalede, yeni nüshada bulunan Salur Kazan'ın yedi başlı ejderhayı öldürdüğü boyu Axel Olrik'in epik yasaları bağlamında incelenmiştir.

1. Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürdüğü Boy

2018 yılında bulunan "Türkmenistan/Türkmen-Sahra" nüshasında geçen bu boy, diğer nüshalarda bulunmamaktadır. Ana kahraman Salur Kazan'dır. Salur Kazan, Dede Korkut Kitabı'nda ismi en çok geçen başkarakterdir. Anlatılarda ismi sıkça geçen Bayındır Han'ın damadıdır. Bu yüzden önemli bir bey olarak görülür. Sıkça cesaretini, gücünü, dini bütünlüğünü gösteren epitetler alır. Yine bu anlatıda da aynı değerlerle ön plana çıkmaktadır. Mevzubahis ejderha, Avrupa halklarının anlatılarındaki gibi bir ejderhadan ziyade, Asya halklarının anlatılarındaki sürüngen veya yılan benzeri bir ejderhadır. Ayrıca Türk halk anlatılarında ve mitlerinde sıklıkla gördüğümüz yedi sayılı motifi burada da ejderhanın kafa sayısı ile işlenmiştir.

Destanın özeti şu şekildedir:

Bir gün Salur Kazan dağlarda avlanıp eğlenirken ulağı gelir. Ulak kendisine on bin düşman askerinin yaklaştığını söyler. Otağa giren Kazan'a ulak bir daha gelir ve yirmi bin düşman askerinin yaklaştığını söyler. Kazan rahat bir tavır takınır. Ulak her geldiğinde asker sayısının on bin daha arttığını belirtir ve Kazan da her seferinde rahat bir tavırla karşılık verir. En sonunda ulak yüz bin asker geldiğini söylediğinde Kazan, beyleri ve askerleri toplayıp çarpışarak muzaffer olur.

[1] Gürol Pehlivan, "Dede Korkut Kitabı'nın Dresden ve Vatikan Nüshalarının Müstensihlerinin Karşılaştırılması." Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, no. 40 (2015): 147-171.

[2] İranlı Türkmen kitap koleksiyoncusu. (edder.)

[3] Ahmet Bican Ercilasun, "Dede Korkut Kitabı'nın Yeni Nüshası ve Üzerindeki Yayınlar." Millî Folklor 16, no. 123 (2019): 5-22.

Yine öyle bir gün Kazan, adamlarıyla avlanıp eğlenmeye gider. İkinci vaktine kadar avlandıktan sonra adamlarına dönmelerini, kendinin tek başına bir av avlayıp geleceğini söyler. Ne var ki hava kararmasına rağmen bir av bulup avlayamamıştır. İleride yanan yedi ışık görmüştür. Bunların kendi ordusunun meşaleleri olduğunu düşünen Kazan o yöne doğru yola koyulur. Bu sırada Kazan'ın tek başına dışarıda olduğunu duyan lalası Kılbey, onun peşinden gider. Kazan ışıkların olduğu yere vardığında yerde yatan ve yedi kafasından alevler çıkan devasa bir ejderha görür.

Bu sırada lalası da ona yetişmiştir. Kazan lalasına yan taraftan yürüyüp gitmelerinin mi yoksa savaşmalarının mı gerektiğini sorar. Lalası beyin kendisinin olduğunu ve fikrin ona bağlı olduğunu söylese de, dönüp gitmelerinin laf söz olabileceğini söyler. Bunun üzerine ejderhaya saldırmaya karar veren Kazan, habersiz saldırmanın mertliğe sığmayacağını düşünerek bir ok atar ve ejderhayı uyandırır. Uyanan ejderha, sinirli bir şekilde ağzından güçlü bir soluk çekmeye başlar. Hava çekiminin gücüne dayanamayan Kazan, ejderhanın ağzına doğru sürüklenmeye başlar. O sırada Tanrı'ya yalvarıp yardım diler. Bunun üzerine Kazan ile ejderhanın arasında bir kaya hâsıl olur. Kayanın kuytu köşesine geçen Kazan, kalkanını da hazırlayarak çekimin etkisinden kurtulmayı başarsa da, bu sefer gözü korkudan buğulanmaya başlar. Gözünü oyup çıkarmayı düşünen Kazan, arkasından "korkudan gözünü oydu" gibi laflar çıkabileceğini düşünüp vazgeçer. Bir hışımla yayına davranır ve ejderhanın üstüne ardı ardına seksen ok salar. Bunun ardından bitap düşen ejderhaya karşı atılan Kazan, yedi başını da gövdesinden ayırır. Ejderhanın dökülen zehrinden her yeri alevler kaplar. Ardından Kazan, ejderhanın tepesine çıkar ve kılıcını saplayarak öldürür. Ölen yaratığın üzerinde bağdaş kurmuş beklerken, her yerin alevlerle kaplandığını gören lalası kötü bir şey olduğunu düşünüp olay yerine gider. Kazan'ın sağ olduğunu anladıktan sonra, emri üzerine dericiler getirilir. Ejderhanın derisinden çeşitli aletler, zırhlar ve bir de gölgelik yaptırılır.

Ejderha derisinden yaptırdıklarını giyerek gelen Kazan'ı görenler, "Kazan ejderha olmuş" diye söylence yayar. Bayındır Han'a kadar ulaşan bu söylencenin aslını öğrenmek için, Kazan'ın karşısına yeğeni Kara Budak çıkar. Kara Budak'ı ejderha olmadığına ikna eden Kazan; Bayındır Han'a hediyeler verir, gölgeliğini diker ve orada Oğuz Han'ı misafir eder.[1](Ekici, 2019)

[1] Metin Ekici, "Dede Korkut Destanı: 'Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi' Boyunu Beyan Eder Hanım Hey!" Millî Folklor 16, no. 122 (2019): 5-13.

2. Axel Olrik'in Epik Yasaları

Axel Olrik, 1909 yılında yayımladığı epik yasaları için "Sage bBiyolojisi" diye bahseder. Olrik'e göre, bozulmaya uğramamış anlatılarda çok daha rahat gözlemlenebilen bu kurallar, bozulmaya uğramış anlatılarda bile kısmen bulunmaktadır. Olrik'in "sage" diye bahsettiği terim; türküleri, destanları, yerel efsaneleri ve masalları kapsayan genel bir kategoridir. Yazımızda sage terimi kullanılmaya devam edecektir.

Olrik, kişi başka bir kültüre pek yabancı olsa dahi, yine de o kültürün anlatılarının kişiye tanıdık geleceğini söyler[1]. Bunun için iki neden gösterir: İlkel insanın ortak zihin özelliği ve doğa anlayışıyla ilkel mitoloji. Ancak Olrik sagelerin bununla kalmadığını, genel temalar dışında kendine has gözüken özelliklerin bile kültürler arasında benzerlik gösterdiğini söyler.[1](Olrik, 1994a s. 2) Bu benzerlikler, sagelerin ortak kurallara riayet etmesinden kaynaklıdır.

Olrik'in epik yasaları sırasıyla şu şekildedir:

1. Giriş ve Bitiriş Kuralı
2. Yineleme Kuralı
3. Üçler Kuralı
4. Bir Sahnede İki Kuralı
5. Zıtlık Kuralı
6. İkizler Kuralı
7. İlk ve Son Durumun Önemi Kuralı
8. Tek Çizgi Kuralı
9. Kalıplaştırma Kuralı
10. Büyük Resim Sahnesi Kuralı
11. Sagenin Mantığı Kuralı
12. Tek Entrika Kuralı
13. Epik Birlik Kuralı
14. İdeal Epik Birlik Kuralı
15. Dikkati Baş Kahraman Üzerinde Toplama Kuralı

3. Axel Olrik'in Epik Yasaları Işığında Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürdüğü Boyun İncelenmesi

Salur Kazan'ın yedi başlı ejderhayı öldürdüğü boyda Axel Olrik'in epik yasalarını tespit edildi. Bunlar maddelenerek bağlam içerisinde incelendi.

3.1. Giriş ve Bitiriş Kuralı

"Sage durgunluktan coşkunluğa doğru giderek başlar ve çoğu zaman başlıca kişilerden birinin başına gelen bir felaketi içeren sonuç olayından sonra coşkunluktan durgunluğa giderek biter." [2](Olrik, 1994a, s. 2)

[1] Olrik, "Halk Anlatılarının Epik Kuralları," 2.

[2] Olrik, "Halk Anlatılarının Epik Kuralları," 2.

Direct quotation gibi ama belli değil ne olduğu.

Anlatı, Salur Kazan'ın kendi ağzından anlattığı düşman askerlerle çarpışmasıyla başlar. Daha sonra Kazan ava gider, askerlerine dönmesini söyler ve kendi başına av arar. Daha sonra gördüğü ışığa giderek ejderle karşılaşır. Buraya kadar bir durgunluk söz konusudur. Düşmanlarla savaşıması her ne kadar ilk başta coşkulu bir eylemiş gibi gözükse de, bunun amacı aslında anlatıya uygun bir giriş hazırlamaktır. Yani yüz bin askerle bile kolayca çarpışan Kazan'ın, ejderha karşısında zorlanışını anlatmak ve dolayısıyla ejderhanın kudretini pekiştirmek amacıyla anlatılmıştır. Daha sonra Kazan'ın ejderha karşısında yaşadıkları anlatılır ve en sonunda ejderhayı öldürür. Bu coşkunluk kısmıdır. Gerilimin en tepeye tırmandığı kısımdır. Daha sonrasında ise derisinden eşyalar yaptırır, Oğuzlar Kazan'ı ejder olmuş sanır, gerçek öğrenilir, Salur Kazan Bayındır Han'a ve hediyeler verir velerek Oğuz Han'ı misafir ederilir.

Görüldüğü gibi, olaylar birden başlayıp birden bitmiyor. Ejderhayla dövüşe girilmeden önce hazırlık maiyetinde bir savaşa yer veriliyor, dövüş bittikten sonra nükteli bir olaya yer verilip sonlandırılıyor. Anlatımızın bu kurala açıkça uyduğu görülüyor. Ayrıca Dede Korkut'un tüm boyları gibi bu boy da bir dua ile sonlandırılmıştır.

3.2. Yineleme Kuralı

"Halk anlatıları tam anlamıyla ayrıntılara inme tekniğinden yoksundur ve zaten pek ender olan tasvirle de çok kısa oldukları için konuya önem kazandıran etkili bir araç olamazlar. Geleneksel sözlü anlatımımızda yalnızca yalnız bir seçenek vardır; yineleme." [1] (Olrik, 1994a, s. 3)

Yinelemeyenin, tespiti biraz zor olmasıyla birlikte, ilk olarak şu örneği verebiliriz:

"Kazan, ejderhaya hançerini sapladı, kılıcını sapladı, bıçağını sapladı." [2] (Ekici, 2019)

Anlatının en önemli olayı, yani Kazan'ın ejderhayı öldürmesi için yineleme kullanılmıştır. Üç farklı silahın saplandığının yinelenerek söylenmesi, olayın önemine vurgudur.

Bunun dışında anlatının başında ulağın bildirdiği düşman askerlerinin sayısının tekrar tekrar on biner artışını da buna örnek gösterebiliriz:

"Kazan ne içersin? On bin düşman üstüne geliyor. On bin düşman geldiğini işitince kollarımı kavuşturup, ak otağ içindeki evime girdim.

-Yirmi bin düşman geliyor, deyince, yerimden kımlıdamadım.

-Otuz bin geliyor, deyince, hiçe saydım.

-Kırk bin geliyor, deyince, kara gözümün ucundan sert baktım, çekinmedim.

-Elli bin geliyor, deyince, el verip elleşmedim, 'azdır' dedim.

-Altmış bin geliyor, deyince, Allah'ı andım, atlanmadım.

-Yetmiş bin geliyor, deyince, yeltenmedim.

-Seksen bin geliyor, deyince, ürpermedim.

-Doksan bin düşman geliyor, deyince, arkaya doğru kaydım, zırhımı giydim.

-Yüz bin düşman geliyor, deyince, yüz çevirip gitmedim, akarsudan abdest aldım, alnımı yere koyup namaz kıldım. Muhammed'i yaratan bir Cebbar'a bağlılığımı bildirip; 'Ya Muhammed! Ya Ali, medet!' dedim." [3] (Ekici, 2019)

[1] Olrik, "Halk Anlatılarının Epik Kuralları," 3.

[2] Ekici, "Dede Korkut Destanı: 'Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi' Boyunu Beyan Eder Hanım Hey!" 5-13.

[3] Ekici, "Dede Korkut Destanı: 'Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi' Boyunu Beyan Eder Hanım Hey!" 5-13.

Görüldüğü gibi düşman askerlerinin yüz bin olduğu doğrudan söylenmemiş, her defasında on biner artırılarak söylenmiştir. Böylelikle bir gerilim artışı sağlanmıştır.

3.3. Üçler Kuralı

"Üç, geleneksel anlatılarda karşılaşılan insan ve nesnelerin en yüksek sayısıdır. Hiçbir şey halk anlatılarını çağdaş edebiyattan ve gerçeklerden üç sayısı kadar ayıramaz." (Olrik, 1994a, s. 3)

Ele aldığımız anlatının bu kurala pek de uymadığı görülmüştür. Tek göze çarpan şey, Kazan'ın ejderhayı üç farklı silahla öldürmesidir. Fakat bu fikre bile ehemmiyetle yaklaşmakta fayda vardır.

Olrik, üçler kuralının hassas olduğunu ve edebiyatın da etkisiyle zamanla kaybolmaya yüz tuttuğundan bahseder.[1] (Olrik, Halk Anlatılarının Epik Kuralları, 1994) Bu anlatının içinde bulunduğu nüsha eğer düşünüldüğü gibi 17-18. yüzyıllara aitse, Olrik'in bahsettiği gibi, bu kuralda bir bozulmaya uğramış olması muhtemeldir.

3.4. Bir Sahnede İki Kuralı

"İki, aynı zamanda ortaya çıkan en yüksek kişi sayısıdır (...) Bir sahnede iki kuralı, katı bir kuraldır." [2] (Olrik, 1994a, s. 4)

Olrik'in katı dediği bu kural yine aynı katılıkla anlatıda bulunmaktadır. Sahnede iki kişiden fazlası etki edecek şekilde yoktur. Örneğin Kazan ve askerleri vardır ve bu askerler pek tabii çok sayıdadır; ancak statiklerdir sabitlerdir, konuşmazlar ve olaya özel olarak dâhil olmazlar. Bir nevi figüranlardır. Kuralın uygulanmasına gelecek olursak; Kazan ile ulak, Kazan ile lala, Kazan ile ejderha, Kara Budak ile Bayındır Han, Kara Budak ile Kazan aynı sahnede ortaya çıkan ve etkin bir rol üstlenen ikililerdendir.

3.5. Zıtlık Kuralı

"Sage'de her zaman kutuplaşma vardır (...) Bu temel zıtlık, epik yapısının önemli bir kuralıdır; Genç ve ihtiyar, büyük ve küçük, insan ve canavar, iyi ve kötü." [3] (Olrik, 1994a, s. 4-5)

Anlatıda zıtlık açık bir şekilde görülmektedir. Kazan iyi, Tanrıdan kut almış bir insan iken; ejderha kötü, Tanrı tarafından lanetlenmiş bir canavardır. Bunun yanında karakter gelişimlerinde de bir tezatlık vardır. Kazan yenilenken yenen durumuna geçerken tam tersi de ejderha için geçerlidir.

3.6. İki Kuralı

"İki kişi aynı rolde ortaya çıktığında, bunların ikisinin de küçük ve zayıf olarak betimlendiğini gözlemleyebiliriz." [4] (Olrik, 1994a, s. 5)

Anlatıda iki kişinin aynı rolde ortaya çıktığına rastlanılmıyor. Bundan dolayı bu kural mevcut anlatıda aranamaz.

[1] Olrik, "Halk Anlatılarının Epik Kuralları."

[2] Olrik, "Halk Anlatılarının Epik Kuralları," 4.

[3] Olrik, "Halk Anlatılarının Epik Kuralları," 4-5.

[4] Olrik, "Halk Anlatılarının Epik Kuralları," 5.

3.7. İlk ve Son Durumun Önemi Kuralı

“Bir sürü kişi veya nesne peş peşe ortaya çıkınca en önemli kişi öne gelir. Buna rağmen sonuncu gelen kişi anlatının duygudaşlık doğurduğu kişidir.”[1] (Olrik, 1994b, s. 4)

Anlatıda önümüze ilk çıkan kişi Salur Kazan’dır. Başkahraman olarak şüphesiz ki anlatının en önemli kişisidir. En son çıkan ise Kazan’ı karşılamaya giden Kara Budak’tır. Kendisinin Kazan’ı ejderha sanması ve daha sonra gerçeği öğrenince Kazan’ın yiğitliğine hayran kalması bize anlatının esas duygularını yansıtmaktadır.

3.8. Tek Çizgi Kuralı

“Halk anlatısı bir olay çizgisini başkasıyla karıştırmaz; halk anlatıları her zaman tek çizgilidir.”[2] (Olrik, 1994b, s. 4)

Anlatı tek çizgi halinde ilerlemektedir. Geriye dönüşler yoktur, olaylar ileriye doğru akmaktadır.

3.9. Kalıplaştırma Kuralı

“Aynı çeşitten iki insan veya durum elverdiği ölçüde değişik değil, elverdiği ölçüde birbirine benzerdir.”[3](Olrik, 1994b, s. 4)

Anlatıda ejderha alışageldiğimiz gibi korkunç, vahşi ve devasa bir yaratıktır. Kalıplaşmış bir ejderha veya canavar betimlemelerine sahiptir. Öte yandan Salur Kazan, Kılbey (lala) ve Kara Budak, bir Oğuz eri olarak cesur ve sadıktır. Diğer anlatılarla örtüşen bu motifler bir kalıp olmuştur.

3.10. Büyük Tablo Sahnesi Kuralı

“Sage her zaman büyük tablo sahneleri ile doruğuna erişir. Bu sahnelerde sage kahramanları yan yana gelirler (...) Bu görkemli durumlar çoğu zaman gerçeğe değil hayale dayanır.”[4] (Olrik, 1994b, s. 4-5)

Anlatının doruğuna ulaştığı kısım, etraf ateşler içinde yanarken Kazan’ın ejderi öldürdüğü kısımdır:

“Kazan, kara çelik sağlam kılıcını eline alıp, kılıcıyla ejderhanın üstüne yürüdü ve yedi başını da boynundan kılıçla kesip, yere düşürdü. Ejderhanın ağusu yere dökülünce, yeryüzüne alevler saçılıp, her yeri ateş sardı. Kazan, ejderhaya hançerini sapladı, kılıcını sapladı, bıçağını sapladı ve ejderhanın üstüne bağdaş kurup oturdu.”[5] (Ekici, 2019, s. 11-12)

Salur Kazan, bu korkunç ve devasa yaratığı yere sermeyi başarmış, daha sonra üstüne zaferinin nişanesi gibi bağdaş kurup oturmuştur. Akılda tablo sahnesi gibi canlanan bu kısım, duygunun doruğa çıktığı kısımdır ve dinleyici veya okuyucuların akıllarında canlanır.

[1] Olrik, “Halk Anlatılarının Epik Kuralları 2.” Millî Folklor 3, no. 24 (1994): 4.

[2] Olrik, “Halk Anlatılarının Epik Kuralları 2,” 4.

[3] Olrik, “Halk Anlatılarının Epik Kuralları 2,” 4.

[4] Olrik, “Halk Anlatılarının Epik Kuralları 2,” 4-5.

[5] Ekici, “Dede Korkut Destanı: ‘Salur Kazan’ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi’ Boyunu Beyan Eder Hanım Hey!” 11-12.

3.11. Sagenin Mantığı Kuralı

“Sagenin bir mantığı vardır. Ortaya konulan temaların konunun ana hatlarını etkilemesi gereklidir ve üstelik bu etki temaların anlatı içindeki ağırlığı ile doğru orantılı olmalıdır. Sagenin bu mantığı her zaman doğal dünyanın mantığı ile ölçülemez.”[1] (Olrik, 1994b, s. 5)

Anlatı doğaüstü bir yaratık ve ilahi müdahaleler barındırmaktadır, gerçek dünyanın fizik yasalarıyla açıklanamaz. Kendi içinde bir mantık barındırmasına karşın, bu mantığı açıklamak için de çabalamaz. Temalar ihtiyaç oldukça kullanılır.

Bu bağlamda anlatıda dikkatimizi çeken bir yer bulunmaktadır:

“*Bayındır Padişah’a haber geldi ki, ‘Kazan ejderha olup, gelir.’ Oğuz ile Türk temiz ve saf bir inanca sahiptir ki, ‘İnsan nasıl ejderha olur?’ demezler.*”[2](Ekici, 2019, s. 12)

Anlatıda ejderhanın varlığı gayet mümkünken, bir insanın ejderhaya dönüşmesi imkânsızmış gibi anlatılmaktadır. Bu da kendi içinde bir mantığın varlığını göstermektedir.

3.12. Tek Entrika Kuralı

“Tek Entrika, sage için bir ölçüdür. Bu en iyi olarak gerçek Sage ile edebi eser karşılaştırınca görülür. Entrika yapısında gevşek olayların ve belirsiz hareketlerin varlığı ürünün elden geçirildiğinin en belirgin işaretidir.”[3](Olrik, 1994b, s. 5)

Olay örgüsü birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Her olay, hikâyeyi geliştirmeye yöneliktir. Ele alınan anlatıda aksine rastlanılmamaktadır. Tüm anlatı Salur Kazan’ın ejderhayı öldürmesine odaklıdır, bütün olaylar bunun etrafında şekillenir. Yani olaylar bir amaç doğrultusunda; anlatıyı zenginleştirmek amaçlı ana konudan bağımsız eylemlere yer verilmemiştir.

3.13. Epik Birlik Kuralı

“Epik birlik bütün anlatı öğelerinin, en baştan beri ortaya çıkma ihtimali görülen ve artık gözden uzak tutulamayan olaylar yaratması şeklinde gerçekleşmektedir.”[4] (Olrik, 1994b, s. 5)

Salur Kazan ve ejderha ilk tanıtıldığı andan itibaren, okuyucu veya dinleyici bu ikisi arasında bir dövüş gerçekleşeceğini kolayca anlayabilir:

“*Bu sırada Kazan, ışıkların olduğu yere yaklaşıncaya tepe gibi bir cismi yatar gördü, meşe gibi kokan bir cismi eser gördü. Yedi yer evreni bir ejderhaya rast geldi. Yedi yerde meşale gibi yanan o ejderhanın gözleriymiş. Yedi yerde koyu koyu tütüp çıkan o ejderhanın ağzının salyasıymış. Meşe gibi kokan o ejderhanın yahıymış. Ejderhayı gören Kazan’ın yüreği doldu, taştı, güm güm attı, Kazan’ın aklı başından gitti.*”[5] (Ekici, 2019, s. 10)

[1] Olrik, “Halk Anlatılarının Epik Kuralları 2,” 5.

[2] Ekici, “Dede Korkut Destanı: ‘Salur Kazan’ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi’ Boyunu Beyan Eder Hanım Hey!” 12.

[3] Olrik, “Halk Anlatılarının Epik Kuralları 2,” 5.

[4] Olrik, “Halk Anlatılarının Epik Kuralları 2,” 5.

[5] Ekici, “Dede Korkut Destanı: ‘Salur Kazan’ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi’ Boyunu Beyan Eder Hanım Hey!” 10.

Bu bölümden sonra dinleyici veya okuyucu asla Kazan'ın geri dönüp gideceğini, ejderhayı kendi haline bırakacağını, aralarında hiçbir şekilde dövüş olmayacağını düşünemez. Herkes bir arbede olacağından emindir, geriye kalansa Kazan'ın bu canavarın hakkından nasıl geleceğidir.

3.14. İdeal Epik Birlik Kuralı

"Birçok anlatı öğeleri, kişiler arasındaki ilişkileri en iyi şekilde aydınlatmak için bir araya gelirler."[1] (Olrik, 1994b, s. 5)

Kazan'ın lalasından akıl alması, Kazan'ın ejderhadan defalarca korkması, yeğeni olmasına rağmen yurdunu korumak adına Kara Budak'ın Kazan'ın karşısına çıkması bu kurala örnek verilebilir. Bunlar sırasıyla lalanın bilgeliğini, ejderhanın dehşetini ve Kara Budak'ın sadakatini göstermektedir. Gelişen olaylar ve konuşmalar ile ikili ilişkiler netleştirilmiştir.

3.15. Dikkati Baş Kahraman Üzerinde Toplama Kuralı

"Halk geleneğinin en büyük kuralı dikkati başkahraman üzerine toplamadır (...) Başkahraman ve entrika birbirinden ayrılamaz."[2] (Olrik, 1994b, s. 5)

Anlatının başından sonuna kadar dikkat Kazan'ın üzerindedir, tüm olaylar ve ilişkiler Kazan'ın niteliklerini ön plana çıkarmaya yöneliktir. Anlatıda defalarca örnek kişiliği vurgulanır. Anlatının başlangıcında Kazan'ın ismi şu epitetlerle geçmektedir:

"Kayser Salur ayası, dumanlı dağ börüsü, Salur igi, Eymür sevinci, Dulkadir delisi, Bayındır Padişah'ın vekili Kazan"[3] (Ekici, 2019, s. 9)

Lalaya ne yapması gerektiğini sorduğunda ondan aldığı cevap şu şekildedir:

"Beyim, karşı yatan Kara Dağ'ın gözbebeği sensin, taşkın akan suların durgunu sensin, yılmın aygırı sensin, deve sürüsünün buğuru sensin, koyunların koçu sensin, erenlerin serdari sensin, yiğitlerin koçağı sensin. Ejderha dediklerinin aslı bir yilandır. O yılanın üstüne gitmelisin."[4] (Ekici, 2019, s. 11)

Her iki yerde de Kazan'ın erdemleri ve önemi vurgulanmıştır, bir Oğuz eri nasıl olmalıdır sorusuna cevap verilmiştir.

Sonuç

Bu çalışmada Dede Korkut boylarından Salur Kazan'ın yedi başlı ejderhayı öldürdüğü boy, Axel Olrik'in epik kuralları ışığında incelenmeye çalışılmıştır. Toplamda on beş tane olan kuralların bir tanesinin aranmasına uygun zemin olmadığını, bir tanesinin ise görülmüştür

[1] Olrik, "Halk Anlatılarının Epik Kuralları 2," 5.

[2] Olrik, "Halk Anlatılarının Epik Kuralları 2," 5.

[3] Ekici, "Dede Korkut Destanı: 'Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi' Boyunu Beyan Eder Hanım Hey!" 9.

[4] Ekici, "Dede Korkut Destanı: 'Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi' Boyunu Beyan Eder Hanım Hey!" 11.

Bu çalışmada Dede Korkut boylarından Salur Kazan'ın yedi başlı ejderhayı öldürdüğü boy, Axel Olrik'in epik kuralları ışığında incelenmeye çalışılmıştır. Toplamda on beş tane olan kuralların bir tanesinin aranmasına uygun zemin olmadığını, bir tanesinin ise görülmüştür. Diğer nüshalara göre daha geç bir dönemde derlenen bu nüsha, değişime uğramış ve edebi fikirlerden etkilenebilmiş olma ihtimaline rağmen yine de geriye kalan 13 kuralın gayet net şekilde gözlemlenebildiği görülmüştür. Türk coğrafi ve kültürel motiflerini yoğun ve sık bir şekilde barındıran bu boyun, aynı zamanda kültürler arası motifleri ve insanlığın ortak zihninden izler barındırdığı da görülmüştür.

KAYNAKÇA

Çobanoğlu, Özkul. Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş. Ankara: Akçağ Yayınları, 1999.

Dundes, Alan, edder. International Folkloristics: Classical Contributions by the Founders of Folklore. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 1999.

Ekici, Metin. "Dede Korkut Destanı: 'Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi' Boyunu Beyan Eder Hanım Hey!" Millî Folklor 16, no. 122 (2019): 5-13

Ercilasun, Ahmet Bican. "Dede Korkut Kitabı'nın Yeni Nüshası ve Üzerindeki Yayınlar." Millî Folklor 16, no. 123 (2019): 5-22.

Olrik Axel. "Halk Anlatılarının Epik Kuralları." Millî Folklor 3, no. 23 (1994): 2-5.

Olrik Axel. "Halk Anlatılarının Epik Kuralları." Millî Folklor 3, no. 24 (1994): 4-6.

Pehlivan, Gürol. "Dede Korkut Kitabı'nın Dresden ve Vatikan Nüshalarının Müstensihlerinin Karşılaştırılması." Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, no. 40 (2015): 147-171.

Çobanoğlu, Ö. (1999). Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş. Ankara: Akçağ Yayınları.

Dundes, A. (1999). International Folkloristics: Classical Contributions by the Founders of Folklore. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Ekici, M. (2019, 01 07). Dede Korkut Destanı: "Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi" Boyunu Beyan Eder Hanım Hey! Millî Folklor, 16(122), 5-13.

Ercilasun, A. B. (2019). Dede Korkut Kitabı'nın Yeni Nüshası ve Üzerindeki Yayınlar. Millî Folklor, 16(123), 5-22.

Olrik, A. (1994). Halk Anlatılarının Epik Kuralları. Millî Folklor, 3(23), 2-5.

Olrik, A. (1994). Halk Anlatılarının Epik Kuralları 2. Millî Folklor, 3(24), 4-6.

Pehlivan, G. (2015). Dede Korkut Kitabı'nın Dresden ve Vatikan Nüshalarının Müstensihlerinin Karşılaştırılması. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, 1(40), 147-171.

OSMANLI'DA MÜZECİLİĞİN TEMELLERİ VE İMPARATORLUK MÜZESİ

Melinda Türkan Aksay kaleminden

İnsanoğlu, ilk Çağlardan beri nadir ve güzel olanı saklama ve biriktirme eğilimindedir. Bu birikimler sistematik bir şekilde yapıldığında koleksiyon kavramı ortaya çıkmış, bu da müzelerin doğuşunu hazırlamıştır. Bu sebeple her toplumun koleksiyonculuk faaliyetleri çok erken dönemlere tarihlenebilir. (Keleş, 2010).[1] Ancak, müze kavramı önce Avrupa'da daha sonra Batı toplumları arasında yaygınlaşarak 18. yüzyılın yy sonlarında kurumsallaşmıştır. Osmanlı'da bu kurumsallaşma Batı'dan yaklaşık 150 sene sonra gerçekleşmiştir. (Özkasım, 2018).[2]

Bu yazıda Osmanlı'da müzeciliğin tarihini iki dönem olarak ele almayı uygun gördüm: Yükselen Değer Olarak Müze dönemi ve Osman Hamdi Bey dönemi. Çok farklı şekillerde dönemlere ayıranlar da vardır, örneğin Kuruloğlu, Osmanlı müzecilik tarihini Yabancı İdareciler Dönemi ve Türk İdareciler Dönemi olarak ayırır. Ancak, konuya giriş açısından Yükselen Değer Olarak Müze ve Osman Hamdi Bey dönemi daha anlaşılır olacaktır.

Osmanlı'da ilk müzecilik faaliyetleri Fatih Sultan Mehmed dönemine dayanır, çeşitli eserleri ve Bizans lahitlerini saray içerisinde biriktirdiği ve koruduğu söylenir. Yavuz Sultan Selim döneminde (1512-1520) de seferlerden getirilen dini emanetler ve ganimetler ile Yedikule Hisarı'nda çok geniş bir koleksiyon oluşturulduğu bilinir. Bu koleksiyon, III.Murad döneminde Topkapı Sarayı'na taşınmıştır. Bu tür koleksiyonların tam olarak sarayın neresinde ne şekilde korunup saklandığı bilinmese de, müzecilik alanında bir kurumsallaşma ve sistematik koleksiyonculuğun görülmediği aşikârdır. Ancak, bu hep böyle düzensiz koleksiyonlarla devam etmemiş, önemli bir gelişme yaşanmıştır.

İlk dönemde Sultan Abdülmecid 1845 yılında Yalova civarında yaptığı bir gezide üzerinde İmparator Constantinus'un adının bulunduğu yazıtlı başlıkları toplatıp İstanbul'a gönderilmelerini istemiştir. Tophane-i Amire Müşiri Ahmet Fethi Paşa da, bu taşları Harbiye Ambarı olarak kullanılan Aya İrini Kilisesi'nde koruma altına almıştır [3](Keleş, MODERN MÜZECİLİK ve TÜRK MÜZECİLİĞİ, 2010). Aya İrini Kilisesi'ni bu tarihte ilk müze olarak kabul edebiliriz, edenler de var.

[1] Keleş, Vedat. " MODERN MÜZECİLİK ve TÜRK MÜZECİLİĞİ." Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (2010).

[2] Özkasım, Hale. "Müze ve Müzecilik." T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI, NO: 2958, 9, (2018).

[3] Keleş, Vedat. " MODERN MÜZECİLİK ve TÜRK MÜZECİLİĞİ." Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (2010).

Anladığımız kadarıyla koleksiyonların sadece yer değiştirmesi değil, aynı zamanda sistematik bir düzenleme de söz konusudur. Ancak Osmanlı'da "müze" kavramı bu eserlerin Aya İrini'ye taşınmasından bir sene sonra ortaya çıkar. 1846 yılında bu koleksiyon artık resmi bir müze olarak tanımlanır ve ilk müzelerin çoğunda olduğu gibi halka açılmaz, girmek için özel izin gerekir. Yani "müze" Osmanlı halkı için hala çok uzak bir kavramdır. Topkapı Sarayı'nın birinci avlusunda yer alan ve fetihten itibaren cephanelik (Cebehâne-i Âmire) olarak kullanılmış bu kilisedeki müzenin aynı zamanda ilk askeri müze olduğunu söyleyebiliriz. Bu müzenin bahsi çeşitli seyahatnamelerde "Yeniçeri Mmüzesi" olarak geçer. Todor Yankov, henüz 1826'da kaldırılmış yeniçerilerin[1] kıyafetlerinin ve silahların 1846'da çok özel bir koleksiyon olarak sergilendiğini söyler seyahatnamesinde.[1] (Yankov, 2022). Yeniçeri Ocağı'nın olaylı bir şekilde kaldırılmasının üzerinden henüz 20 sene geçmesine rağmen yeniçerilerin ekipmanları [2] tarihi eser olarak görülmüş,, yeniçerilerin eşyaları, kıyafetleri ve silahları yok edilmemiş,, bir kültür olarak korunması ve tarihten tamamen silinmemesi istenmiş; bu amaçla kıyafetler ve diğer eşyalar özenle korunarak mankenler üzerinde sergilenmeye başlanmıştır. Bu bize Osmanlı'nın o dönemki koruma anlayışı hakkında güzel bir izlenim bırakmıştır diye düşünüyorum.

1846'da kurulan bu müzeye gerçek anlamda müze ismi verilmesi Sadrazam Ali Paşa döneminde 29 Ocak 1869 tarihli bir talimatta yer almış ve tabir "müzehane" olarak kullanılmıştır: Müze-i Hûmayun /Müzehane-i Hûmayun (İmparatorluk Müzesi). Müzenin ilk yöneticileri yabancıdır: Edward Goold, Tarenzio, Dethier. Bunda şaşırılacak pek bir durum yoktur çünkü müze kavramı Osmanlı için çok yeni, Batı için oturmuş bir sistemdir. Ancak, buna rağmen Türk idarecilerin ve özellikle Osman Hamdi Bey'in müzecilik alanındaki çalışmaları Osmanlı müzeciliğine en parlak dönemini yaşattır.

Müzenin yabancı yöneticilerinden kısaca bahsetmek, Osman Hamdi Bey yöneticiliğinin önemini daha iyi anlamamıza yardım edebilir. Edward Goold, Mekteb-i Sultanî'de tarih öğretmenliği yapmış,, İstanbul'un tanınan Avrupalılarından biriydi ve göreve Ali Paşa'nın önerisiyle müdür olarak getirilmişti. Onun dönemi, eski eser tanımının yapıldığı, çevre illerden ve Anadolu'dan eski eserlerin İstanbul'da toplanmaya başladığı bir[3] dönemdir.

[1] Yankov, Todor. İstanbul'dan İzlenimler: 19.yüzyıl sonlarında şehir. Çeviri: Hüseyin Mevsim. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2022.

Bunu[1] Müze için güzel bir başlangıç olarak kabul edebiliriz. Tarenzio dönemi müdürlük kalkmış, konservatör olarak görev yapmıştır. Kendisi yaklaşık bir sene görevde kalmış ve bu süre zarfında bilinen önemli bir gelişme yaşanmamış, sadece Schliemann ile yazışmaları bulunmuştur. Son yabancı yönetici Alman Dethier döneminin en bilinen olayı Truva hazinelerinin Schliemann tarafından kaçırılmasıdır. Bu dönemde 2.Asar-ı Atika Nizamnamesi çıkarılmıştır, koruma ve miras kavramlarına bir darbe de bu nizamname ile gelmiştir. İlk nizamnamede (1869) tarihi eserlerin yurt dışına çıkışı kesin olarak yasaklanmışken, ikincisinde (1874) geri adım atılmış ve eserlerin üçte birlik kısımları çıkararak kişiye, devlete ve toprak sahibine kalmıştır. Eserleri çıkararak/bulan kişinin bunları yurt dışına çıkarmasında da herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır. Bu kararın, dönemin müze yöneticilerinin başarısızlığı olarak da yorumlayabiliriz, devlet idaresine Avrupa'dan gelen baskılar olarak da yorumlayabiliriz. Bu konuda Dethier'in aldığı eğitimden ve Alman kültürüyle yetişerek eser korumanın hassasiyetlerini öğrendiğinden dolayı İstanbul'daki görevinde de aynı hassasiyeti beklemek yanlış olmaz, ancak son kararı verenin de devlet olduğu unutulmamalıdır. Sonuç olarak Türk müzeciliği istenilen seviyeye gelememiş, ve bunda devletin olduğu kadar yabancı idarecilerin rolü olduğu da söylenmiştir. Arif Müfid Mansel'in Alman yazar R. Lindau'nun "Nord und Süd Eine Deutsche Monatsschrift" adlı eserinden naklettiğine göre yabancı idareciler "İstanbul'u önemli bir sanat merkezi haline getirmekten ziyade kendi memleketlerindeki müzeleri zenginleştirmek gayesini güdüyorlardı." [1][2] Maalesef hem bu anlayış hem de devletin siyasi ilişkileri daha ön planda tutması sebebiyle müzecilikte Avrupa seviyesine yaklaşamamıştır. Siyasi ilişkilerin müze müdürü seçimini nasıl etkilediğini şu örnekle anlayabiliriz: Dethier'in ölümünden sonra müzenin başına yine Alman bir yönetici bulma çabalarına girilmiştir çünkü o dönem Almanya ile ilişkilerin yakınlaştığı dönemdir. (Ata, 2021)[2] . Anlaşıldığı üzere müzenin başına geçecek kişinin kabiliyetinden çok Alman olması önemliydi. İstanbul'da olan ve çoğu eserin yine Anadolu'dan çıktığı bir müzeye inatla Alman yönetici aramak ve bunu siyaset için yapmak, konservasyon ilkelerine ters düşmez mi? Nitekim, uygun bir aday bulunamaması sonucu Dethier'in ardından 1881'de kariyer ve tecrübe açısından da yeterli olduğu aşikâr olan Osman Hamdi Bey'in müze müdürlüğüne tayini, hem yabancı müze müdürlerinin sonu olmuş; hem de onun tarafından hazırlanan 1884 tarihli nizamname ile 1869 ve 1874 tarihli düzenlemelerdeki aksaklık ve boşluklar giderilerek, devlet malı/mülkiyeti ile Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu ve son yüzyılda kabullendiği kültürel miras kavramına dayalı ve Alman baskısının hafifletildiği yeni bir dönem başlamıştır (Rukancı & Anameriç, 2019).[3]

[1] Mansel, Müfid Arif. 'Osman Hamdi Bey.' Belleten 24, 94 (Nisan 1960): 291-301

[2] Saatçi Ata, Meltem Begüm. "Müzeciliğin Gelişmesinde Müze-i Hümayûn Müdürleri Philipp Anton Dethier ve Osman Hamdi Bey Dönemlerinin Karşılaştırmalı Bir Değerlendirmesi." GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES, (2021): 1473-1499.

[3] Rukancı, Fatih & Anameriç, Hakan." ARŞİV BELGELERİ İLE II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİ MÜZECİLİK FAALİYETLERİ." TAD, C. 38/S. 66, (2018): 383-418.

Rum asıllı Osmanlı sadrazamlarından İbrahim Ethem Paşa'nın oğlu olan 1842 doğumlu Osman Hamdi Bey'i çoğumuz Kaplumbağa Terbiyecisi'nin ressamı ya da Kadıköy'ün ilk belediye başkanı olarak tanıyoruz. Kendisi aynı zamanda ilk Türk arkeologdur ve yabancı idarecilerden sonra 1881'de "bir kere de Osmanlı müdürünü denemek" (Ata, Müzeciliğin Gelişmesinde Müze-i Hümayûn Müdürleri 2021) anlayışıyla Çinili Köşk'te göreve gelmiştir. O dönem müze olarak restore edilen Çinili Köşk, Osman Hamdi döneminde inşa edilen Âsâr-ı Atıka Müzesi ve Müze-i Hümayun, günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzeleri kompleksinin içerisinde. Onun dönemi büyük başarılarla doludur ve bunlardan en önemlileri 1884 ve 1906 tarihli Âsâr-ı Atıka Nizamnameleri'nin kabulüdür. Bu nizamnamelerle yurt dışına eser kaçakçılığının kanunlarla büyük ölçüde önüne geçilmiştir. Genel olarak kültürel mirasın her konusunda titizlik göstermiştir. Kendinden önceki müdürün Çinili Köşk'ü müze olarak tahsis etme sürecinde zarar gören köşkü de bizzat kendi onartmış ve çinilerini tekrar gün yüzüne çıkartmıştır. Çeşitli kültür sahalarının korunması için çalışmalar yürütmüş, Side antik kentine iskân olunmaması hususunda özel bir çaba göstermiştir. Onun sayesinde kaçak ya da izin alarak kazı yapan çok sayıda yabancı gezgin ve bilim adamının yurt dışına eser çıkarmaması için sıkı bir takip başlatılmıştır. Dolayısıyla ülkedeki kültür mirasının önemini fark edilmeye başladığı bu yıllarda çıkarılan bu kanunla ülkedeki eserlerin tek sahibinin Osmanlı hükûmeti olduğu vurgulanmıştır (Özkasım, Müze ve Müzecilik)2018). [1] Dönemin padişahı II.Abdülhamid'iii. Abdülhamid'i de bu konudaki hassasiyetinden dolayı anmadan geçmek olmaz zira kendisine ait kütüphane ve müzesi olduğu bilindiği gibi müzelere olan şahsi ilgisi aşikâardır. Onun dönemindeki müzecilik anlayışı eski eserlerin korunması odaklıdır. Bu anlayışta belki de artık diplomasi ve askeri başarıların yeterli olmadığı, toplumların bilgiyle üstünlük kurma çabasına giriştiği bir dönemin yaşanması etkili olmuş olabilir. Sözlerimi toparlayacak olursak, sultanlar tarafından çoktan başlamış olan koleksiyonculuk faaliyetlerinin Osmanlı özelinde müzecilik faaliyetine dönüşmesi Batı'dan çok sonra 19. yüzyılda gerçekleşmiş; Osman Hamdi Bey döneminde de Osmanlı müzeciliği bir standarta oturmuş ve çağdaş müzecilik onun çabalarıyla gelişmiştir.

[1] Özkasım, Hale. "Müze ve Müzecilik" T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI, NO: 2958, 9, (2018).

KAYNAKÇA

Saatçi Ata, Meltem Begüm, M. B. (2021).. "Müzeciliğin Gelişmesinde Müze-i Hümâyûn Müdürleri Philipp Anton Dethier ve Osman Hamdi Bey Dönemlerinin Karşılaştırmalı Bir Değerlendirmesi.." GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES, (2021): 1473-1499.

Keleş, Vedat V. (2010). "MODERN MÜZECİLİK ve TÜRK MÜZECİLİĞİ." Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (2010).

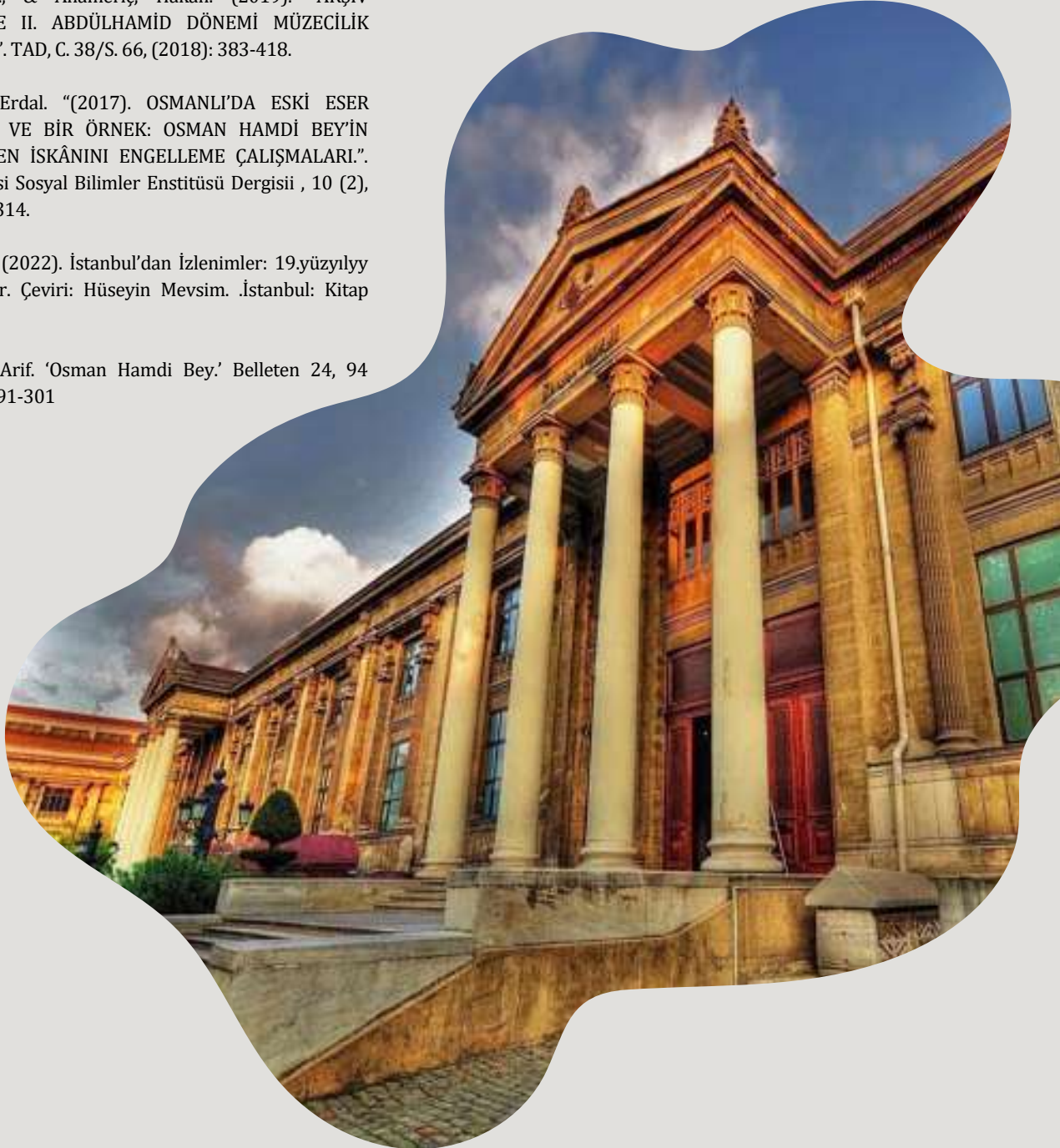
Özkasım, Hale H. (2018). "Müze ve Müzecilik". T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI, NO: 2958, 9., (2018).

Rukancı, Fatih, & Anameriç, Hakan. (2019). "ARŞİV BELGELERİ İLE II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİ MÜZECİLİK FAALİYETLERİ." TAD, C. 38/S. 66, (2018): 383-418.

TaşbaşAŞBAŞ, Erdal. "(2017). OSMANLI'DA ESKİ ESER KORUMACILIĞI VE BİR ÖRNEK: OSMAN HAMDİ BEY'İN SİDE'YE GÖÇMEN İSKÂNINI ENGELLEME ÇALIŞMALARI." Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10 (2), (2017): 1299-1314.

Yankov, Todor. (2022). İstanbul'dan İzlenimler: 19.yüzyıly sonlarında şehir. Çeviri: Hüseyin Mevsim. İstanbul: Kitap Yayınevi, .2022.

Mansel, Müfid Arif. 'Osman Hamdi Bey.' Belleten 24, 94 (Nisan 1960): 291-301

TAHRİR DEFTERS

by *Hüseyin Karabulut*

Introduction

The main source of income of the Ottoman state was taxes. In the determination of tax sources, the counting method of the former Turkish states was taken as a basis. For these reasons, taxes were recorded systematically and regularly in documents and booklets called "defters". There were many different types of taxes in the Ottoman state. Parallel to this situation, different types of "defters" existed. For example, while there were "avarizhane" "defters" for "avariz" tax, which is an emergency tax, there were "cizye defters" to keep track of the jizya tax collected from non-Muslims.

The subject of this article is about the tahrir "defters", an important recording tool of the Ottoman Empire. In the first part, I will give the introduction of the "tahrir defters".

Then, I will provide detailed information about the "defters" and its content and then state how the "tahrir defters" can be a source for issues in other fields, the works and thoughts of the authors who expressed their opinions on this subject. In the last part of the article, I will include the conclusion.

Tahrir is the process of determining the possible tax amount, population, land, and real estate with a committee such as a trustee (emin), a scribe and a protector appointed within the framework of the administrative organization and system to be applied in the regions that the Ottoman Empire conquered. This method was used not only by the pre-Ottoman Islamic states, but also by some contemporary states of the Ottomans[1] such as The Arabs had practiced it in Egypt and Spain, the Seljuks in Iran, the Ilkhanids in Iran, and India[2]. However, this method was used if the "timar system" was to be applied in that region. "Timar system" is state land that is transferred for the operation of civil servants in exchange for their services. The Ottoman State immediately implemented a tahrir in the newly conquered lands. However, due to the possibility of people changing to cities or fleeing to the mountains due to the war, a tahrir could be held again in the same region a few years later, so that people who came back to their regions would be detected. The accession of a new sultan to the throne caused tahrir to be remade. In addition, although there are civil servants who say that tahrirs are made or

[1] Öz, Mehmet. "Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler." *Vakıflar Dergisi*, 22 (1991): 430.

[2] "Tahrir Sistemi ve Tapu Tahrir Defterleri," *tarihvedenediyet*, accessed December 3, 2022 <http://tarihvedenediyet.org/2009/09/tahrir-sistemi-ve-tapu-tahrir-defterleri>

should be done every thirty years, this period has varied from region to region. However, some stable regions have examples supporting the Thirty-Year Theory[1].

The term "defterolgy" comes from the "tahrir defters", which we will talk about exactly. The name given to the field defined as a sub-discipline in the studies on Ottoman History, which is used to describe the studies based on the tahrir registers from the 15th and 16th centuries.

CONTENT AND PURPOSES

Defters are generally considered in three types. These are categorized as "mufassal", "icmal" and "evkaf".

The meaning of the word "mufassal" is precisely detailed. As the name suggests, such "defters" contained more details than the others. These cities, which are in the center of the sanjaks and called as "nefs", are first recorded in the "mufassal defters". When registering the population neighborhood, details were given about while non-Muslims are usually written according to the distinction between "hâne", "müzevvec" (married) and "mücerred" (single), Muslims define the amount of land in their possession as tam "çift", nîm/half çift, "ekinlü-bennak", "caba-bennak", etc. and their marital status are recorded as "hâne" (married and living with their family) and "mücerred" (single). The term "çift" is used to denote the size of agricultural fields that can be driven by two oxen and has the same meaning as farm. The "çift resmi", "a farm", constituted the main tax unit of landed peasant families (households, hanes). The farmer, who owned a farm amount of land, also referred to as the "whole çift", was obliged to pay a tax to the "sipahi" (cavalry), which varied according to the regions. If the amount of land in his possession was half of this, then he would be recorded in the book as a half-çift (nîm-çift) owner and he would pay half of the tax determined for the "çift resmi". The married "raiyyet" (public), who had no land or had less land than the "nîm çift", was recorded as "bennak".[2] Persons who were exempt from tax for various reasons were written by specifying their status, and non-Muslims were written separately under the group they belong to (Jewish, Greek, Armenian)[3]. Following the registration of the adult male population, a breakdown of the amounts to be obtained from the city is included. While the same application is made in the writing of the villages, it is stated

[1] Öz, "Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler." 430.

[2] "Çift Resmi," *İslam Ansiklopedisi*, accessed January 20, 2023 <https://islamansiklopedisi.org.tr/cift-resmi>

[3] Öz, "Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler." 431.

whether the lands are "has" (owned), "timar", "vakıf" (foundation) or "mülk" (property) at the head of each village.

The information that we cannot reach from the "mufassal defters", we can reach from the "icmal defters". In general, we can talk about two types of "icmal". The first type of "icmal's", called "timar icmali", are the "defters" that show how the revenues of a region are shared between the heads of the sultan, "beylerbeyi" (commander-in-chief), "sancakbeyi" (head of sanjak) and the owners of the ziamet (given land to people who did military services for state) and timar[1]. The second type of "icmal" includes the population and income of the settlement centers in a region, under the types of "dirlik" (exactly same meaning with timar) to which they generally belong, but without the names of the dirlik owners[2].

The third and last type of defter is the "evkaf defters". It is a type of "defters" that contains the records of foundations in the region and their incomes and expenditure items to which these incomes are allocated.

The first "tahrir defters" example that has survived to the present day is "Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid", which belongs to the year 1431/1432. This work, which is the work of Halil İnalçık, is of great importance as it is the first, but it is a unique source for us to understand that period. It is a defter belonging to today's Albanian region, which was newly conquered by the Ottoman State. This is proof that the Ottoman State quickly applied the tahrir system in the newly conquered regions. In this "tahrir defter", the names and subunits of the regions are given in detail, as well as the number of households and "hasil", that is, the number of crops that have just started to keep ears.[3] The tahrir defters provides formality to the right holder and a great order for the state. For this reason, bandit groups that took unfair possession of land were disturbed by this situation. Especially in the newly conquered regions, such situations were encountered. It is estimated that this arrangement was one of the factors of the rebellion in the Albanian region between 1432 and 1436.

As it can be understood from this book, the "tahrir defters" directly show us the amount of tax that the state expects from that region. In addition, these censuses were made to determine the tax population potential[4]. During the inspection, the revenue figures of the

[1] Öz, "Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler." 432.

[2] Öz, "Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler." 432.

[3] İnalçık Halil, Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1987.

[4] Öz, Mehmet, "Tahrir", İslam Ansiklopedisi, accessed January 18, 2023, <https://islamansiklopedisi.org.tr/tahrir>

products in the ledger given to the trustee from the center were compared with the three-year tax amount collected from each product, which emerged in the light of the information obtained from the owners of the "reaya" and "dirlik", and if appropriate, the average of these three years was recorded in the book as annual income.[1] However, the difference between the amount of money determined by the state and the amount of money in the market caused problems from time to time. It was a method to use the economic wheat equation to calculate the whole production in detail. Ertürk made more detailed calculations by converting all production to its economic wheat equivalent based on districts of Akşehir Sanjak. While converting barley into wheat, he used the coefficient of 0.714 by proportioning the prices of the two products. For cereals, a seed ratio of 3 to 1 and a mill loss of 10% have been accepted.[2] However, the fact that measurement units such as mud and bushel vary from region to region, and in some cases even within the starboard, presents an important problem. The use of baskets as a unit of measure in some regions has been a problem in comparison with other regions because it has made it impossible to learn the exact amount since there is no standard for basket sizes.

By comparing the production expectation recorded at different times of the same region, it has made it possible to observe the fluctuations in soil fertility in which period of famine or disaster.

Nothing wrote about the "avariz tax", except that the persons who are exempt from it are mentioned.

In general, there is no tax on animals and animal products, except for sheep, pigs in the Balkans and plain oil obtained from these animals. We do not have any information about cattle breeding[3].

Since the names of the regions and their sub-units are mentioned in the tahrir registers, they are very useful sources in terms of toponymy. In addition, possible structures such as mosques and "imarethanes" (charity organization), which may be registered in the "evkaf" registers, are important for the determination of the region and provide convenience.

The most important discussion topic among historians that we can reach with "tahrir defters" and the issue for which many solutions are offered is to measure the population.

[1] Öz, Mehmet, "Tahrir", İslam Ansiklopedisi, accessed January 18, 2023, <https://islamansiklopedisi.org.tr/tahrir>

[2] Orbay, Kayhan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Tarımsal Üretkenlik Üzerine Tetkikat ve Notlar" Belleten, accessed 19 January 2023 <https://belleten.gov.tr/tam-metin/311/tur>

[3] Öz, "Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler." 434.

While recording in the "tahrir defters", only male individuals who reached the age of puberty were recorded. For this reason, we cannot reach the population of women, girls, and boys. However, if in Christian families widowed women named "bive" were registered as the head of the family. Historians have used 3 main methods to overcome such difficulties.

i. Hane Multiplier: This method, used by Ömer Lütfi Barkan, recommends multiplying the number of persons in each household by 5. He thought that we could reach a conclusion by calculating this tax-exempt military and religious population as 10% compared to the general population and adding a population with this ratio to the population obtained after multiplication. However, he could not reach any multiply ratio about "bives". Noticing this omission, Heath Lowry used the method of multiplying "hanes" by 5 and "bives" by 4. M.A. Cook has adapted the multiplier as 4.5 for "hanes" and three for "nefers".[1] The definition of "nefer" is, in short, the recording of the father and his sons as one with this term.

ii. Demographic Multiplier: In this method, after determining growth rates and a reasonable range of mortality and fertility, if the comparison is long enough and the assumption of little or no migration can be accepted, it is possible to produce a reasonable, if not mathematically accurate, set of predictions that will show general lines of development. Reliable observations in other parts of the world can determine the upper and lower limits of natural increase. It is anticipated that the annual growth rate for pre-modern medicine is unlikely to be greater than 1% or 1.5%. [2] These situations can be mathematically formalized, and a conclusion can be reached. However, this mathematically formalized situation is deeply affected by several reasons. While these are birth control, abortion and infanticide that will be applied by the people, endemic diseases and migration that will occur against the will of the people.[3]

iii. Male Population Multiplier: "To find the total population, the male population is multiplied by the growth rate. it is possible to estimate the total population with reasonable accuracy and growth rate."[4]

[1] Ataman, Bekir Kemal, "Ottoman Demographic History (14th-17th Centuries); some considerations", Journal of Economic and Social History of the Orient, 35, 1992, p. 190.

[2] Ataman, "Ottoman Demographic History (14th-17th Centuries); some considerations" p. 190

[3] Ataman, "Ottoman Demographic History (14th-17th Centuries); some considerations" p. 190

[4] Ataman, "Ottoman Demographic History (14th-17th Centuries); some considerations" p. 191

Despite all these systematic methods, it is quite possible to encounter many problems. Because a part of the population may disappear from the register when they go from taxable to exempt status. It has become impossible for us to know the population in regions where taxes are paid in bulk. Families and individuals appearing in one survey rarely appear in other surveys, making it difficult to make a stable estimate of the population. In addition, the fact that births and deaths are not listed, and age and gender structure are not specified regularly appear as other problems of the subject.[1]

To solve this problem, historians seek help from other sources. For example, the "Cizye Tahsilatı Muhasebe Defterleri", which are formed by the regular updating of the non-Muslim population every year, constituted an important source for population estimation and calculation.

However, the "tahrir defterleri" were abandoned at the end of the 16th century. The reason for this can be seen as the change and transformation of the Ottoman state from the classical period. Since the 16th century, the weakening of the small "dirlik" owners and the special lands belonging to the "beylerbeyi" and high-ranking officials increased the country's income share. At the end of the 16th century, the two-front wars and the turmoil caused by the outbreak of the "Celali" revolts in the country and the poor situation of the people and the timar owners caused the villagers to leave their homes and flee to more sheltered places, the soldiers using firearms, the need to increase the revenues of the central treasury, etc. Due to reasons, the timar system lost its former importance, and the classical tahrir method also caused it to be abandoned.[2] Since the "iltizam system" (a private person's undertaking to collect any state tax revenue in return for a certain annual fee[3]) was widely implemented from this period, the timar system lost its importance and the need for a detailed book disappeared. After the 16th century, the "avarizhane defterleri" gained importance with the avariz tax.

CONCLUSION

Although the tahrir defterleri was first calculated for the potential tax return of the region, it has become a very important resource for researching other issues. The system was applied perfectly until the 17th century, and this affected the writing beauty of the defterleri. However, after the deterioration started, the contents, writing and order of the defterleri became highly corrupted and unreadable, as Ömer Lütfi Barkan stated[4]. The system, which started as an efficient system, lost its importance over time depending on the policy of the state.

[1] Ataman, "Ottoman Demographic History (14th-17th Centuries); some considerations" p. 188

[2] Emecen, Feridun, "Çift Resmi," İslam Ansiklopedisi, accessed January 20, 2023, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cift-resmi>

[3] Genç, Mehmet, "İltizam," İslam Ansiklopedisi, accessed January 20, 2023, <https://islamansiklopedisi.org.tr/iltizam-vergi>

[4] Berkan, Ö. L. "Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri II". İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası 2 (2012)

REFERENCES

Ataman, Bekir Kemal. "Ottoman Demographic History (14th-17th Centuries); some considerations", *Journal of Economic and Social History of the Orient*, 35, 1992, 187-198.

Barkan, Ömer Lütfi. (2012). Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri II . İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası , 2 (0) , . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifm/issue/856/9494>

Emecen, Feridun. "Çift Resmi", TDV İslâm Ansiklopedisi. (n.d.). Retrieved January 20, 2023, from <https://islamansiklopedisi.org.tr/cift-resmi>

Genç, Mehmet. "İltizam", TDV İslâm Ansiklopedisi. (n.d.) Retrieved January 20, 2023, from <https://islamansiklopedisi.org.tr/iltizam--vergi>

İnalçık, Halil. "Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid", Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1987.

Orbay, Kayhan. (2017). Osmanlı İmparatorluğu'nda Tarımsal Üretkenlik Üzerine Tetkikat ve Notlar. *Belleten*, 81(), 787-856. doi:10.37879/belleten.2017.787

Öz, Mehmet. "Tahrir", TDV İslâm Ansiklopedisi. (n.d.). Retrieved January 18, 2023, from <https://islamansiklopedisi.org.tr/tahrir>

Öz, Mehmet. "Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler", *Vakıflar Dergisi*, supplement to the vol. XXII., 1991.

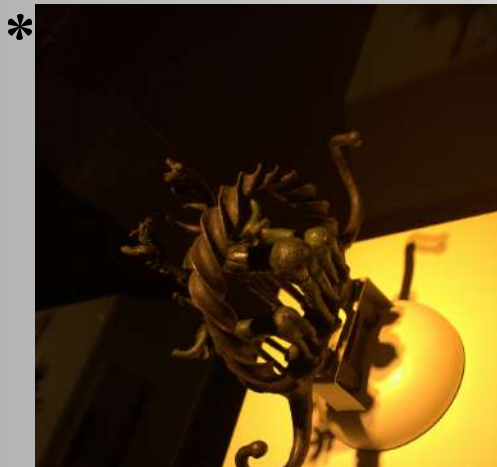

HAVE YOU NOTICED THIS BEFORE?

FATMA NUR KARAASLAN

In this part, I talked about the Hatti Sun Disk with bulls and deer figures in the Anatolian Civilization Museum and the Sıhhiye Sun Disk sculpture which Ankara residents constantly pass by. An original monument in the museum consisted of two bulls and one deer. These animals included one half sun disk. This disk-designed auger pattern and two bending irons that two little balls are located on the cusp of them. In addition, these irons curved backward, and the sun disk, which enclosed two bulls and deer, did not have extensive scale. If we stand at the frontal aspect of the Hatti Güneş Kursu, the left bull has fat and short four legs as regarded legs of the right bull. The left bull slant to deer, so this bull is close to it, and its' body has some patterns. The eyes of the left bull looked directly across. Moreover, the right horn of it is upward-curling slightly, the left horn is broken, and the left ear of it exists while the right ear of it was broken. There is no tail. It has a mouth and two nostrils. The bull on the right has slender and long legs and two horns, one of which is broken on the right side. It has two ears. The eyes of the right bull look throughout upwards. The mouth and nostrils are eroded over time and are not visible, and lastly, it has a tail. The deer is in the middle. It has two ears and a mouth, but it has no tail. The eyes of the deer look upwards. The left horn is non-damaged, but the right horn is broken. Figures of deers' horns were splayed, and the horns of the deer and the twist of the sun disc were in harmony. All animal depictions have nail details.

Although both seem the same at first glance, we realize that there are profound differences after detailed examinations. The original work reminds us of that period, giving us that feeling. For example, when we look at the original sculpture, we can visualize even archaeological studies or understand what the creator was thinking a little bit. However, this is not the case with the statue in Sihhiye. In the Sihhiye statue, the details are not sufficiently processed. We can even say superficially, this situation causes us to understand the statue fully and may not even attract the attention of many of us. As for the places where it is exhibited, the original is shown in a single lantern in the museum. The light is given to the sculpture allows us to look at the work with a more unique and artistic understanding. However, the statue in Sihhiye is located at a crossroads. The density of traffic and environmental sounds may also be one of the reasons that prevent the statue from being fully understood. On the other hand, if the sculpture had been made according to its original form, it would have had the same effect on the person who saw the sculpture, regardless of where it was exhibited. If we compare the original work and Nusret Suman's work, the work found in Ankara, Sihhiye, is a replica of the original Hittite Sun Disk sculpture. The two bulls and deer found in the original work are placed in the original frame of the work. The only difference in the frame in Nusret Surman's work is that there are balls at the end of the horn that extends towards the edges, under the auger shape, and it is upright rather than backward inclined. In the replica, the tails of the animals are also completely made. In the original work, the missing horn and ear of the bull standing on the left and the broken horn on the right were completed in the work of Nusret Suman. The leg thickness and length of the bulls were kept equal to the opposite of the original work. The proximity of the two bulls to the deer was kept equally. The horns of the deer in the middle of the bulls are longer than in the original work, and the two short horns found in the original work were not used in this work. Although the feet of the animal depictions in the sculpture are in the front of the frame and an integrated form in their original form, the animal depictions on the lead and toenails are not found in the replica in the nation. The animal depictions in their original form have eyes, but the statue in the nation does not have these eye shapes. In the Sihhiye statue, the animal heads are all facing upwards, and this is not the case in the original work.

İSTANBUL'A
(KONSTANTINOPOLİS)
ALTERNATİF BİR BAŞKENT:
ALEXANDRIA TROAS

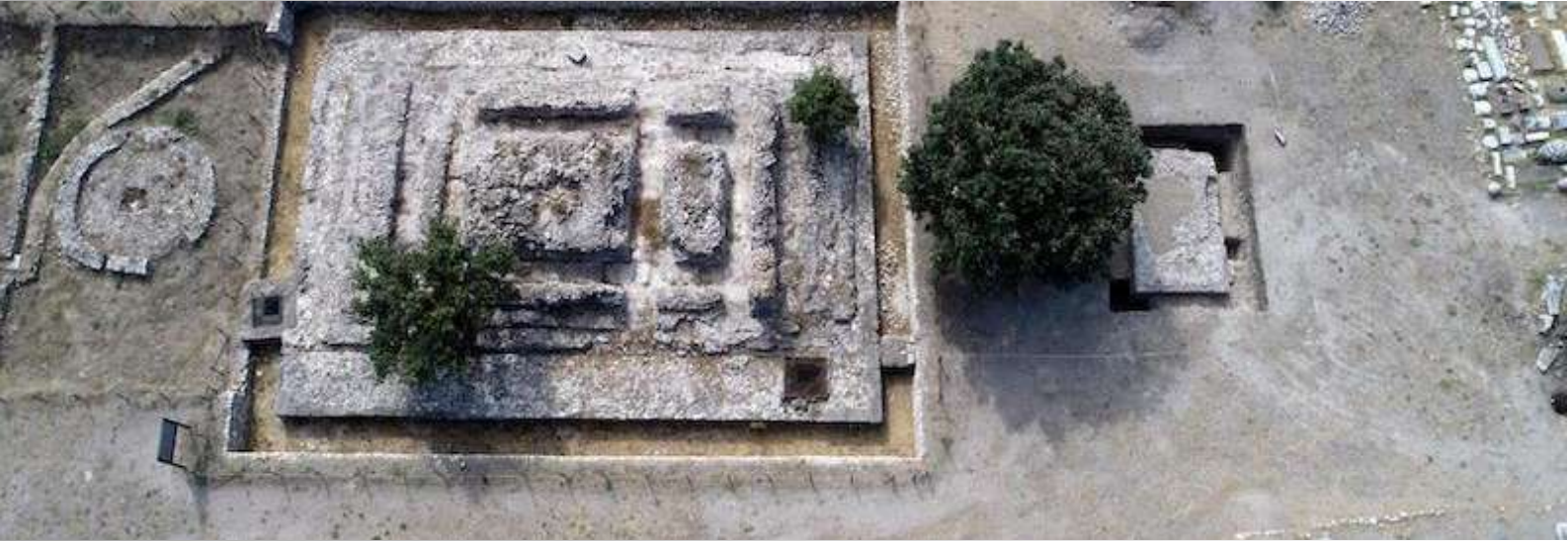
CEREN ADA YALDIZ

Alexandria Troas; Türkiye'nin batı kıyısının kuzey ucuna yakın, Bozcaada'nın güneyinde bulunan tarihi kuzeybatı Anadolu kentidir. Antik kent yaklaşık 400 hektarlık bir alana yayılmıştır. Alexandria Troas kenti, Büyük İskender'in adına MÖ 310 yılında kurulmuştur. Alexandria Troas Antik Kenti çok eskilere dayanan bir tarihe, birbirinden çeşitli eserlere ve Anadolu'daki en büyük hamam olan Heredos Attikus Hamamı'na sahip olmasına rağmen çok az sayıda kişi tarafından araştırılıp incelenmiştir. Bu projede önce Alexandria Troas Antik Kenti'nin geçmişini inceledim. Ardından Alexandria Troas Bölgesi'ne gittim ve o bölgedeki Alexandria Troas eserlerini fotoğrafladım ve Alexandria Troas hakkında pek çok bilgi edindim. Araştırmayı yaparken Alexandria Troas'ın çok köklü bir tarihe, birçok kültüre ve çok geniş bir coğrafyaya ev sahipliği yaptığını gördüm ve bu antik kentin daha çok kişi tarafından keşfedilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Araştırmada önce literatür taraması yapılmıştır. Bu amaçla TÜBİTAK arşivinde bulunan konu ile ilgili erişilebilir tezler ve online olarak ulaşılabilir makaleler incelenmiştir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda; Troas yarımadası ve Alexandria Troas Antik Kenti'nin coğrafi konumu ve tarihi coğrafyası, antik yazarların vermiş olduğu bilgiler ışığında değerlendirilerek kentin tarihsel gelişimi kronolojik olarak düzenlenmiştir. Ardından bu bilgiler ışığında antik kent ziyaret edilmiş ve fotoğrafları çekilmiştir. İlgili literatürdeki bilgiler ışığında çekilen fotoğraflar incelenmiş, elde edilen bulgular raporlaştırılmıştır.

Antik kent zamanında iki kere başkent yapılması düşünülmüştür ancak son derece stratejik bir alanda yer almasına rağmen turistlerin bile gezi rotasında yer almamaktadır. Bu araştırma ile bölgenin daha fazla tanınmasını sağlamak hedeflenmektedir.

a)Troas Bölgesi ve Tarihi

Antik Troas Bölgesi günümüzde Anadolu'nun kuzeybatı köşesinde bulunan ve Çanakkale ili topraklarını büyük ölçüde içine alan bölge antik çağlarda Troas olarak bilinen bölgedir. Troas bölgesi coğrafik olarak kabaca modern Biga Yarımadasına karşılık gelmektedir. Antik Troas bölgesi batıda Ege Denizi, güneyde Edremit Körfezi ve kuzeyde Marmara Denizi ile çevrilidir. Troas bölgesi Doğu ve Batı dünyaları arası köprü görevi gören önemli bir stratejik noktada yer aldığından dolayı eski çağlar boyunca önemli tarihi olaylara sahne olmuştur[1].Bölgede yapılan arkeolojik kazılar Troas bölgesinin en erken Neolitik Dönem'den beri Anadolu ile Avrupa dünyası arasında köprü görevi gördüğünü tanıklık etmektedir. Troas bölgesinin coğrafik önemini her şeyden önce MÖ 13. yüzyıl sonlarında olduğuna inanılan efsanevi Troya Savaşlarından kaynaklanmaktadır. Troya Savaşları kadar bölgenin stratejik önemine işaret eden bir diğer tarihi olay da Büyük İskender'in ordularını boğazlar üzerinden Anadolu'ya geçirmesinden anlaşılmaktadır. Troas bölgesi tarih boyunca hiçbir zaman önemini kaybetmemiştir ve her zaman coğrafik önemini korumayı başarmıştır[2].

Troas bölgesi, bahsedilen koşullardan dolayı tarih boyunca iskâna uğramış ve birçok uygarlığın yurdu olmuştur. Anadolu Yarımadası'nın içerisinde yer alan, birçok kentin kurulması için gerekli coğrafi koşulları barındıran ve çok önemli jeopolitik konumu ile insanlarda yaşamak için arzu uyandıran önemli bölgelerden birisi Troas bölgesidir[3].

Troas bölgesi, İlk Tunç Çağı'ndan itibaren stratejik konumu nedeniyle farklı bölgelerden gelen kültürlerin göç hareketiyle karşı karşıya kalmıştır. Konumu nedeniyle Troas bölgesi tarihöncesi dönemden itibaren pek çok farklı göçle karşı karşıya kalmıştır. İki deniz (Ege ve Karadeniz); iki kıta (Avrupa ve Asya) arasındaki konumu Troas bölgesine yönelik göçlerin başka bir bölgeye geçmek için bir tür istasyon gibi değil, tam tersine bölgeye yerleşim ya da kontrol amaçlı olmasını sağlamıştır[4].

Troas bölgesi arkeolojik araştırmalar, Homeros'un anlattığı mitolojik Troia yerleşmesini bulma çabalarıyla birlikte başlamıştır. Troia'yı bulma çabasıyla Avrupalı gezgin, araştırmacı ve askerler bölgede birçok araştırma ve çalışma yürütmüş ve birçok yerleşimi keşfetmiştir. Troas bölgesini bilimsel anlamda ilk olarak inceleyen Heinrich Schliemann'dır. Troia ve benzeri yerleşimleri bulmak amacıyla, 1881 yılında tüm Troas bölgesini içeren kapsamlı bir araştırma yapar. Modern anlamda ilk sistematik araştırmalar ise Calvert ve Cook'un yapmış olduğu öncü çalışmalarla birlikte başlar[5].

Çağlar boyunca Asya'dan Avrupa'ya ya da Avrupa'dan Asya'ya geçişlerde bir köprü olmuş olan bölgede bu nedenle aynı anda pek çok etnik grup bir arada yaşamıştır. Troas'ın en önemli kenti İlion adıyla da bilinen Troya'dır. Troas'ın güneyden ve güneybatıdan etrafını kuşatan İda Dağı (Kaz Dağı) eteklerine kadar uzanan ovası ise sakinlerine toprağa bağlı ürün elde edebilecekleri elverişli bir tarımsal alan sunuyordu(Kaya,M.A. 2016).Tunç Çağı'ndan itibaren bölgenin en önemli kenti Troya'dır. Troya haricinde Troasbölgesinin başlıca şehirleri; bölgenin Lampsakos (Lapseki), Abydos (Naraburnu), Dardanos (Çanakkale), Priapos (Karabiga), Sigeion (Yenişehir), Alexandria Troas (Eski İstanbul), Neandreia (Ezine-Çığı Dağı), Zeleia (Sarıköy) ve Assos (Behramkale)'tur[6].

Troya-MÖ 3. binyılın başlarında kurulmuş olan kent- bölgede kendine özgü bir kültür yaratmış ve bu kültür Batı Anadolu'da çok geniş alanları etkisi altına almıştır[7].

Bölgede çeşitli tarihlerde gerçekleştirilen bilimsel araştırmalar ve arkeolojik kazılar buluntular sonucu, bölgenin en eski sakinlerinin Beşiktepe ve Kumtepe'de yerleşmelerinde iskân ettiği görülmektedir Troia'yı ilk kez kazın Schliemann, Troya savaşının kahramanlarının mezarlarını ararken yanlışlıkla Beşiktepe'yi bulmuştur. Beşiktepe ve Kumtepe'nin yerli halklarını, Troas bölgesinde MÖ 3000-MÖ 1200'de İlion (Troia) halkarı izler. Roma döneminde Troas bölgesinde iki tane büyük deprem meydana gelmiş, bölge Romalıların ilgisiyle kısa sürede toplanmıştır. Bu dönemde başta deniz kıyısında bulunan liman kentleri olmak üzere kentlerin zengin ticaret ve sosyal hayatı, Hristiyanlığın tanıtımını yapan Havari Paulos'un bölgeye iki defa gelmesini gerektirmiştir.MS 324 yılından itibaren Bizans dönemi başlamıştır. MS 13. yüzyılda Selçuklular hâkimiyetine giren Troas bölgesi, MS 1345 yılında Osmanlı Devleti'ne geçmiştir.[8]

[1]M. YILMAZ KOLDAMCA, "ANTİK ÇAĞ BİLİMİNDE TROAS BÖLGESİ".

[2]M. YILMAZ KOLDAMCA, "ANTİK ÇAĞ BİLİMİNDE TROAS BÖLGESİ".

[3]V. TOLUN, "TROAS BÖLGESİNDE YUNAN VE ROMA TİYATROLARI".

[4]R. ASLAN, "TROAS BÖLGESİ'NDE GÖÇLER, DİLLER VE KÜLTÜRLER".

[5]A. AYDIN, "TROAS BÖLGESİNDE ANTİK KALINTILARI IŞIĞINDA ŞEHİR VE ŞEHİRCİLİK SÜRECİ".

[6]"TROAS BÖLGESİ," KÜTÜPHANE, ARKEOLOJİK HABER, ERİŞİM 14.01.2018.HTTSP://WWW.ARKEOLOJIKHABER.COM/HABER-TROAS-BOLGESI-7657/

[7]R. KÖRPE VE M.F. YAVUZ, "PERS HÂKİMİYETİNDE TROAS BÖLGESİNE YAPILAN GÖÇLER," ÇANAKKALE ARAŞTIRMALARI TÜRK YILLIĞI(2012).

[8]V. TOLUN, "TROAS BÖLGESİNDE YUNAN VE ROMA TİYATROLARI".

b) Alexandre Troas Kenti Coğrafyası ve Tarihi:

Alexandria Troas kenti bugün Çanakkale'nin Ezine ilçesinde Odun İskelesi'nin 3 km kadar güneyinde bulunan Geyikli Bucağına bağlı Dalyan köyü sınırları içerisinde yer almaktadır. Troas bölgesinin batısında yer alan antik kentlerden biridir[10]. Büyük İskender'in ölümü sonrası halefleri onun adını yaşatmak için Makedonya İmparatorluğu'nun genelinde Alexandria adıyla pek çok kent kurdular. Alexandria Troas ise Çanakkale Boğazı Dardanelles'in çıkışındaki konumu, doğal koyları, teraslar üzerine yayılan yerleşime uygun topoğrafyası nedeniyle bugünkü yerinde kuruldu. Bölgedeki altı eski yerleşimin halkı synoikismos adı verilen zorunlu göçle yeni Hellenistik şehrin nüfusunu oluşturdular. Alexandria Troas Kuzeybatı Ege'de İtalya'daki kentlerin mimari özelliklerini gösteren büyük bir yerleşimdir. Antik kent Alexandria ismiyle Anadolu'da kurulan üç yerleşimden kalıntıları bugün görülebilen tek yerdir. Bu görkemli yerleşim 8 km'den uzun suru ve içinde kapsadığı yaklaşık 400 hektarlık alanı ile Anadolu'daki en büyüklerdendir. Roma İmparatorluk döneminde antik kentin limanı yaklaşık üç yüzyıl boyunca yakınlarındaki Çığır Dağı ve çevresindeki Marmor Troadense-Granit monzonite kaynağından imal edilen devasa sütunlar Akdeniz Havzasının her yerine ihraç edilmiştir. Alexandria Troas'ın antik limanı aynı zamanda Aziz Paulus'un İncil'de de anlatım bulan 2 ve 3 misyonerlik geziler için kullanılmıştır (Öztepe,2020).

Kent, deniz seviyesinden yukarıya doğru meyilli, liman havzasını içine alan, tepeyi kuşatarak 400 hektarlık bir alanı kaplamaktadır. Pir-i Reis'in "Kitab-ı Bahriye"sinde geçen "Eski İstanbul" veya "Eski İstanbolkuk" adı, bugün de yörede kullanılmaktadır. Yine Pir-i Reis'in belirttiğine göre Yunanlılar tarafından önceleri "Troy" olarak bilinen kent, daha eskiden de Miletlilerce "Troas" veya "Troad" olarak adlandırılmaktaydı İlk Seyyahların araştırmalarında da kent "Troy" olarak geçmektedir. Ege'de bir ada olan antik "Tenedos"un (Bozcaada) karşısında, denize bakan sahilde yer alan Alexandria Troas'ın kuzeyinde Akhaion-Akhileion, doğusunda Neandria-Kebrone-Skepsis, güneyinde Colonia-Larissa'dan başka birçok antik kentile Assos yer alırken, batısında Ege Denizi ve Tenedos adası bulunmaktadır. Bu bölgede limanı ile ün salan kent, Antik Çağ'da civar kentlerle ve Marmara-Ege ve Akdeniz'in kıyı şehirleriyle denizden bağlantılı; karadan da bu bölgeyi dolaşan karayolu ağının kavşak noktası durumundaydı[11].

Alexandria Troas yapay limanı sayesinde güçlü ve zengin bir ticaret kenti olmuştur. Elverişli coğrafi konumundan ötürü gelişmiş bir ticarete sahip kent Roma İmparatorluğu'nun başkentliğe aday gösterilebilecek kadar önemli olmuştur. Antik dönem içinde böyle hızlı bir gelişimi gösteren kent sayısı çok sınırlıdır[12].

Alexandria Troas, Küçük Asya ve Makedonya arasındaki siyasi ve ticari ilişkileri güçlendirmek ve geliştirmek için Büyük İskender'in generallerinden Antigonos tarafından "Sigia" adlı küçük bir köyün yerine "Antigonia" adıyla MÖ 310 yılında kurulmuştur. Bu tarihten hemen sonra Lysimakhos tarafından Büyük İskender'in anısını yaşatmak amacıyla ismi değiştirilen kente "Alexandria Troas" (Troas İskenderiyesi) adı verilir[13]. Bunu yapmasındaki amaç, Büyük İskender öldükten sonra komutanları arasında gelenek haline gelmiş kendi adlarına kent kurmadan önce Büyük İskender adına kent kurmalarının dinsel açıdan yararlılığına inanmalarıdır. Bu nedenden dolayı "Alexandria" adında birçok kent oluşmuştur. Bu kenti, diğerlerinden ayırt edebilmek için Troas'dakine Alexandria Troas adı verilmiştir. Kentin kuzeyinde; Akhaion ve Troia güneyinde; Kolonoı, Larissa, Assos doğusunda; Neandria, Kebren, Skepsis batısında; Tenedos ve Ege Adası bulunmaktadır. MÖ 310 yılında Antigones'in kurduğu kent; kıyıda Kolonoı, Larissa, Hamaksitos iç kesimlerde ise Neandria, Kebren ve Skepsis'i içine almıştır. Bu kentlerin aynı çatı altında toplanması, siyasal olarak Büyük İskender'in komutanları arasındaki rekabette daha güçlü olabilmek ve ekonomik açıdan da daha fazla güç elde edebilmek içindir. Ayrıca kurulmasındaki asıl amaçta Küçük Asya ve Makedonya arasındaki siyasi ve ticari ilişkileri sağlayabilmektir. Bahsettiğimiz şehirlerin bir araya toplanmasıyla birlikte kent, Gülpınar'dan Troia'ya ve doğuda bugünkü adıyla Evciler'e kadar sınırı olan Anadolu'nun en büyük antik kentlerinden birisidir. Kent kısa zamanda Troas'ın önemli bir ticaret merkezi durumuna gelerek bir anlamda bölgenin başkenti halini almıştır.

Uzun bir vakit boyunca Strabon'un Geographia [Coğrafya] adlı eserinin ilk bölümünde yazdıklarının İlion'u değil de Aleksandria Troas'ı kastettiği anlaşılmamıştır. Strabon kentin adını değiştirmiş olan Lysimakhos'un yine bu kenti yaklaşık 40 Stat (8 kilometre) uzunluğunda bir sur ile çevrelediğini söylemiştir. Böylelikle kent yaklaşık 390 hektarlık bir yüzey ölçüsüne sahip olmuştur. [14].

MÖ 301 yılında Antigones'in İpsos Savaşı'nı kaybedip ölmesiyle kent, Asya hükümdarı Lysimachos'un egemenliğine girmiştir. Kent, MÖ 301 İpsos Savaşı'ndan MÖ 281'deki Corupedium Savaşı'na kadar Lysimachos yönetiminde kalmıştır. Lysimachos zamanında, kente tapınak ve sur duvarları yapılmıştır. Kente sistemli bir vergi politikası uygulayarak, kentin ismini taşıyan ilk sikke basılmış ve bu hızlı gelişme sayesinde kent, bölgenin en önemli kenti halini almış, bir anlamda başkent konumuna gelmiştir. Lysimachos'un MÖ 261 yılında Corupedium Savaşı'nda yenilip

[11]M. A. Taşçı, "Alexandria Troas (Antigonia)".

[12]H. Özdaş, "Alexandria Troas Antik Kenti Limanı ve Limanı Yapıları".

[13]M. A. Taşçı, "Alexandria Troas (Antigonia)".

[14]D. Çobanoğlu, "Alexandria Troas Kentinde Dor Düzeninde Bir Portiko".

(Öztepe,2017)

ölmesiyle, kent ve Batı Anadolu'da hâkimiyet Seleukosların eline geçmiştir. Bölge, MÖ 189'a kadar Seleukosların yönetimi altında kalmıştır. Bu siyasi olarak el değiştirmeler sonucunda bölgede zayıflayan idari sistem ve bunun sonucu olarak çıkan ayaklanmalar Seleukos Kralı III. Antiokhos tarafından bastırılmıştır. Seleukoslu yöneticilerin zamanında da kentte düzenli olarak sikke bastırılması, bu dönem sürecinde kentin hâlâ önemini koruduğunu göstermektedir. MÖ 226 yılında I. Attalos'un Seleukos Kralı Antiokhos Hieraks'ı yenmesiyle bölgedeki Seleukos yönetimi son bulmuştur. Kentte bir süre yaşanan siyasi karşılıklar sonrasında MÖ 133 yılında vasiyet yoluyla Roma İmparatorluğu'na bırakılmış ve de Roma eyalet sistemi içerisinde Asya eyaletine bağlanmıştır. Julius Ceasar kenti ziyaret etmiş ve bu önemli konumundan dolayı başkent yapmak istemiştir. Kente İmparator Augustus döneminde çok büyük bir önem verilmiştir. MÖ I. yüzyılda Augustus tarafından emekli Romalı askerler için kent, bir koloni haline getirilmiştir. "Colonia Augusta Troas" adını almıştır. Böylece kent, Roma merkezinden en uzakta yer alan koloni olmuştur. İmparator Augustus, kente İtalya'daki kentlerle aynı hakları verecek kadar çok önem vermiştir. Augustus, imparatorluğun başkentini İlion'a(Troia) veya Alexandria Troas'a taşımayı planlamışsa da bu gerçekleşmemiştir. İmparator Constantinde (MÖ 306-377) kenti başkent yapmak istemiştir. Daha sonra Bizans'ın başkentinin Constantinopolis olmasına karar vermiştir. İmparator Hadrian döneminde (MS 117-137) kente büyük yatırımlar yapılmıştır. Colonia Augusta Troas'ın, ikinci koruyucusu konumunda İmparator Hadrian bulunmaktadır. Bu dönem içerisinde kente yönetici olarak atanan Atinalı Tiberius Cladius Herodes Atticus denetiminde ve İmparator Hadrian'ın parasal yardımıyla kente çok sayıda yapı kazandırılmıştır. Bu yapılar arasında Herodes Atticus Hamamı da yer almaktadır. Kent, Hıristiyanlık döneminde, Erken Hıristiyanlık merkezlerinden biri konumuna gelmiştir. Havari Paulos kente gelmiş ve Hıristiyanlığı halka tanıtmıştır. Bizans çağında piskoposluk merkezi durumuna gelmiştir. Ancak bugün erken Hıristiyanlıktan sonraki döneme ait önemli bir kalıntıya rastlanılmamaktadır. Antik kaynakların övgüyle söz ettiği Hellenistik zenginliğe karşı günümüzde Bizanslılara ait kalıntılar azdır ve hiçbir kilise kalıntısı da bulunmamaktadır. Buna karşın Texier, burasının erken Hıristiyanlık Dönemi'nde önemli bir merkez olduğunu, İzmit Metropolitliğine bağlı piskoposluk merkezi "Skemender" şehrinin bu ovada yer aldığını ve Piskopos Antemios'un Assos'ta bir kilise yaptırarak burada yaşadığını belirtir. Erken Hıristiyanlık çağında kentin önemine karşın bu tarihten sonra yerleşimin olmaması nedeniyle, kentin uzun bir süre kullanım görmediği sonucuna varılır[15].

Kente İmparator Augustus döneminde çok büyük bir önem verilmiştir. Böylece kent, Roma merkezinden en uzakta yer alan koloni olmuştur. İmparator Augustus, kente İtalya'daki kentlerle aynı hakları verecek kadar çok önem vermiştir. Augustus, imparatorluğun başkentini İlion'a(Troia) veya Alexandria Troas'a taşımayı planlamışsa da bu gerçekleşmemiştir. İmparator Constantin'de (MÖ 306- 377) kenti başkent yapmak istemiştir. Daha sonra Bizans'ın başkentinin Constantinopolis olmasına karar vermiştir. İmparator Hadrian döneminde (MS 117-137) kente büyük yatırımlar yapılmıştır. Colonia Augusta Troas'ın ikinci koruyucusu konumunda İmparator Hadrian bulunmaktadır. Bu dönem içerisinde kente yönetici olarak atanan Atinalı Tiberius Cladius Herodes Atticus denetiminde ve İmparator Hadrian'ın parasal yardımıyla kente çok sayıda yapı kazandırılmıştır. Bu yapılar arasında Herodes Atticus Hamamı da yer almaktadır. Kent, Hıristiyanlık döneminde, Erken Hıristiyanlık merkezlerinden biri konumuna gelmiştir. Havari Paulos kente gelmiş ve Hıristiyanlığı halka tanıtmıştır. Bizans çağında piskoposluk merkezi durumuna gelmiştir. Ancak bugün erken Hıristiyanlıktan sonraki döneme ait önemli bir kalıntıya rastlanılmamaktadır. Antik kaynakların övgüyle söz ettiği Hellenistik zenginliğe karşı günümüzde Bizanslılara ait kalıntılar azdır ve hiçbir kilise kalıntısı da bulunmamaktadır. Buna karşın Texier, burasının erken Hıristiyanlık Dönemi'nde önemli bir merkez olduğunu, İzmit Metropolitliğine bağlı piskoposluk merkezi "Skemender" şehrinin bu ovada yer aldığını ve Piskopos Antemios'un Assos'ta bir kilise yaptırarak burada yaşadığını belirtir. Erken Hıristiyanlık çağında kentin önemine karşın bu tarihten sonra yerleşimin olmaması nedeniyle, kentin uzun bir süre kullanım görmediği sonucuna varılır[16].

Kent önemini Julius Ceasar'ın Alexandria Troas'ı ziyaret ettiğinde başkent ilan etmeyi düşünecek kadar Roma için önemli bir kent olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bunun en önemli nedeni şüphesiz kentin limandan kaynaklanan ticari zenginliği gelmektedir. Bunun dışında ayrıca Atinalı milyarder ve bilgin Herodes Atticus'un kentin ününü artırarak destekte bulunduğu bugün onun tarafından yaptırılan ve halen kente bir kısmı ayakta duran hamamdan anlaşılır[17].

Osmanlı döneminde önemli bir iskâna sahip olmayan kent, İstanbul'daki yapılar için bir taş ocağı olarak kullanılmıştır. Kentin yıkımı, 16. yüzyıl başlarında antik malzeme yeni bina yapımında kullanılmak üzere İstanbul'a götürülmüş ve kent kalıntıları bu nedenle zamanla yok olmuştur[18]. İstanbul'daki birçok yapının yanı sıra Sultan Ahmet Cami'nin yapımında kullanılmak üzere malzeme taşıyan ve günlük buraya gelip giden iki gemiden bahseder. İstanbul'a götürülenlerden başka birçok mermerde Bozcaada'ya ve başka yerlere taşınmıştır. Bu yağmacılar arasında Avrupalı gezgin ve gemiciler de vardı. Bunlar özellikle gemilerle yurt dışına süslemeli mermerleri götürmüşlerdi. Antik malzeme, Avrupalı gemiciler ve gezginler tarafından da kullanılmak üzere alınmıştır. Kentin deniz kenarında olması ve kullanılan deniz yolu güzergâhındaki konumu, antik malzemenin kolayca alınabilmesini sağlamıştır[19].

19. yüzyıldan sonra Alexandria Troas tamamen kendi kaderine terk edilmiştir. Günümüzde "Kestanbol Kaplıcaları" olarak bilinen şifalı sulan ile kent, bir şifa yurdu görünümündedir[20]. Osmanlı Dönemi'nde önemli bir iskâna sahip olmayan, mermer kalıntılarla dolu şehir, İstanbul'daki yapılar için adeta bir taş ocağı merkezi haline gelmiştir. Kentteki yıkımın 16. yüzyılda başladığı bilinmektedir.

[16]M. A. Taşçı, "Alexandreia Troas (Antigonia)".

[17]F. Bayram, Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu'nun 30. Yılı Anısına Türkiye Arkeolojisi.

[18]V. Tolun, "Troas Bölgesinde Yunan ve Roma Tiyatroları".

[19]V. Tolun, "Troas Bölgesinde Yunan ve Roma Tiyatroları".

[20]M. A. Taşçı, "Alexandreia Troas (Antigonia)".

c)Alexandreas Troas Kenti Kazı Tarihçesi

Alexandria Troas'ı en erken ziyaret edenlerden birisi 16 yüzyılda buraya gelen Pierre Belon'dur. Daha sonra kent, Piseter ve Dellavale tarafından incelenmiştir. Bu iki araştırmacı kırılmış birçok sütun ve mermer levhalar gördüklerini aktarmışlardır. 17. yüzyılda Lithgow ve Coryate, şehrin geniş manzarasından söz ederler. 1881-1886'da H. Schliemann, burayı ilk ziyareti sırasında kaplıca yakınında ortaçağın sonlarında terk edilmiş bir şehrin kalıntılarını bulmuştur. Gezinler, kaplıcada çok sayıda yapı kalıntısı olduğunu belirtir. Des Mouceaux; yosun bağlamış mermerler, mağaralar ve parçalanmış

sütunlardan; 19 yüzyılda Richter ise vadinin her iki tarafında evlerin kalıntılarına rastladığı ve birçok mermer sandukasını çevrede gördüğünü aktarır.1826'da burayı ziyaret eden Proceh, bütün seyyahların Alexandria Troas'a kışın gitmelerini tavsiye eder. Belon ve Pococke daha önceki araştırmaların da yardımıyla kaplıcanın güneyindeki antik "Larissa" kentini keşfederler. 1881'de Schliemann'dan sonra buraya gelen birçok gezgin kaplıcada bazı büyük heykelleri ayağa dikip yerleştirdiklerini, Lechevalier ise genç bir Herakles heykeli gördüğünü belirtir. Proceh buradaki bir mermer parçası üzerinde bir Roma kartalı gördüğünden söz eder (Taşçı,2010).

20. yüzyılda Münster Üniversitesi'ne bağlı olarak çalışan Asia Minor Araştırma Merkezi'nin çalışanları Türk Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından bu iş için görevlendirilmişlerdir. Önce kentte bir yüzey araştırması gerçekleştirilmiştir. Bu yüzey araştırması zengin sonuçlar vermiş ve tarihî ile arkeolojik açıdan önemli sonuçlar meydana çıkarmıştır. Türk Hükümeti tarafından bu kentte kazı çalışmalarının yapılması için izin alınmıştır. Kazı çalışmaları ilk olarak tapınakta başlamıştır[21].

Antik kentte önceleri Alman bir ekip tarafından gerçekleştirilen kazılar 2011 yılında Ankara Üniversitesi'nden bir Türk ekibe devredilmiştir. Gerçekleştirilen kazılar kentin tapınak bölgesinde yoğunlaşmıştır[22].

Şu ana kadar yapılan kazılarda şehri saran surlar,her antik Anadolu kentinin olmazsa olmazı tiyatro,tapınak,saray, Anadolu'da bugüne kadar bilinen en büyük hamam olan Herodes Attikus Hamamı,Antik liman,altar(sunak),nymphaion diye bilinen anıtsal çeşmesütunlu cadde,odeion, bouleuterion,stadion,prytaneion, gymnasiumve nekropol kalıntıları bulundu. Bu projede hedeflenen amaç alt temalardan kültürel mirasla ilişkili olan, Türkiye'nin farklı bölgelerindeki kültürel mirası ortaya çıkarmak ve bu ortak mirasın birlikte yaşama kültürünü nasıl güçlendirdiğini anlatabilecek projeler geliştirilme, daha önceki kuşaklar tarafından oluşturulmuş ve evrensel değerlere sahip olduğuna inanılan eserlerin korunması ve tanıtılmasına yönelik çıkarılan bu eserlerin araştırılması ve tanıtılması sağlayabilmektir.

Bu bölümde ziyaretler sırasında çekilen fotoğraflar ve ilgili literatür ile karşılaştırılmasına yönelik bulgular yer almaktadır. Kentin genel olarak görünümü şu şekildedir:

(Öztepe,2017)

[21]D. Çobanoğlu, "Alexandria Troas Kentinde Dor Düzeninde Bir Portiko".

[22]Türkiye Kültür Portalı, "Aleksandria Troas Antik Kenti – Çanakkale."

Antik Kent, Kaz Dağları'ndan denize doğru uzanan derin vadinin böldüğü bir tepe üzerinde yer alır. Kent yerleşim alanı liman çevresinden doğuya doğru uzanır. Etrafı kara ve deniz surları ile çevrilidir. Kentin önemli yapıları: Saray, Tiyatro, Tapınak, Hamam, Agora (Çarşı)'dır[23].

Surlar: 17 km uzunluğunda, 400 hektarlık bir alanı çevreleyen surların bir kısmı günümüze kadar gelebilmiştir. Duvar örgü biçimleri genelde Helenistik dönem karakteri taşıması nedeniyle surların Antigonos tarafından kentin kurulduğu ilk yıllarda ve daha sonra Lysimakhos zamanındaki eklentilerle tamamlanmış olduğu; Roma döneminde de bazı kısımların onarım geçirdiği anlaşılıyor. Güneyde, Tapınak ve Tiyatro'nun bulunduğu kentin en yüksek yeri konumundaki yamacın güneydoğusunu çevreleyen kent surlarının dışında ikinci bir sur duvarı bulunmaktadır. Surlar büyük ihtimalle MÖ 1. yüzyılda Anadolu'yu kasıp kavuran Mitridates'e karşı yapılan isyanlar sırasında dış tehditlere karşı yapılmış olmalıdır[24].

tiyatro fotoğrafı gelecek

Tiyatro: Kentin tiyatrosu günümüzde ağaçlarla kaplı olup güneydeki en yüksek tepeye yerleştirilmiştir. Yönü batıya doğrudur. Orta boy bir tiyatrodur[25]. Kentin güneyinde, tapınakla aynı yerde, sarayın güneydoğusunda, Roma imparatoru Hadrian döneminde (MS 117-138), Herodes Atticus tarafından yaptırılan Tiyatro'nun cephe genişliği 110 m'dir. Oturma sıralarının ortasında 2m genişliğinde bir diazoma vardır. Oturma sıraları ve sahne binası Roma Dönemi özelliği olarak tonozlar üzerine oturmaktadır. Klasik bir Roma Tiyatrosu özelliğindeki yapının, ele geçen buluntular ışığında sahne binasının korinth düzenli bir cephe formuna sahip olduğu anlaşılmaktadır.[26]

Yamacın eğiliminden yararlanılarak yapılmasından dolayı Helenistik dönem tiyatro özelliği gösterilmektedir. Kentin Helenistik dönem şehir planına göre yapı, surların içinde bulunmaktadır. Tiyatro konum olarak, Helenistik dönem tiyatrolarına özgü arka plan manzarası olarak denizi görmektedir. Tiyatroda arkeolojik kazılar yapılmadığı için oturma sıraları çalılar ile örtülüdür. Bu nedenle mermer oturma sıralarını izlemek mümkün değildir ama yapım şekli olarak yarım dairesel bir caveası vardır. Alexandria Troas Tiyatrosu'nun ilk inşasının Helenistik dönemde olduğunu ve de kentin tiyatrosunun arkasındaki tapınakla inançsal bir ilişkisi olduğunu kanıtlar niteliktedir. Arkeolojik kazıların başlamadığı tiyatronun ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Bu nedenle tarihleme yapmak oldukça zordur. Orkestra'nın yapının orkestra bölümünün de çalılarla kaplı olmasından dolayı- yarım daire veya tam daire şeklinde mi olduğu tanımlanamamaktadır. Tiyatronun arkasında, Helenistik döneme tarihlenen küçük bir tapınağa ait kalıntılar görülmüştür ve ele geçen sütun parçalarından tapınağın Dor düzeninde inşa edilmiş olduğunu göstermiştir. Aşağıda görsele görüldüğü üzere Tiyatro konum olarak, Helenistik dönem tiyatrolarına özgü arka plan manzarası olarak denizi görmektedir. Tiyatronun yapıldığı tepenin eğiminin fazla oluşundan dolayı büyük tiyatrolar sınıfında olması muhtemeldir(Çalık,2010). Ancak bu kutsal alanın hangi tanrıya adandığı şu ana kadar tespit edilememiştir. Tiyatronun yanında bulunan tapınak bize yapının Helenistik dönemde yapıldığına dair çok önemli bir kanıt sunmaktadır[27].

Fotoğrafta görülen skene kısmıdır.

Tapınak: Tapınakta kazılar 1997'de başlamıştır[28]. Tiyatronun hemen arkasında, ön cephesi doğuya dönük olarak inşa edilen tapınak, Dor düzeninde, küçük bir yapıdır. Andezit taşından (tiyatroda olduğu gibi) inşa edilen tapınağın ön kısmında dört sütun parçası korunabilmiştir. Çevrede geniş bir alan varken tiyatro ile iç içe yapılması, tapınağın Dionysos'a adanmış olabileceğini düşündürse de, Apollon'un bölge ve kentte yoğun ilgi gördüğü gözönüne alındığında Apollon'a adanmış olabileceği de akla gelmektedir[29]. Alexandria Troas Antik Kenti'nde bulunan Podyumlu Tapınak Helenistik Dönemi'nin yapısıdır. Dor tapınak düzeni ile inşa edilmiş bir dorik yapıdır. Forum alanının merkezinde yer alır. Günümüze temel duvarları ulaşmıştır. Opus Caementicium teknikli olarak inşa edilmiş olup midye kabuklu kireçtaşı bloklar kullanılmıştır. Temelleri 8m ve 16×23 metre uzunluğundadır. Troya Antik Kenti'nde bulunan Athena Tapınağı'ysa Yunan ve Roma Çağı'na ait bir yapıdır. 36×16 m boyutlarındaki tapınak, Dor tapınak düzeni ile inşa edilmiş dorik bir yapıdır ve karelere bölünmüş bir tavanla kapatılmıştır. Tapınak girişleri dış yüzündeki metop kabartmalarla süslenmiştir.[30]

[23]H. Özdaş, "Alexandreas Troas Antik Kenti Limanı ve Limanı Yapıları".

[24]M. A. Taşçı, "Alexandreia Troas (Antigonia)".

[25]Y. Yılmaz, Anadolu Antik Tiyatroları (İstanbul: Yem Yayın, 2009).

[26]M. A. Taşçı, "Alexandreia Troas (Antigonia)".

[27]R. Aslan, "Troas Bölgesi'nde Göçler, Diller ve Kültürler".

[28]F. Bayram, Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu'nun 30. Yılı Anısına Türkiye Arkeolojisi.

[29]M. A. Taşçı, "Alexandreia Troas (Antigonia)".

[30]F. Bayram, Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu'nun 30. Yılı Anısına Türkiye Arkeolojisi.

Saray: Şehrin güneyinde -tiyatronun kuzey batısında- kuzey-güney doğrultusunda kesme taş malzeme ile iki katlı olarak inşa edilen saray kareye yakın bir plana sahiptir. Alt kat tamamen toprak altında kaldığından nasıl bir plana sahip olduğu bilinmiyor. 2.kat, girişteki ana salonun kemer seviyesinden başlayıp arka arkaya iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, dört kemer payesine oturan üç eş bölümden oluşmaktadır.

Herodes Atticus Hamamı: Kentin en yüksek noktalarından birinde yapılan tapınağın kazıları 2000-2001 yıllarında başlamıştır[31]. Kentte Maldelik diye bilinen yapı ile Herodes Attikus Hamamı dikkat çekicidir. Anadolu'da bugüne kadar bilinen en büyük hamam yapısıdır. Yapının anıtsal ölçüleri bugün ayakta kalan kemerlerinden anlaşılmaktadır.[32] Alexandria Troas Herodes Atticus Hamamı'nın MS 135 yılında inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir. 1809-1810 kışında gerçekleşen depremde büyük bir bölümü yıkılan hamam, depremden sonra ayakta kalabilen kısımları ile günümüze kadar ulaşmıştır. Herodes Atticus Hamamı mimari açıdan değerlendirildiğinde, Sardes'teki Hamam -Gymnasium yapısı ve Ephesos'taki Tiyatro Hamamları- Doğu Hamamları ile plan tipolojisi bakımından benzerlikler göstermektedir. Bütün bu örneklerde merkezdeki hamam bloğunun üç tarafının koridorlarla çevrili olarak kurgulandığı görülmektedir. Yerinde yapılan incelemelerde, mermer plakaların yapıştırılması amacıyla kullanılan harç yer yer yapı üzerinde görülebilmektedir. Günümüzde doğu, kuzey ve güney kemerleri halen ayakta iken, batı kemeri yıkılmış durumdadır. Günümüzde kendi başlarına ayakta duran ve uygulamaya konu olan üç kemer, sismik hareketler, deformasyonlar, kopmalar ve çatlaklar nedenleri ile statik anlamda her an yıkılma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Çevresel etkiler sebebiyle yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya olan bu kemerlerin koruma altına alınabilmesi için oluşturulan beş kişilik ekip ile alanda incelemelerde bulunulmuş; fotoğraflamalar, belgelenmeler ve hasar tespitleri yapılmıştır. Ardından oluşturulan strüktür, kemer altında oluşturulan ve kemer formunda iki çelik makasın birbirine bağlanması prensibine dayanmaktadır. Proje, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından onaylanıp yerel yönetimlerin de desteği alınarak uygulamaya konulmuştur. Bu tür çalışmalar ülke genelinde yaygınlaştırılmalıdır. Kültürel varlıkların korunarak yok olmaması ve gelecek nesillere aktarılması sağlanmalıdır. Böylece kültürel sürekliliğe katkı verilmiş olacaktır[33].

[34]

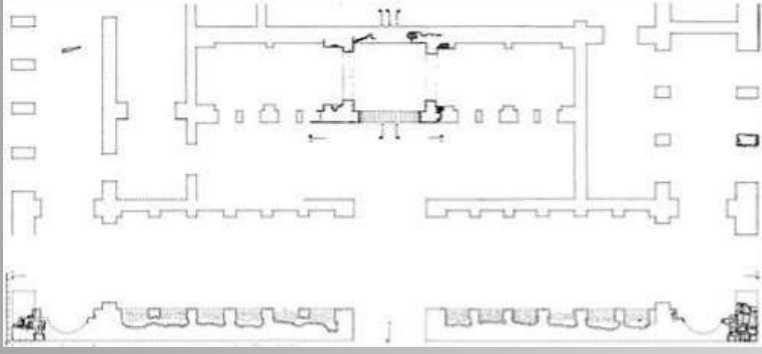
[31]F. Bayram, Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu'nun 30. Yılı Anısına Türkiye Arkeolojisi.

[32]Türkiye Kültür Portalı, "Aleksandria Troas Antik Kenti – Çanakkale."

[33]M. Tutkun, "Herodes Atticus Hamamı Kemer Restorasyonu (Strüktürel Sağlama Projesi)".

[34]M. Tutkun, "Herodes Atticus Hamamı Kemer Restorasyonu (Strüktürel Sağlama Projesi)".

Hamamın Planı [35]

Antik Liman: Alexandria Troas kentinin limanı döneminde çok önemli bir ticaret merkezidir. Coğrafi konumundan ötürü gelişmiş bir ticarete sahip kent bu önemli coğrafi konumu nedeniyle Roma İmparatorluğu döneminde başkentliğe aday bile gösterilmiştir[36].

Boğazda kuzey-güney yönünde çift taraflı akıntı vardır. Buna karşın çok sert rüzgârlara sahiptir. Bu nedenle de denizden gelen kumlar zamanla limanın dolmasına neden olmuştur[37].2005 ve 2006 yıllarında hem antik limanda hem sualtında araştırmalar başlamıştır[38].

Lodos rüzgârlarına açık, doğal korunaktan yoksun olan kentin batısında suni olarak yapılan limanı sayesinde, Antik Çağ'da Alexandria Troas limanı ün kazanmıştır. Liman iki kol halinde denizin içine doğru uzatılan dalga kıranlar, harç ve küçük moloz taşlarla çekirdek dolgu ve büyük bloklarla da kaplama yapmak suretiyle oluşturulmuştur. Daha önceki araştırmalarda dikkate alınarak yapılan çalışmada liman, biri gemilere ve diğeri onarım işlerine ayrılmak üzere iki havuzdan meydana getirilmiştir. Birinci havuzun sonundan geniş bir girişle ikinci havuza geçilir. Limanın gerisinde bir uçtan öbür uca doğru dolanan bir duvar ve hemen arkasında belirli aralıklarla yerleştirilmiş bir sıra sütun dizisi vardır. Bu set duvarı, denizin içerilere kadar girmesini önlemek ve yüklemeye, boşaltmayı kolaylaştırmak için yapılmış olmalıydı. Limanın gerisinde, surlarda bir kapı ve kapının yakınında küçük bir oda kalıntısı vardır[39].

Günümüzde denize kapalı olan Antik Liman, gün batımında ziyaretçilerine muhteşem bir manzara sunmaktadır. Bir zamanlar İlion'un kumla kaplanmış limanının yerine geçtiği varsayılmaktadır. Doğu savaşları sırasında Roma askerlerinin bu limandan geçtikleri bilinmektedir. Romalı tüccarların ise bu limana gelip şehre yerleştikleri söylenmektedir. Bu limandan Aziz Paulus'un Hıristiyanlığı Avrupa'ya yaymak için yola çıktığı kaynaklardan bilinmektedir. Alexandria Troas ve limanının Avrupa'ya açılan kapılarının en önemlilerinden biri olduğu bilinmektedir[40].

Altar(Sunak): Çanakkale'deki Alexandria Troas Antik Kenti'nde altar bulundu: Çanakkale'nin Ezine ilçesindeki Alexandria Troas Antik Kenti'nde, 2.000 yıl önce adak adanan ve kurban kesilen bir yapı olan altar bulundu. Toprak altı röntgenleme sistemiyle elde ettikleri verilerden yola çıkarak kontrol sondajları açtıklarını belirten Kazı Başkanı Prof. Dr. Erhan Öztepe, bu kontrol sondajlarından bir tanesinde, altar olması muhtemel yapı kalıntısını ortaya çıkardıklarını söylüyor. Alexandria Troas Antik Kent merkezinin batısında yer alan idari kamu yapılarının yanında, tapınak yer alıyor. Temelinde Helenistik döneme ait kesme taşların tekrar kullanıldığı bu tapınağın yeni inşaatı muhtemelen Roma İmparatoru Augustus tarafından yaptırılmıştı. Ortaya çıkartılan altarin bu tapınak önünde bulunmasının önemli olduğunu belirten Öztepe, şöyle devam ediyor:

"Kazdık ve gördük ki tapınakla aynı mimari oluşuma sahip, aynı yapı karakterini gösteriyor. Milattan sonra 1. yüzyıla ait olması gereken bir yapı. Biz 7 metreye kadar aşağıya inebildik. Daha da aşağıya inen bir temeli var. Oldukça derin bir temel. Bütün kaplaması, mimari süslemelerini büyük ölçüde yitirmiş. Belirli bir dönemde kentin genelinde karşılaşılan durum burada da ne yazık ki geçerli. Altar diyebileceğimiz bir yapının tapınak önünde çıkması önemli."[41]

[36]H. Özdaş, "Alexandreas Troas Antik Kenti Limanı ve Limanı Yapıları".

[37]H. Özdaş, "Alexandreas Troas Antik Kenti Limanı ve Limanı Yapıları".

[38]F. Bayram, Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu'nun 30. Yılı Anısına Türkiye Arkeolojisi.

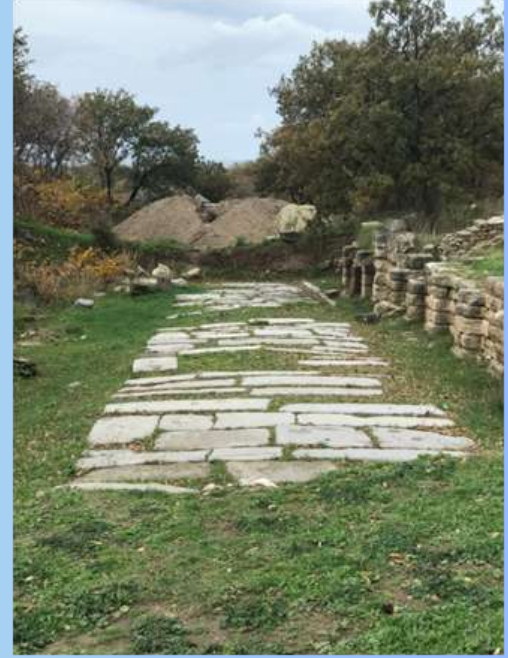
[39]M. A. Taşçı, "Alexandreia Troas (Antigonia)".

[40]"Alexandreia Troas Ören Yeri," Müze ve Ören Yerleri, Çanakkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. <https://canakkale.ktb.gov.tr/TR-70513/alexandreia-troas-oren-yeri.html>

[41]"Çanakkale'deki Alexandria Troas Antik Kenti'nde Altar Bulundu," Arkeoloji, Arkeofili, erişim 13.10.2021.<https://arkeofili.com/canakkaledeki-alexandria-troas-antik-kentinde-altar-bulundu/>

Sütunlu Cadde: Doğu-batı yönünde uzanan caddeden yayalar da yürüyebilirdi. Granitten yapılmıştır.

Odeion: Antik kentin ortasından geçen karayolunun güneyinde, Gymnasium'un hemen karşısında, doğu-batı yönünde 8.5x17 m boyutlarında yaklaşık yarım daire şeklinde küçük bir yapıdır.

Yarım daire şeklindeki cavea çevresi 18.84 m çapı ise 12 m'dir. Yarım daire biçimindeki oturma sıralarının arkasında toplam 7 kemer bulunur ve kemerlerin ortasında 50 m ölçülerinde nişler yer alır. Bu kemerlerin arkasında yapıyı dairesel olarak dolaşan bir tonoz vardır. Bazı mimari bulgulara göre Odeion Roma döneminde yapılmış olmalıdır[42].

Bouleuterion: Kenti ortadan ikiye bölen bugünkü karayolunun güneyinde, kentin içerilerine kadar sokulan kanal havzasına bakan bir konumda bulunan Bouleuterion, doğu-batı yönünde bir planlama gösterir. 50x70m ölçülerinde, oldukça büyük boyutlu olan yapının apsidal biçimli ve tonozlar üzerine oturan cavea kısmının önünde geniş bir avlu yer alır. Avlunun ortasındaki sunak veya benzeri bir yapı olabileceğini düşündüğümüz kalıntı tanımlanamayacak derecede tahrip olmuştur. Yapının ön tarafında, girişe paralel olarak uzanan 5 m genişliğinde ve 25-30 m uzunluğundaki tonoz alt yapıya ait olmalıdır. Yine bu alanda kaliteli mimari parçalara rastlanmıştır. Plan ve boyutları itibarıyla Milet Bouleuterion'una benzeyen yapının Roma Dönemi'ne ait olan günümüz kalıntılarının kesin tarihi ancak, yapılacak kazı çalışmalarından sonra ortaya konulabilecektir[43].

[42]M. A. Taşçı, "Alexandreia Troas (Antigonia)".

[43]M. A. Taşçı, "Alexandreia Troas (Antigonia)".

Stadion: Batı surlarına en yakın yerde, limanın hemen üstünde doğu-batı doğrultusunda planlanmış oldukça büyük bir yapıdır (foto). 60x215m ölçülerinde, yaklaşık 1290 metrekarelik bir alanı kaplayan Stadiou'nun oyun alanının genişliği 30 m, uzunluğu ise 200 m'dir. Ön kısımda, aralarındaki uzaklık 6m olan start noktasına ait iki sütun kalıntısı bulunmaktadır. Oturma sıralarında çekirdek yapı taş, üzeri mermer kaplama olmalıydı. Stadion'un değişik yerlerinde, üst yapıya ait kaliteli mermerden mimari parçalara rastlanmaktadır[44].

Prytaneion: Şehrin ortasından geçen anayolun kuzeyinde, Bouleuterion'un hemen karşısında, kuzey-güney doğrultusunda uzanan 40x70 m ölçülerinde büyük bir yapıdır (foto). Bugün kalıntılar çalılarla kaplanmıştır. Yaklaşık olarak planını çıkardığımız yapının kuzey tarafında boydan boya uzanan bir tonoz vardır. Yapıda baca olarak kullanılabilecek künk kalıntıları, Bouleuterion'a yakın olması ve en önemlisi de plan olarak Prytaneion'a benzemesi, bu kimlikte olduğunu doğrular bulgulardır[45].

Gymnasium: Antik kentin kalıntıları arasında en fazla dikkat çeken yapıdır. Bazı araştırmacılar tarafından değişik görüşler ileri sürülse de, plan şeması ve bu konuda yaptığımız araştırmalar yapının, gymnasium olduğunu ortaya koymuştur Roma İmparatoru Hadrian döneminde, Asya serbest şehirler valisi olan Herodes Atticus tarafından yaptırılan gymnasiumun suyunun İda Dağı'nın eteklerinden kemerler vasıtasıyla getirildiği söylenmektedir. Büyük bir kompleksin küçük bir parçası olan yapının cephelerinde büyük blok taşlar içe bakan yüzeylerde ise değişik bir malzeme "Tufa" taşı kullanılmıştır. Yapı içerisinde bütün göze çarpan yüzeylerde parlak mozaik, çeşitli renkte cam parçalarla da süslemeler zenginleştirilmiştir. İç kısımlarda değişik duvar örgü teknikleri kullanılmıştır[46].

Nekropol: Kuzey batıdaki kent surlarının bitiminden başlayarak kuzey yönünde Odunluk İskelesi'ne kadar uzanan geniş bir alanı kaplayan Helenistik Dönem nekropolünün bir kısmı Dalyan köyünün altında kalmıştır. Roma Çağı nekropolü ise kentin doğusunda, kent surlarının dışından başlayıp Kestanbol Kaplıcaları'na kadar uzanmaktadır (Res. 10). Yüzeyde bulunan lahit kapaklarındaki bezemeler de burasının Roma Çağı nekropolü olduğunu doğrular. Ayrıca nekropol alanı içerisinde, kuzeydoğu taraftaki bir tepe üzerinde tamamlanmamış bir halde ve kaçakçılar tarafından parçalanan 74 m xl.15m ölçülerinde *girlandlı* bir sunak ele geçmiştir.

2021 yılında yapılan kazılarda ele geçirilen eserler ulusal basında şu şekilde yer almıştır; "Çanakkale'nin Ezine ilçesinde denize yakın bir bölgede yer alan Alexandria Troas Antik Kenti'nde, 2.200 yıllık olduğu tahmin edilen çarşının iki kapısına ulaşıldı". Büyük ihtimalle çarşı yapısının caddeyle bağlantısını sağlayan bir kapıyla karşılaştıklarını kaydeden Öztepe, "Arkadaşlar şimdi onun biraz daha batısında, bizim tonozlu yer altı galerisi dediğimiz kryptoportikusa geçişin temizliğini yapıyorlar. Yani bir kapı daha bulmuş durumdayız. Şu anda tabanda kazdıkları yer büyük olasılıkla caddenin dükkânı olabilecek yere gelmiş kısmı" dedi.

Zemine kadar inceklerini belirten Öztepe, "Bakalım küçük buluntular bize ne verecek? Bu çok önemli. Gerçekten burada bir dükkân varsa ve korunmuşsa içinde neyle ilgili olduğuna dair belki ipuçlarına ulaşma şansımız olacak. Bu ayın sonuna kadar bu bölüm tamamen gün ışığına çıkarılacak" diye konuştu. Öztepe; duvar sistemine bakıldığında çarşının, kentin kuruluş evresi olan Helenistik döneme ait olduğunu, bunun da 2.200 yıllık bir yapı anlamına geldiğini vurguladı.

Duvarın önündeki kapının geçiş bölümünün ise 1800-1900 yıl öncesine ait olduğunu, bunu da gün ışığına çıkaracaklarını ifade eden Öztepe, "Mimarinin dışında burada benim beklentim, tarihlendirmeye ya da bu alanın fonksiyonuyla ilgili küçük buluntuya rastlamak. Arkadaşlar onu araştırıyor. Başlangıçtan itibaren buradaki 11 yıllık kazı sistematiğinde bunu uyguladık" dedi.

"Kazıdığımız toprağı titizlikle eliyoruz" diyen Öztepe, "Bu elemeler sayesinde serçe parmağının turnağı kadar küçük buluntular elekten kaçmıyor. Bu açıdan çalışmalar biraz ağır ilerliyor ama kesinlikle buluntu kaçırmadan, önemli ipuçlarına bilgi anlamında ulaşarak devam ediyoruz" diye konuştu. Öztepe, Alexandria Troas'ın 14'üncü yüzyılda tamamen terk edildiğini dile getirerek, çarşının giriş kapısının inşasından sonra insan aktivitesinin olmadığı 200-300 yıllık bir süreçten bahsedebileceğini belirtti.

Sonrasında depremler, insanların tarla açması, birtakım faaliyetler için toprak taşınması, Roma'dan itibaren belirli bölgelerde yaşanan şiddetli depremler neticesinde yapıların fonksiyonunu yitirmesi nedeniyle doldurulması gibi bilgilere ulaştıklarına değinen Öztepe, "Altarı bulduğumuzda 7-8 metre aşağıya indik. Kazmaya başladığımızda kapının bulunduğu yer ile yürüme zemininin arasında birkaç metre var. Temeline kadar 4-4,5 metre indik. Bu bize çok büyük bir zorluk çıkarıyor ama işi başardıktan sonra da büyük bir avantaj" dedi.

"Ambalajından çıkarılmışçasına yapılar bozulmadan karşımıza çıkabiliyor" diyen Öztepe, "Arkeoloji sabır işi. Burada biraz daha sabretmek zorundayız. Sabrımızın karşılığını da alıyoruz. Bu çalışma bittiğinde burada güzel bir 3 boyutla ve arkeolojik anlamda da anlamlandırabileceğimiz, fonksiyon verebileceğimiz bir alan kazanacağız" diye konuştu.

[44]M. A. Taşçı, "Alexandria Troas (Antigonia)".

[45]M. A. Taşçı, "Alexandria Troas (Antigonia)".

[46]M. A. Taşçı, "Alexandria Troas (Antigonia)".

Troya müzesinde Alexandreas Troas Bölümü

Alexandria Troas Osmanlı Dönemi'nde bir taş ocağı olarak kullanıldığından, uzun süreler insanların tahrip etmesine neden olmuştur. Bu yüzden birçok yapı günümüze gelememiştir. Bugün hala şehre ait taş ve sütun parçaları çevre köy evlerinin duvar ve bahçelerinde görmek mümkündür [47]. Bu nedenle kentin tanıtılması adeta hayati bir öneme sahiptir.

[47]H. Özdaş, "Alexandreas Troas Antik Kenti Limanı ve Limanı Yapıları".

Kaynakça

- Öztepe,E. “Alexandreas Troas 2011 Yılı Kazıları,” Erişim Adresi: <https://acikders.ankara.edu.tr> ›
- Yılmaz, Y.Anadolu Antik Tiyatroları. İstanbul:Yem Yayın,2009.
- Kaya,M.A. Ege ve Eski Yunan Tarihi I. İstanbul:Bilge Kültür Sanat, 2016.
- Koldamca, YılmazM.”Antik Çağ Biliminde Troas Bölgesi”. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. Çanakkale, (2012).
- Özdaş,H.”Alexandreas Troas Antik Kenti Limanı ve Limanı Yapıları”. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]: Hacettepe Üniversitesi. Ankara,(1991).
- Tolun,V.”Troas Bölgesinde Yunan ve Roma Tiyatroları”. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.Çanakkale, (2010).
- Aslan,R.”Troas Bölgesi’nde Göçler, Diller ve Kültürler”.Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, Sayı: 13, (2012), 17-30. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/45110>
- Aydın,A.”Troas Bölgesinde Antik Kalıntıları Işığında Şehir ve Şehircilik Süreci”. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.Çanakkale,(2014).
- Akurgal,E. Anadolu Uygarlıkları.Net Yayınları,(2007).
- Çobanoğlu,D. ”Alexandria Troas Kentinde Dor Düzeninde Bir Portiko”. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. Çanakkale, (2007).
- Körpe R. ve M.F. Yavuz.“Pers Hâkimiyetinde Troas Bölgesine Yapılan Göçler”. Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, 10,(2012), 31-42.Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/45111>.
- Youtube. “5 SORUDA KAZI ALANLARI "ALEXANDRİA TROAS ANTİK KENTİ".” T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Erişim 30.04.2020.<https://www.youtube.com/watch?v=YT2wc3D9Nic&t=2s>
- Tutkun,M. “Herodes Atticus Hamamı Kemer Restorasyonu (Strüktürel Sağlamaştırma Projesi)”. Artium, 4, (2016), 1–12. Erişim Adresi: <http://artium.hku.edu.tr>
- Arkeolojik Haber. “Troas Bölgesi.” Kütüphane. Erişim 14.01.2018. <https://www.arkeolojikhaber.com/haber-troas-bolgesi-7657/>
- Türkiye Kültür Portalı. “Aleksandria Troas Antik Kenti – Çanakkale.” Gezilecek Yerler. Erişim 18.07.2014. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/canakkale/gezilecekyer/aleksandria-troas-antik-kenti>
- Taşçı,M.A. ”Alexandreia Troas (Antigonia)”. Güzel Sanatlar Dergisi,0(4),168-187.Erzurum. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsed/issue/2566/33053>
- Bayram,F.Uluslararası Kazı,Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu’nun 30. Yılı Anısına Türkiye Arkeolojisi. Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları, 2008.
- Çanakkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. “Alexandreia Troas Ören Yeri.” Müze ve Ören Yerleri.<https://canakkale.ktb.gov.tr/TR-70513/alexandreia-troas-oren-yeri.html>
- Arkeofili. “Çanakkale’deki Alexandria Troas Antik Kenti’nde Altar Bulundu.” Arkeoloji. Erişim 13.10.2021.<https://arkeofili.com/canakkaledeki-alexandria-troas-antik-kentinde-altar-bulundu/>
- <https://www.ntv.com.tr/galeri/sanat/alexandria-troasda-2-bin-200-yillik-carsinin-iki-kapisina-ulasildi,qOfzHhXq3kurOqwx1ChPRA>
- Fotoğraflar: Ceren Ada Yıldız

YAPTIKLARIMIZ

Tarih Konferansları

Ekim 7, 2022 Topluğun ilk yüz yüze etkinliği olarak ODTÜ Arkeoloji Müzesi'nde Nil Tekgül ile "Osmanlı Tarihini Duygularla Düşünmek" etkinliği gerçekleştirildi. Ardından bu etkinliğin de dahil olduğu Zamanın İzinde Sohbetler serisi kapsamında Ekim 21'de de Erdem Çıpa Yüz Yüze konuk oldu.

Diğer konuklar:

Yonca Koksal Özyaşar, Şeyma Afacan, Ümit Selim Kurt, İsmail Yaşayanlar, Edhem Eldem

Tarihe Adanmış Hayatlar

Bölümümüzü çalışmalarıyla yücelten aynı zamanda hayatını tarihe adanmış Prof. Dr. Mustafa SOYKUT hocamızla konuşma gerçekleştirdik

Alumni Konuşmaları

Eğitim hayatlarının belli bir kısmı ODTÜ Tarih bölümünde geçmiş ve şimdi Dünya'nın farklı köşelerinde çalışmalarını yürüten bölümümüzün değerli mezunlarıyla konuşmalar gerçekleştirdik.

Konuklarımız:

Çiğdem Oğuz, Aybike Şeyma Tezel, Özkan Karabulut, Sultan Toprak Oker

Belgesel İzleme

Topluluğumuz üyeler ile oturup tarih konuşulan, film ve belgesel izlenen çeşitli etkinlikler düzenleyerek "Ah Güz İstanbul" belgeselini izleyerek üstüne yorum yaptık.

Klevedtü